

UN ALT FEL DE EXIL

Pentru moldoveni cuvântul „exil”, după ce o parte din neamul nostru s-a rupt din trunchiul cel mare, din blocul etnic românesc, a căpătat niște conotații noi. După anul 1812, în Basarabia minoritățile colonizate de ruși au început să se simtă aici foarte bine, ca și când ar fi fost ale locului de când lumea, iar noi foarte străini. Studiind istoria bibliotecilor noastre am constatat că cele mai bogate biblioteci, în scopul mentinerii coeziunii naționale, au fost bibliotecile evreiești, ale bulgarilor și rușilor, ale polonezilor și nemților, iar ale noastre nu existau fiindcă erau interzise. Biblioteca noastră cea mai veche din Chișinău, la început, avea doar 13 cărți românești. În momentul de față, zilnic, citesc 24 de ziare care apar la noi. Încep cu ziarul „Obcina” („Comunitatea”) al rușilor, continui cu cel al evreilor, al grecilor și tot așa. Cu toții au un nucleu, au o dorință de a se uni, de a se solidariza, de a supraviețui. Ce concluzie trag? Noi continuăm să ne simțim, și după '89 încoace, niște străini pe pământul nostru. Chiar pe stradă veți observa o presiune foarte mare, mai mare chiar decât până în '89, a minorităților noastre de a ne obliga să vorbim rusește. Ei își discută deschis problemele, ei nu se tem de noi, ei știu că noi nu vom reacționa. Citeam în ziarul lor „Obcina” că în '89, 47% dintre ruși se pregăteau să plece din Basarabia. Peste patru ani, în '93, numai 11% erau dispuși să ne părăsească. Iar acum, prin intermediul ziarelor, minoritățile speriate în '89 elaborează o strategie, punct cu punct, prin care li se cere să se liniștească și sunt îndemnate să încerce să supraviețuiască fără a adera la valorile naționale moldovenești. Ei nu neagă că noi nu avem valori naționale, că nu avem o limbă frumoasă. Ei nu sunt ca noi, care nu de putine ori, în dispute sterile, ne disprețuim valorile și limba. Ei spun: „Să ne rupem demonstrativ de tot ce este al moldovenilor și să încercăm pe cale legislativă să ne apărăm privilegiile”. Deci, la această conotație nouă a cuvântului „exil” aș vrea să mă refer în continuare.

De ce totuși, aici, în Basarabia, atât noi cât și oamenii care ne vizitează se simt rău? Intelectualii veniți să cerceteze la Biblioteca noastră națională, unde avem multe întâlniri, ne spun: „Chișinăul este foarte frumos. Voi sunteți foarte ospitalieri. Dar ne doare inima când ne întoarcem din oraș. Este o atmosferă străină, de o agresivitate greu de suportat”.

Noi ne-am obișnuit să fim batjocoriti ca niște venetici în țara noastră. Tudor Vianu, venit la Bălți, după 1918, pentru numai câteva săptămâni, primea de la soție o scrisoare. Printre altele aceasta îi scria: „am primit astăzi a doua ta scrisoare și am fost fericit să văd că exilul tău în Bălți nu ia formele teribile de care mă temeam la început”.

Pentru noi, și astăzi, este un exil dureros. Noi nu „răgnim” — vorba poetului Petru Cărare — „că pierim”. Noi nu suntem conștienți de niște lucruri esențiale. De aceea vă propun să ne întoarcem la perioada de după Marea Unire. După 1918, în zona aceasta, unde intelectualitatea era decapitată, la Congresul învățătorilor, în fundul sălii, vreo 13 învățători necăjiți stăteau speriați și nu îndrăzneau să spună un cuvânt. Pe toți aceștia și pe alți intelectuali români a trebuit să-i aducă cineva. Nu era să vină Tudor Vianu. Dar, într-un fel, au venit, tot niște „exilați”. Gala Galaction, care ar fi trebuit să fie profesor universitar la București, dar care n-a plăcut senatului universitar, ajunge profesor, aici, la Chișinău, la Facultatea de Teologie, înființată în 1926. În jurnalul său scria că se simțea și el străin, cum se simt intelectualii de astăzi; îl durea și pe el inima când vedea la Chișinău 36 de licee rusești, cinci ziare evreiești și nici unul românesc. Totuși, acest om a rezistat 14 ani aici și a făcut lucruri extraordinare. Dacă un laic ca Vianu, n-a rămas, în

NINA NEGRI

continuare în pag. 2

SEMNEAZĂ:

• DIMITRIE STELARU • FLORENȚA ALBU • MARIUS TUPAN • ANA BLANDIANA • LIVIU IOAN STOICIU • Acad. MIHAI CIMPOI • MIRCEA A. DIACONU • EMILIAN GALAICU-PĂUN • LUCIAN VASILIU • IRINA NECHIT • VASILE TĂRÂȚEANU • ION DUMITRU • GEORGE MUNTEAN • ARCADIE SUCEVEANU • ION STRATAN • STELIANA GRAMA • LEO BORDEIANU • NICOLAE RUSU • GHEORGHE ZBUGHEA • MIHAI UNGHEANU • JIPA ROTARU • GHEORGHE DUMITRAȘCU • RODICA DRAGHINCESCU • CORINA APOSTOLEANU • ILEANA MARIN • ION ROȘIORU • DAN PERȘA • GEO VASILE • GABRIELA INEA • IOAN-MIRCEA POPOVICI • MIHAI MĂLAIMARE • FL. CRUCERU • GABRIELA RIEGLER • ION BUZAȘI • ADRIAN RĂDULESCU • GH. BUZATU • ARTHUR PORUMBOIU • NISTOR BARDU

• Natură statică cu mandolină și fructe (I)

PROFIL

GHEORGHE CARUȚIU

Aflat în plină maturitate artistică, Gheorghe Caruțiu (în acest număr reproducem câteva dintre lucrările sale) și-a consolidat un loc de primă mărime între pictorii generației sale. Dobrogean de origine, s-a născut lângă comuna Târgușor, în satul Mireasa, la 17 ianuarie 1957. „Mireasa, pentru mine — avea să-mi mărturisească artistul — era centrul lumii. M-am născut cu un deal și niște stânci fantastice în față, pe care nu le-am uitat niciodată. Satul mai avea un loc miraculos, cișmeaua veche de piatră, în jurul căreia se mișca toată suflarea lui, ca într-o lume din povești.” După absolvirea Institutului de Arte Plastice „N. Grigorescu” din București, secția pictură (1982) se titularizează ca profesor la Liceul de Artă din

Constanța. Filiala U.A.P. din același oraș îl primește, la scurt timp, în rândurile membrilor săi. Cu toate că trăiește și pictează la malul mării, el nu a suferit de complexul provinciei. Și chiar dacă l-a avut uneori, a scăpat definitiv de acesta prin călătoriile pe care le-a întreprins în Europa — la Madrid, Roma, Paris, Venetia și Florența. Călătoriile au constituit pentru artist un prilej exceptional de informare, dar și de lucru, fiind convins că un pictor, ca să învețe ceva esențial de la marii maestri, trebuie să-i vadă pe viu în muzeele și colecțiile importante ale lumii.

Gheorghe Caruțiu, consecvent crezului său

continuare în pag. 12

Perenitatea vlahilor în Balcani

O dublă manifestare culturală are loc anual în Constanța: Festivalul Internațional de Folclor Aromânesc, care se desfășoară concomitent cu un simpozion științific, ce a tratat, în acest an, tema „Perenității vlahilor în Balcani”. Organizarea aparține Fundației Cultural-Științifice Aromâne „Andrei Șaguna”, iar gazdă este Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța. Dincolo de lucrările simpozionului științific, prezentate în două secțiuni (română și aromână), în care a fost dezbătută o vastă tematică (istorie, legendă, literatură, mass media, cultură, înaintași celebri — de la aromânul Nicola Tesla, marele inventator, la Vangheli Zapa, un mecena armân), interesul s-a concentrat în jurul unei idei noi lansate aici, anume genocidul în secolul al XVIII-lea românesc și genocidul în Europa zilelor noastre. Ideea trebuie, desigur, cercetată cu atenție, precauție și responsabilitate, într-o încadrare strict științifică și cât mai departe de subiectivism, menționarea ei fiind însă de acum strict necesară.

Trebuie spus că simpozionul s-a desfășurat sub semnele conjugate ale deplinei camaraderii și entuziasmului. Istoria legendară și istoria ca știință s-au întâlnit, împrumutându-și una alteia pe de o parte farmec, pe de alta rigurozitate. Aromânii, parte a etniei române, au o istorie de o frumusețe ce fascinează, datorată probabil capacității (ce ne este comună) de a transfigura. Întocmai ciobănelului mioritic, martorii aromâni ai propriei lor istorii, au transformat-o pe aceasta într-o viziune spirituală.

Casa aromânilor este, așa cum s-a spus, întreaga zonă balcanică, unde ei trăiesc în numeroase țări. Ei au coduri culturale, morale și o spiritualitate proprii. Au o cultură a lor și un mod de a fi în lume. Astfel, o întrebare este inevitabilă: își pot păstra identitatea în aceste condiții ale diseminării între alte nații, iar dacă procesul de erodare a identității lor este vizibil, ce ar trebui făcut pentru stoparea lui, căci, după cum bine știm, diversitatea culturală a unui colț de lume (diversitate la care aromâni participă în spațiul balcanic), este premiza generării energiilor creatoare. Și încă o problemă este incitantă: dacă aromânii sunt considerați parte a etniei române, atunci nu ar trebui oare ca instituțiile românești de stat să-i reprezinte oriunde în lume și pe ei, ca pe orice român?

Simpozionul, care anul acesta a fost interesat de „Perenitatea vlahilor în Balcani”, va avea loc și anul viitor și, să sperăm, va deveni una dintre tradițiile culturale ale Constantei. Numeroase teme extrem de interesante și importante în același timp pot fi dezbătute aici, teme care privesc întreaga comunitate românească. Dincolo de spiritul practic, aromânii dovedesc o vitalitate de invidiat, bună dispoziție, curtenie, entuziasm în tot ce întreprind, calități prin care îi cuceresc pe toți cei cu care vin în contact. Nu întâmplător, unul dintre participanții români, după simpozion, a spus: acum mă simt pe jumătate aromân.

Un fragment de istorie aromânească este înfățișat cititorilor în câteva din intervențiile participanților la simpozion, reproduce la pagina 4.

MARIUS TUPAN:

• Gândurile mele sunt numai cu privire la literatură. Nu mă interesează politica, negustoria. Am scris, cum puțini au făcut-o după asa zisa revoluție din decembrie, și scriu în continuare. Cred că toți scriitorii care au cât de cât vocație trebuie să se apuce să scrie și nu să se țină de lucruri marginale, efemere. Noi prin asta ne legitimăm în viață, dar mai ales după moarte!

• Nu sunt nici optimist, în legătură cu schimbările ce pot surveni în mileniul III, dar nici pesimist. Sunt berbec! Întotdeauna berbecii au căderi spectaculoase, dar când izbesc cu coarnele pot dărâma porți, chiar cu sacrificiul propriului trup! Nu cred că există o graniță numită „Anul 2000”. Acesta va fi un an ca oricare. Cei care cred că vom trece într-o altă viață sau într-o altă existență se înșeală, cum au făcut-o unii și la anul 1000. Important e să fim sănătoși, să ne propunem mai mult, chiar dacă vom realiza puțin. Important mi se pare să fiintăm datorită acestor utopii ale noastre, care ne sunt cărțile. Tot ceea ce facem e utopic și „puțin în veac și-n veacuri vom rămâne”...

ANA BLANDIANA:

De o vreme încoace mă obsedează gândul de a intra în mileniul III ca scriitor, numai ca scriitor! Dacă îmi doresc ceva cu adevărat, este ca anul 2000 să nu mă prindă la fel de înglodată în viața publică așa cum sunt în prezent.

În ceea ce privește proiectele, ele sunt numeroase, sunt literare și reprezintă trecerea în pagină a ultimilor zece ani, a căror singură scuză că i-am petrecut departe de masa de scris va fi aceea că ceea ce am trăit în ei va deveni carte.

LIVIU IOAN STOICIU:

Am tot spus-o în presă și sper să mă țin de cuvânt: în anul 2000 vreau să-mi închei socotelile cu literatura română! Vreau să-mă retrag. Ce urmează după asta, nu-mi dau prea bine seama. Inițial am zis că n-am să mai scriu nici-un rând, însă cred că abia de aici înainte s-ar putea să scriu! E și asta un proiect, adică să mă retrag undeva definitiv, să nu mai public nici-un rând în presă, să nu mai am de-a face cu viața literară. Să mă retrag undeva și să încerc să scriu cărți. De data asta, cărți cu „C” mare!

Privesc primii ani ai noului mileniu cu mari rezerve și cu o teamă adevărată. Mie mi s-au dat niște semne rele, rău prevestitoare pentru destinul meu. Sper să nu se confirme... Altfel, te asigur, iubite prietene, că am sertarele pline. Tocmai aceasta e marea nenorocire pe care nu o pot rezolva. Nu am ce face cu aceste cărți! Nu mai am nici-un chef să mă umilesc, să merg cu căciula în mână și să-i spun editorului: „Domnule, te rog frumos, publică-mi și mie cartea asta!” Nu! Câtă vreme nu va veni editorul la mine, nu voi mai publica nici-o carte! Ceea ce înseamnă că e foarte posibil ca aceste cărți să moară acolo, în sertar... Sunt cinci cărți de poezie originală, în care cred, trei romane și câteva piese de teatru. Iată, mă pregătesc să intru în mileniul III cu sertarele pline. Nu o să mă credeți, dar asta-i situația!

Acad. MIHAI CIMPOI:

Ar fi bine să intrăm în mileniul III cu o mai mare credință în valori. Cultul valorilor a salvat omenirea până acum, a salvat și neamul românesc, și dacă la sfârșitul mileniului II s-au auzit și niște voci care contestă propriile valori, sau chiar au apărut și dintr-aceia pe care Tudor Arghezi îi denumea „urinare pe biserici”, oricum, în celălalt secol trebuie să ne ridicăm capul mai sus, să simțim mai bine bătăile inimii și glasul conștiinței noastre, care trebuie să ne ducă spre ceea ce avem mai bun. În conștiința noastră trebuie să se actualizeze, să se acutizeze și să se dinamizeze partea cea mai bună. Aceasta din urmă ne-a cam lipsit...

Aș dori să intrăm în mileniul III necomplexați, fără acele complexe de inferioritate pe care le-am avut în fața lumii, în fața Europei, care au marginalizat și măcinat ființa românească, au scos-o la o margine a istoriei și i-au anulat calitățile, forța creativă. Aceste complexe trebuie să dispară în secolul XXI!

MIRCEA A. DIACONU:

Mi-e foarte greu să vă spun cum mă pregătesc eu pentru mileniul următor, pentru că sincer vorbind, nu știu exact ce pregătesc pentru

„E ceva în sufletul nostru care ne dă emoția anului 2000” (II)

săptămâna sau luna viitoare! De altfel, să fim serioși, e un lucru absolut banal că trăim în 1999 sau în 2000 ori în 2001. Nu trebuie să facem din asta prea mult festivism și nici măcar o festivitate. În ce mă privește, aș vrea să am o receptare mai corectă și mai cuprinzătoare a literaturii contemporane. M-aș bucura să mă pot întoarce puțin în presa interbelică, pe care s-o răsfoiesc cu grijă și atenție și, dacă vreți, să pot trăi modest și onest, cu conștiința împăcată. Dar e greu să faci toate astea și să mai ai și conștiința împăcată!

♦ **Ce semnificație are pentru dumneavoastră apropiata schimbare de secol și mileniu? Cu ce gânduri, cu ce proiecte vă pregătiți să treceți acest prag?**

♦ **Considerați că acest eveniment va produce schimbări semnificative în conștiința lumii, în modul ei de a fi și de a se raporta la valorile fundamentale ale civilizației umane?**

EMILIAN GALAICU-PĂUN:

• Vreau să fac în continuare ceea ce știu mai bine, adică literatură, vreau să scriu despre cărțile care-mi plac, susținându-mi rubrica din „Vatra”, vreau să pot citi cărțile viitoare ale tuturor prietenilor mei. Sunt realist. Fiecare va face pasul de care este în stare.

• Cred că ceva fundamental s-a întâmplat cu 2000 de ani în urmă. De aceea zicem: „... de la nașterea lui Christos”. În rest, vor fi 3000 de ani de la nașterea lui Christos, 4000 de ani și sper, multe, multe mii de ani de la nașterea Lui. Scriitorii valoroși de peste Prut depun eforturi extraordinare de a ține pasul cu literatura română contemporană. Nimeni nu-ți aduce binele pe tavă. Binele se cucerește, este lupta de a converti realitatea în ceva mai bun. Stiind acum despre studenții basarabeni care învață în țară, știind despre această generație care nu mai vrea să fie dusă de frânghie, care vrea să decidă singură, am încrederea că ea va duce la o schimbare la față a Basarabiei, a României.

LUCIAN VASILIU:

Din ce în ce mai pragmatici fiind, mileniul care urmează ne va determina să punem accentul

mai mult pe publicul nostru, pe care se pare că l-am pierdut în acești ani. O spun ca scriitor, dar și ca tată. Fiica mea este deja la liceu, iar un băietel se pregătește pentru secolul XXI... Prin prisma lor, cred că proiectul cel mai semnificativ din punctul meu de vedere ar fi această pregătire pentru noul tip de cititor, pentru noul tip de administrator cultural, ținând cont de faptul că instituțiile noastre culturale sunt în mare suferință. De aici, toată imaginea diversificată și deseori lamentabilă în care ne situăm...

IRINA NECHIT:

Chiar cu gândul de a supraviețui mileniului II și de a intra cu bine în cel următor am scris cartea **Un viitor obosit**, care a apărut nu demult la Editura „Augusta” din Timișoara. Deocamdată prognoze mai optimiste nu am. Ceea ce scriu în continuare este cam în același registru apocaliptic, dar cred că prin poezie ne putem depăși sentimentele apocaliptice. Poezia este un mod de salvare. Dacă noi, cei care o facem, vom supraviețui, cred că întreaga umanitate va supraviețui!

VASILE TĂRÂȚEANU:

Dacă îmi va ajuta bunul Dumnezeu să pășesc în mileniul III, aș vrea să pot lua cu mine tot ceea ce a fost mai bun în acest mileniu. Aș vrea să am alături pe toți prietenii adevărați, să mă bucur de succesele lor. Un om de cultură, cred eu, nu poate exista de unul singur, ci are nevoie de un climat cultural, are nevoie de o limbă literară nepoluată, de perspectiva dezvoltării în continuare, ceea ce nu se prea întrevește la noi, în Ucraina, unde se atentează la însăși ființa noastră, la limba română. Pentru un scriitor acesta este principalul factor de existență a sa, ca om de cultură și creator de valori spirituale. Tare mă tem că în următorul mileniu vom deveni un fel de sinistrați; vom exista ca ființe fizice, dar nu și ca exponenți ai unei spiritualități românești! Nu ne rămâne decât să ne rugăm lui Dumnezeu să ne dea putere pentru a face față tuturor presiunilor care se fac în vederea deznaționalizării noastre.

ION DUMITRU:

Ar trebui să meditez mai întâi asupra posibilelor virtuți care pot caracteriza viitorul apropiat în comparație cu actualul mileniu. În plan profesional, doresc să-mi reiau activitatea de scriitor, întreruptă de atâta amar de vreme din cauza preocupărilor cu editura, cu difuzarea de carte etc. Doresc omenirii mai multă liniște, mai multă înțelegere, mai multă comunicare.

Nu știu dacă lumea va fi mai bună, mai luminoasă. Ea a fost întotdeauna echivalent de bună și de luminoasă, văzută prin momentele ei de evoluție. Cred că prezentul este întotdeauna clipa care trebuie trăită în toată plenitudinea ei, fiindcă nu putem să trăim nici în trecut și nici în viitor.

UN ALT FEL DE EXIL

urmare din pag. 1

schimb un călugăr, un om al bisericii precum Galaction, a făcut-o. El trăia într-o chilie, alături de studenții săi, căci era directorul căminului studentesc, și îi îndemna și pe alți intelectuali români de marcă spre o înțelegere mai profundă a lucrurilor. Deci, după 1918, dacă a rezistat cineva aici, a rezistat clerul. La Facultatea de Teologie au venit oameni foarte importanți. De la Constanța, s-a mutat la Chișinău Constantin Tomescu, care a stat până în 1944. Din zona Galațiului s-a stabilit la noi scriitorul Nicolae Dunăreanu. A venit Nichifor Crainic, finul lui Gala Galaction. Amândoi „exilați” din aceleași motive, că nu s-au comportat corespunzător în timpul ocupației germane la București. După ani buni de muncă la noi, ei au revenit în țară. Dar cât au stat aici ne-au făcut un bine atât de mare, că ne vine greu să-l definim acum în câteva cuvinte. În primul rând, o multime de oameni de peste Prut văzând că, la Facultatea de Teologie de la Chișinău, toți profesorii sunt de înaltă ținută, au venit și ei-au făcut studiile aici. Alături de basarabeni s-au aflat la studii oameni de valoare din celelalte zone ale țării. Vrancea ni l-a dat pe Benedict Sighișu, care a murit cu câțiva ani în urmă la Cernica, și pe Vasile Radu care a participat împreună cu Galaction la traducerea „Bibliei”, aici, la Chișinău. Din zona Buzăului a venit Nicolae Ionită, care a ajuns doctor în teologie și s-a călugărit la sugestia lui Gala Galaction. Galaction nu a avut vointă să se călugărească, erau la mijloc și alte motive, dar toată viața i-a sfătuit pe alții s-o facă. Iar cei îndrumați de el au ajuns niște nume: Arhiepiscopul de la Galați, Antim Nica, basarabean de la Orhei, Beniamin Soltiski, Vaarlam Chiriță. Gala Galaction a pregătit „muniție” pentru perioada de după război. Oamenii aceștia n-au mai putut să fie altfel.

Am vorbit numai despre unul dintre intelectualii români care a transformat cei 14 ani de sedere a sa la Chișinău, după o viață încordată și combativă, într-un prilej de a face apostolat național în Basarabia. Am luat drept exemplu această personalitate pentru ca să se transmită intenția noastră de a mai găzdui în „exil” la noi, și astăzi, niște personalități de o asemenea forță, care să ridice școala, facultățile noastre.

În 1993, când studenții noștri erau în piață pentru a protesta în legătură cu acțiunile guvernului, decanul Facultății de Filologie a blocat cu teul ușă facultății și nu le-a dat voie studenților să iasă. Să mai vină și profesori universitari care nu fac asemenea gesturi reprobabile când este vorba de aspirațiile noastre naționale și de dorința noastră de a ne solidariza și apăra interesele, dacă nu vrem să pierim, că au mai pierit popoare. O să pierim și noi, dacă nu vrem să trăim.

TOTI SUNTEM GRUPUL ILAȘCU!

Din toamna anului 1944 trăiesc cu sentimentul de exilat în propria-mi țară (o vreme am și fost privit astfel) în sensul că, în mod brutal, satul și pământurile părintilor mei, împreună cu o parte însemnată a patriei, au fost sfărțecate de granița impusă nouă de către cei ce au dezlântuit un cumplit război asupra României, iar eu sunt condamnat, ca și alți semeni, să mă tot uit la acel constrângător „dincolo”, fără a putea călca în locurile ce fac parte organică din ființa noastră rănită.

Drama s-a amplificat până la teroare, cu atât mai mult cu cât, ani de-a rândul, protestul deschis era aproape imposibil. De prin 1960, îmi îngăduiam abilitatea de a strecura în vreun articol afirmația că satul meu, Bilca, din județul Suceava, se află în mijlocul întregii Bucovine, în speranța că voi menține spiritele treze, deși exasperarea în fața pasivității în atitudini nu putea fi diminuată.

Când, puțin mai târziu, la imboldul meu, vibrantul și lucidul patriot George Ivașcu l-a determinat pe graficianul Gheorghe Botan să deseneze harta actuală a României, sprijinită pe bratul unei fete, antebrațul indicând Basarabia, iar palma nordul Bucovinei, am crezut într-un plus de activare a *conștiinței întregului*. Ca și atunci când l-am stârnit pe Geo Bogza să scrie acea memorabilă *Schită de cosmogonie a Bucovinei*. Efectul a fost, totuși, de grup, dar și de început de grupare.

Din 1962, când am călcat în afara țării, am început a puncta dezastrul în cercuri restrânse, de la Sofia, Budapesta și Belgrad, în Canada, Italia, Germania, în Franța, Anglia, Elveția și fosta U.R.S.S. sau în alte locuri, dar mai mult de o anume înțelegere pentru flagrantă nedreptate nu se putea realiza. Mai eficientă, deși relativ individuală, a fost prezența

• Obiecte în fața ferestrei

unor personalități române și străine în sat, de unde le arată înfiorătoare tăietură, care-i tulbura și-i trezea din indiferență (reală sau acoperitoare).

În iunie 1989 mi-a fost dat să fiu de față la începutul revoluției române la Chișinău și sufletul mi-a devenit atât de plin de speranțe încât uitam adesea de limite și riscuri. Însă, iarăși, n-a fost să fie. Noi am ezitat. „Diplomatic”, a fost instalată Republica Moldova, s-a înstăpânit imperialismul Ucraină, a fost plantată sfidător așa-zisa Republică Nistrenă — săgeată atîntită ferm către Carpați, ținută într-un arc al cărui rotund se pierde în tenebre acaparatoare, răsăritene — încât aproape totul se cere luat de la capăt. Împovărat, am încercat să ies din rîndurile inerte și am candidat independent pentru senat, am întemeiat un partid și am fuzionat cu altul, am candidat la președinție și am căutat noi prieteni și aliați la New York, Washington, Cernăuți și Chișinău, la Vatican, Moscova și Tokio, am scris și vorbit la diverse manifestări naționale și internaționale, am ajuns indezirabil în unele locuri, am redactat declarații etc. Dar aproape totul era împiedicat de factorii de decizie, care trîmbeau idilice poduri de flori și ajutoare frățești, ce-au culminat cu un nesăbuit tratat și cu alte lașități, menite a masca esențialul, adică faptul că acele teritorii sunt imprescriptibil românești.

Războiul de pe Nistru a revelat și acutizat din nou situațiile intolerabile, a dus la mari convulsii și pierderi, ale căror victime tragice și simbolice pentru conștiința națională sunt, între mulți alții, cei din *Grupul Ilașcu*, cu care exilatul din mine s-a simțit dintr-o dată înfrățit. Încarcerarea și condamnarea lor înseamnă din nou ultragiurea gravă a întregii ființe românești și a omului de oriunde. Cine nu trăiește înfiorat drama acestor concetățeni ai noștri și nu aude permanent acel strigăt îmbărbătător și deznădăjduit al lui Ilie Ilașcu: „Popor român, vă iubesc!”, se situează în afara demnității umane și civice. Iar acestea, ca și idealurile naționale sau pămîntul patriei, sunt de nenegociat!

Din păcate, interminabila tranziție de ocazie i-a obosit pe mulți, iar Boris Elțan sau Patriarhul tuturor Rușilor (care îl ocrotește disprețuitor pe mitropolitul Vladimir al „Moldovei”, și i-a decorat pe Smirnov), Kucima, Emil Constantinescu (mai ales după ce, printr-un voluntarism neavenit, a semnat tratatul cu Ucraina), Petru Lucinschi ori Lebed și alții, responsabili de coarda întinsă a arcului, dorm liniștiți și solidari cu fostele comandamente. Îmi țin cu greu cumpăna între amărăciune și speranță la constatarea că relativ puțin au urmat pilda Patriarhului nostru, a Sfântului Sinod și a majorității clerului, care amintesc constant de crima ce se adâncește sub ochii indiferenți ai celor ce ar putea decide curmarea ei, dar îi spală indiferenți conștiințele, dacă le mai au... Dar avem un reazem și o lumină!

Marile puteri există simultan cu altele mai puțin mari și chiar foarte mici pe care au datoria să le protejeze și mai ales să le cunoască. De unde, necesitatea absolută a moralității și mai ales a abandonării imediate a hărtilor confectionate dictatorial în birouri, siluitoare de realități și generatoare de tensiuni, conflicte și victime precum cei din *Grupul Ilașcu*. În fond, conștiința noastră morală și națională, teritoriile patriei sunt încă o dată încarcerate prin ei. Vor fi ei eliberați (căci pilda că sunt liberi ne-au dat-o!), vom fi liberi și noi.

Iar dacă vom milita fără preget pentru înlăturarea cauzelor și a factorilor nocivi care au generat detenția lor și a noastră (un fir duce cu 60 de ani în urmă la 23 august 1939, când s-a semnat pactul dintre comunism și nazism de reîmpărțire a lumii), ne vom putea uita drept unii în ochii altora și ai dușmanilor ce ne împresoară, profitând de cele ce ne dezbină uneori copilărește. E nevoie astăzi, mai mult ca oricând, să fim cutremurați de nedreptatea încarcerării viitorului, a ființei, istoriei și limbii noastre, și să fim la înălțimea *Grupului Ilașcu*. Cred că putem și trebuie să fim verticali. Pilda acestor oameni — care sunt în eternitate niște învingători morali și civici — e un reper și o obligație pentru oricine și cu atât mai mult pentru noi. Din străvechimea noastră vine un proverb: „Să ne trăiască dușmanii ca să ne vadă fericiții!” Să încercăm a-l ține minte, făcând dovada că aproape șase decenii de sfărțecare a patriei nu ne-au înstrăinat de noi înșine. În acest înțeles eliberarea lor este în primul rând a noastră.

GEORGE MUNTEAN

„Prافuri aruncate în ochii lumii”

Situația noastră în Bucovina este din ce în ce mai rea. După ce au elaborat o serie de legi, cum ar fi aceea cu privire la funcționarea limbilor, legea minorităților naționale, legea cu privire la organizațiile obștești și noua Constituție, politicienii ucraineni au găsit de cuviință că este destul și nu mai trebuie făcut nimic altceva. Însă de la cele declarate oficial și până la situația noastră de zi cu zi este o distanță ca de la cer la pământ. Toate documentele și declarațiile lor, în ceea ce ne privește, nu sunt decât prafuri aruncate în ochii lumii, pentru a amăgi, pentru

a induce în eroare democrațiile europene, căutând să demonstreze că Ucraina este un stat civilizat, un stat în care sunt asigurate, chipurile, toate condițiile necesare dezvoltării spirituale a minorităților. Realitatea este cu totul și cu totul alta...

Au fost și vremuri când mai găseam o anumită înțelegere la confrății noștri ucraineni, politicienii fiind atunci preocupați de întărirea statalității, de proclamarea ei și de declararea independenței statului. Pe atunci ne făceau curte, căutau să colaboreze cu noi. Odată cu trecerea anilor, ei au uitat că au fost la rîndul lor minorități, că au avut un „frate mai mare”, care le-a stat și lor și nouă, în cărmă. Acum încep să se complacă în postura de „frate mai mare” față de noi și de alte minorități. Nu sunt afirmații gratuite. E destul să amintesc faptul că, în primul an după declararea independenței, au fost adoptate câteva hotărâri pozitive privitoare la renașterea spiritualității românești în Bucovina. S-a hotărât înființarea unui muzeu „Mihai Eminescu” la Cernăuți. Ei bine, anul acesta marchează trecerea unui deceniu de la adoptarea hotărârii Primăriei de a elibera casa lui Aron Pumnul, unde a locuit o perioadă marele poet al neamului. În 10 ani Primăria nu a găsit trei apartamente pentru actualii locatari ai imobilului propus de noi ca sediu al muzeului... Toate demersurile făcute de intelectualii regiunii Cernăuți, prin intermediul Societății pentru cultură „Mihai Eminescu”, al Societății „Golgota” a victimelor represiunilor staliniste, al Asociației științifico-pedagogice „Aron Pumnul”, al Alianței creștin-democrate a românilor din Ucraina etc., au rămas fără răspuns, cu toate că legislația în vigoare prevede că Președinția, Parlamentul, Cabinetul de Miniștri au obligația de a răspunde sesizărilor organizațiilor reprezentând minoritățile naționale.

O altă hotărâre adoptată în acea perioadă incipientă a democrației ucrainene stabilirea înălțarea la Cernăuți a unui monument închinat lui Mihai Eminescu, hotărâre adoptată de Ministerul Culturii, Administrația Regională și Consiliul Regional de deputați ai poporului. Firește, a acceptat și Primăria, repartizând un spațiu situat în centrul orașului, nu departe de fostul liceu „Aron Pumnul”, unde Eminescu a studiat între anii 1858-1866. Acest monument nu a fost dezvelit nici până în ziua de azi. Ba, mai mult: recent, membrii Organizației Tinerilor Republicani Ucraineni, o grupare paramilitară șovină, fascistă chiar, au trimis scrisori Administrației, Primăriei și altor instituții, prin care cereau ca pe locul repartizat monumentului Eminescu să fie ridicat un monument închinat memoriei lui Stepan Bandera, unul dintre cei mai înfocați naționaliști șovini din perioada războiului. Ca să fie și mai convingători, cei care au participat cu câțiva ani în urmă la arderea tricolorului românesc în piața centrală a orașului, în timpul unui marș cu torte, au adus un pietroi lângă amplasamentul sfîntit al viitoarei statuii a lui Eminescu, pe care au scris: „Aici va fi monumentul lui Bandera”. Acest act, care sfidează legea, dar și cel mai elementar bun simț, poate fi calificat ca instigare la vrajbă interetnică, între populația românească și cea ucraineană majoritară. Imediat după Revoluție, gestul necugetat al unor tineri a dus la deteriorarea monumentului poetului Sevcenco din Parcul Herăstrău. Astăzi monumentul este la locul lui, frumos, admirabil restaurat prin grija statului român. S-a considerat că un poet important al unui stat vecin, chiar dacă nu a călcat poate niciodată prin capitala României, trebuie respectat. Dar respectul trebuie să fie reciproc!

VASILE TĂRĂȚEANU

• Masă cu obiecte

ARCADIE SUCEVEANU:

„Eu cred că aici, în Basarabia, se scrie o poezie valoroasă”

• Domnule Arcadie Suceveanu, care sunt relațiile scriitorilor din Republica Moldova cu scriitorii din România? Cum s-au integrat scriitorii basarabeni în circuitul românesc?

• Discutam mai zilele trecute cu un poet foarte bun, Teo Chiriac, despre toate aceste probleme. Și ne aminteam timpurile de acum zece-cincizece ani, când abia se produceau primele deschideri democratice și când visam la ziua în care vom ajunge ca volumele noastre de poezie să fie recenzate la Cluj, Constanta, București sau la Iași. Și, iată, s-a întâmplat minunea! În ultimii ani lucrurile au evoluat spre bine. Cărțile noastre, ale scriitorilor de aici, ajung, se editează, sunt comentate în țară. Adică, încet, dar destul de sigur, ne integrăm în circuitul cultural și literar din România. Procesul este benefic de ambele părți. Scriitorii români sunt mult mai cunoscuți, și este firesc acest fapt, la Chișinău. Deși o ducem foarte greu, unele edituri de la noi scot cărți ale autorilor din țară. Cu toate aceste deschideri, încă nu se cunoaște, în spațiul românesc, așa cum ar merita-o, întreaga imagine a literaturii și a culturii din Basarabia și de la Cernăuți, fiindcă și în Bucovina sunt scriitori valorosi.

Acum câțiva ani a luat ființă la Chișinău o „Filială” a Uniunii Scriitorilor din România, care cuprinde o parte din scriitorii români din Basarabia. Actualmente, președintele acesteia este poetul Leo Butnaru. Deci, practic, avem cele mai strânse legături cu U.S.R.-ul, cu Bucureștiul. Și președintele Ulici, care s-a aflat cu câteva săptămâni în urmă la Chișinău, într-o nouă vizită — pentru că ne vizitează, nu atât de des, dar, oricum, vine pe la noi, se interesează despre starea de lucruri de aici — ne-a promis că ne va acorda mai mult sprijin, și material și moral, în editarea unor reviste. Avem asigurarea domnului Ulici, că revista Uniunii Scriitorilor de la noi, „Basarabia” — redactor șef, poetul Nicolae Popa — va fi subvenționată 60% de către U.S.R. și va deveni organul Uniunii Scriitorilor din Moldova și România. Apoi, bineînțeles că întreținem relații și cu alte orașe și cu alte asociații și filiale ale U.S.R., că participăm la diferite manifestări, simpozioane, întâlniri, colocvii care se organizează în țară. Scriitorii noștri sunt mereu prezenți la Festivalul Internațional de Poezie de la Satu Mare, sau la cel de la Sighetul Marmăției, la zilele „Lucian Blaga”, unii dintre ei fiind laureați ai acestor festivaluri. Am participat, la Neptun, la „Întâlnirile scriitorilor români de pretutindeni”; anul acesta, la începutul lunii iunie, un grup de peste 30 de scriitori de-ai noștri s-au aflat la a treia ediție a reuniunii de pe malul mării. Vorbeam de sprijinul U.S.R. și vorbeam și de Bucovina. Vreau să vă informez că la Cernăuți, scriitorii români de acolo au scos o publicație „Septentrion literar”, care a apărut cu sprijinul domnului Ulici, în dubla sa calitate de președinte al U.S.R., și de director al revistei „Luceafărul”, pentru că apariția ei a fost subvenționată de către revista „Luceafărul”. Revista de la Cernăuți ar trebui lansată poate și în alte orașe din țară, să se știe despre existența ei. Ceea ce ne stîngherește încă este faptul că revistele de aici ajung cu mare greutate în țară, iar revistele de acolo răzesc foarte sporadic la Chișinău. La un chiosc din Chișinău poți să-ți procuri, să zicem, cotidienele

„Adevărul” sau „Azi”, dar este de-a dreptul imposibil să găsești, cum ar fi normal, *Luceafărul*, *România literară*, *Viata românească*, *Steaua*, *Tomis*, *Ramuri* ș.a.m.d. Situația în cauză, după părerea mea, este una absolut anormală. Unele reviste ne parvin numai în măsura în care ele ne sunt trimise de către redacții sau prieteni apropiați. Această stare absolut nefirească în relațiile dintre noi, s-a discutat la diferite nivele și cu nenumărate ocazii, dar nu am ajuns să creăm un mecanism care să asigure difuzarea publicațiilor literare, în spațiul nostru, de care avem mare nevoie. La fel, reviste valoroase, cum sunt „Contrafort” sau „Basarabia”, „Limba română”, „Sud-Est”, „Literatură și Artă”, editate de noi aici, nu ajung, sau ajung mai mult din întâmplare, în centrele culturale din țară.

Este, în schimb, îmbucurător că, în ultimă vreme, scriitorii noștri apar în număr tot mai mare la editurile din țară. Cred că primul loc îl deține Editura „Eminescu” din București, care a tipărit 15-20 de titluri de carte. În seria „Scriitorii români contemporani” au apărut, anterior, Nicolae Dabija și subsemnatul, iar anul trecut — Ion Vătămănu, Leo Butnaru, Ion Hadărcă și Ilie Tudor Zegrea de la Cernăuți. La Editura „Augusta” din Timișoara au fost tipăriti cu cărți de poezie Leo Butnaru și Irina Nechit, volume pe care le-am lansat în cadrul „Salonului de carte” de la Chișinău, în prezența editorilor și a criticului Adrian Dinu Rachieru. Editura „Junimea” din Iași a scos cărți semnate de Vasile Levitchi, Ion Hadărcă și Nicolae Spătaru. La Editura „Cartea Românească” a văzut lumina tiparului o valoroasă carte de versuri aparținând poetului Teo Chiriac. Dincolo de aceste apariții editoriale foarte multe dintre scriitorii noștri sunt colaboratori permanenți ai revistelor importante din țară: *Poesis*, *Convorbiri literare*, *Luceafărul*, *Cronica*, *România literară*. Suntem prezenți cu eseuri, cu proză, poezie mai puțin.

Bineînțeles că trebuie să menținem și să intensificăm aceste relații. În ultima vreme ele au cam scăzut. S-a temperat entuziasmul care exista prin anii '90-'91. Deci, „luna de miere” a cam trecut de mult, iar raporturile dintre noi au devenit puțin mai reci și poate mai puțin sentimentale. Lucru bun, zic eu, fiindcă până la urmă trebuie să se aleagă valorile și să discernem valoarea de nonvaloare, pentru că și la noi se produce o selecție naturală, să zic așa, a scriitorilor. În condițiile în care am fost puși în ultimii ani, rezistă numai scriitorii de vocație, oamenii chemați pentru scris și carte. Bineînțeles că un nume adevărat, dacă nu este cunoscut astăzi, va fi cunoscut mâine cu siguranță, atât aici, cât și în țară.

• Am ascultat până acum, cu mare plăcere, opiniile, gândurile vicepreședintelui Uniunii Scriitorilor din Moldova. Dar să auzim ce puncte de vedere împărtășește poetul Arcadie Suceveanu despre poezia și poezii de azi ai Basarabiei?

• Niciodată nu putem spune că se scrie prea multă poezie, dar se tipăresc nenumărate cărți de poezie atât la noi cât și în țară. Desigur că apar și o groază de veleitari. Mai toți dintre ei au un talent special în a găsi sponsorul râvnit, omul care să-i sprijine la momentul oportun în editarea cărții. Nu tot ce se tipărește este și valoros, dar apar și multe cărți de poezie adevărată. Aici, la noi, scriitorii tineri au ars etapele de început într-un timp foarte scurt și au reușit să se sincronizeze, în chip absolut firesc și fără mari eforturi cu mișcările literare din țară și de pe alte meridiane, aș îndrăzni să spun. Adică, o revista cum este *Contrafort* și scriitorii din jurul ei nu au nici un fel de handicap și de complexe în fața unor reviste redutabile din țară. Se discută, la noi, și se încearcă să se facă o poezie care să se integreze în parametrii paradigmatici ai ultimelor mișcări poetice — optzecismul, nouăzecismul, intertextualismul. Dincolo de toate acestea, eu cred că, aici, în Basarabia, se scrie totuși o poezie bună. Parțial ea este știută în țară, nu sunt cunoscuți însă toți autorii ei.

• Tot s-a lăsat acum prilejul, numiți-l pe cei mai importanți!

• Există o pleiadă de poezi foarte buni, câțiva dintre ei au fost incluși în antologii care au apărut în țară. Atât în antologia lui Marin Mincu — cum sunt: Emilian Galaicu Păun, Dumitru Crudu, Aura Christi — cât și în antologia *Metafore poetice din Basarabia*, editată la Iași de revista *Cronica*, sprijinită de Ministerul Culturii din țară. În această carte sunt cuprinși circa 20 de poezi din ultimele generații, poezi care formează, aici, în Basarabia, cum ar fi zis Eugen Lovinescu, „o generație de creație”. Adică ei nu sunt atât de

OVIDIU DUNĂREANU

continuare în pag. 14

Procesul de erodare a aromânilor în spațiul lor de bastină, în întreaga Peninsulă Balcanică, s-a intensificat în ultima jumătate de veac într-un mod cu totul îngrijorător. Explicații sunt multiple. În primul rând, pentru păstrarea ființei aromâne, procesul de industrializare și de urbanizare a contribuit mai mult decât în cazul altor etnii balcanice la distrugerea sistemului tradițional de existență, care a fost unul dintre factorii ce a permis ca veacuri de-a rândul aromânii, deși minoritari în raport cu celelalte etnii balcanice laolaltă, să-și păstreze spiritualitatea. Apoi, în ultima jumătate de veac, mutându-se populațiile în mediul urban, aromânii au trăit în mijlocul altera. Tradiția făcea ca societățile aromâne să fie endogame. Căsătoriile mixte au făcut apoi să se piardă elemente aromânești în favoarea celor majoritare.

S-a discutat și se discută în legătură cu virtuțile și defectele rețelei școlare pentru aromâni, rețea care a existat în spațiul balcanic până la primul război mondial și parțial în perioada interbelică. În 1945 s-au închis ultimele școli pentru aromâni. Până în 1990 nu a existat nici o formă instituțională de cultivare a acestui element fundamental, definitoriu pentru o etnie, care este limba. Ar mai fi de adăugat și un fapt ce s-a modificat destul de puțin după 1990: politica tuturor statelor naționale de nerecunoaștere sau de promovare, în unele cazuri cu toate mijloacele a unei politici active împotriva etniei aromâne, pornind de la negarea existenței ei.

Pentru ultima jumătate de veac, trebuie amintite și două realități, după opinia mea, pozitive. În primul rând, în rândurile intelectualilor, ale lingviștilor din tot spațiul balcanic mai ales, s-a manifestat interesul pentru graiul aromân. Au apărut lucrări, unele remarcabile. Apoi trebuie spus că s-a continuat să se creeze literatură în dialect, după 1970.

În ce privește acțiunea politică propriu-zisă, ea reprezintă o problemă ce nu poate fi trecută cu vederea. Acțiunea politică pentru recunoașterea și, deci, garantarea de drept după război, se leagă de numele lui Constantin Papanaci. În 1947, el a redactat pentru prima dată un program de acțiune politică a aromânilor. Între altele, constatând instaurarea regimurilor comuniste, războiul civil și lipsa de democrație de atunci din Grecia, aflată în război civil, el a afirmat pentru prima dată ideea aromânilor ca popor distinct, respectiv ca o minoritate națională din diverse părți ale Balcanilor; el lansează ideea ca acestora să li se acorde garanții conform standardelor internaționale, respectiv conform Declarației de constituire a Națiunilor Unite. De fapt, în 1951-52 s-a adresat secretarului general al ONU, cerând ca, pe de o parte, să fie recunoscute drepturile aromânilor, iar pe de altă să intervină în ceea ce el considera a fi genocidul aromânilor. În 1954 a fost adoptată o primă rezoluție sub forma unei cereri imperioase către ONU și Consiliul Europei de la Strasbourg, ca ele să acționeze pentru a asigura, citez: „... drepturile aromânilor din Balcani în propria lor patrie”. Ulterior, o acțiune politică începe la o dată foarte precisă, în 1978, când, în revista editată în exil de Iosif Constantin Drăgan, apare documentul intitulat „Aromânii — o minoritate națională care-și cere dreptul”. Semnatarul articolului enumera câteva idei fundamentale ale programului politic aromănesc: recunoașterea aromânilor ca minoritate națională distinctă, în fiecare din statele în care locuiesc; sprijinirea de către fiecare stat, unde trăiesc ca niște cetățeni loiali și harnici, a culturii aromâne în propria limbă, cu mijloace financiare de stat; ore de limbă maternă în școlile pe care le frecventează; ziare, reviste în limba maternă; asociații culturale proprii. După aproape douăzeci de ani, Rezoluția 1333 cuprinde aceste idei, enunțate în 1978, difuzate apoi la Madrid la Conferința de Securitate și Cooperare în 1981, înaintate ONU și apoi Parlamentului Europei. Iată câteva dintre momentele unei acțiuni politice care, în opinia mea, poate duce la frânarea deznationalizării, a dezetnizării aromânilor. Cred că fără măsuri eficace, luate și de aromâni și de autoritățile statelor în care trăiesc ei, procesul de erodare a acestei etnii va continua.

GHEORGHE ZBUGHEA

Într-o conferință din 1941 intitulată „A trăi istoria”, Lucien Febvre spunea: „A ridica o problemă este începutul oricărei istorii”. Eu încerc să pun o problemă pe ideea rescrierii în alți termeni ai unei istorii pe care am gândit-o altfel până acum. M-am întrebat: care este cauza profundă a căderii, a dispariției marelui oraș Moscopole? Răspunsurile anterioare le consider bine-venite, dar insuficiente, pentru că ele reduc prezentarea problemei la o idealizare a orașului și la cauzalități imediate, care privesc vecinii. Până în anul 1900 avem puține contribuții importante legate de Moscopole. Cartea lui Dimitrie Bolintineanu despre călătoriile lui la românii din sud este cea care se oprește asupra cazului Moscopole și care dă o primă imagine a

acestui oraș, pe ideea frumuseții, a valorii lui culturale și a capacității lui comerciale. Punctul de vedere al lui Apostol Mărgărit în legătură cu Moscopole, privește distrugerea orașului, dar, în explicațiile pe care le dă, ține să justifice intervenția otomană în acest caz, pe motiv că ea era necesară pentru apărarea imperiului. O altă contribuție este cea a lui Ion Ghica, pe care doar o amintesc. Ion Caragiani vorbește despre Moscopole, citând mai ales pe francezi, dar venind și cu considerații proprii în legătură cu diaspora creată de Moscopole în locurile unde s-au refugiat aromânii. Ion Nenitescu prezintă, în 1895, pe larg, chestiunea Moscopole în lumina ei de poveste și de vis. Un oraș fabulos, distrus de vecini pizmași. El face o legătură strânsă între căderea orașului și Ali Pasa din Ianina, văzut ca instigatorul albanezilor musulmani, cei vinovați în mod direct de căderea Moscopolei.

După 1900 apar istorii mai sistematice, mai aplicate, cum este aceea a lui Ion Arginteanu, „Istoria românilor macedoneni din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre” (1905), în care se face o recapitulare foarte documentată a cazului Moscopole, fără a căuta cauzele mai adânci ale căderii sale.

După primul război mondial chestiunea explodează, devenind temă atât pentru literați, cât și pentru istoricii de profesie, cei care știu să abordeze sistematic, pe documente, un asemenea caz... Batzaria în „Prima turcoaică”, citează un aromân care își amintește de la tatăl său ce s-a întâmplat cu Moscopole. E prima descriere a ceea ce s-a întâmplat atunci: cum a fost atacat orașul, cum s-a luptat pentru oras, despre crime, despre jaf, incendii, despre un exod uriaș, despre o dramă fără pereche, pe care toți cei ce și-au amintit-o nu o numeau cu numele pe care i-l putem da astăzi și care este cel din sociologia modernă: genocid.

PERENITATEA VLAHILOR ÎN BALCANI

Între cele două războaie mondiale apare și altă altitudine alături de cea mitizantă față de Moscopole. E un început de cercetare științifică, deoarece vom întâlni istorici, etnologi care vor scrie altfel despre oras: Pericle Papahagi, Valeriu Papahagi, D. Capidean și Anastasie Friciu. Ei vorbesc despre relațiile comerciale ale Moscopolei cu Venetia, despre importanța acestor relații, iar la Friciu apare chiar noțiunea de război economic, el atrăgând atenția că interesele Frantei în acest teritoriu o fac să diminueze legăturile cu Moscopole, care va fi obligată să-și îndrepte comerțul către nord. În fine, trebuie amintit studiul lui Anastasie Friciu din „Enciclopedia României”, vol. IV, pentru că aici apare prima precizare, pe o hartă bine alcătuită, despre diaspora de bancheri și comercianți a Moscopolei, de unde rezultă cine a tras foloasele de pe urma dispariției orașului: absorbirea unor forte bancare de către rețelele bine construite ale metropolei occidentale.

Iată și concluziile asupra cauzelor adânci ale distrugerii Moscopolei. Raportarea continuă la albanezii musulmani și la Ali Pasa își are motivația ei, e însă foarte subiectivă și cred că etnocentrică. Deși mahomedanismul era comun acestor albanezi și turcilor, tipul lor de interese diferă, după conjuncturi. Nici Ali Pasa nu se confundă cu Turcia, cu imperiul otoman. El este — între acei pase excentrici și centrifugi, dispuși să pregătească destrămarea imperiului otoman, acționând după interese proprii, care le impun legături și alianțe noi. Este practic un dușman al imperiului, pretinzând autonomie și independentă, lucru pentru care este cultivat de puterile occidentale, cultivate de el la rândul lui. Este chiar prieten cu Napoleon și întretine un consul francez, după cum și un diplomat propriu, cu misiunea de a face legătura cu Napoleon. Valeriu Papahagi și Anastasie Friciu evidențiază relațiile vitale ale Moscopolei cu Venetia și cu Viena comerciale și bancare, de care depinde supraviețuirea lui. Friciu vorbește despre concurența și războiul economic dintre Franta și Venetia. Aici se află premiza explicației chestiunii Moscopole, pe stil analitic modern. Franta caută să distrugă orice obstacol comercial și bancar în expansiunea ei către răsărit, unde se formează o periferie a propriei metropole. Adversarul Frantei este Venetia, deci și Moscopole. Franta se află într-o competiție crâncenă cu imperiul habsburgic pentru stăpânirea pietelor răsăritene, aservindu-și Turcia și aducând-o împotriva Vienei. Răscoala lui Rackoczi II împotriva habsburgilor este pregătită și cerută de Franta împotriva Austriei, răscoală în care Brâncoveanu nu joacă rolul cerut de francezi — și

iată scena majoră a istoriei de lungă durată în care se integrează Moscopole. Mâna care îl ucide pe Brâncoveanu aparține puterilor occidentale interesate de transformarea Europei de Răsărit și a Asiei Mici într-o piață pentru o economie proprie, într-o periferie a metropolei aflate în vest. Ali Pasa este un instrument al puterilor occidentale. Distrugerea Moscopolei nu este rodul unei porniri spontane, al unor vecini primitivi și al pornirilor criminale ale unui pașă, ci rezultatul unui proces de aservire a fostelor teritorii turcești de către Franta și Anglia.

Cea mai sumară istorie în date a României ne arată că la nordul Dunării, în acel secol al dispariției Moscopolei, și ceilalți români sunt amenințați cu dispariția fizică și statală. Se produc devastări, exoduri, principii și cărturari sunt obligați să pibegească, iar alții sunt uciși. Acum părăsesc Moldova Cantemir și Neculce, cu o seamă de boieri, mergând în Rusia, acum este ucis Brâncoveanu și acum este ucis Antim Ivireanul. În Transilvania catolicismul și calvinismul fac mari presiuni asupra poporului român. Se trage cu tunul în schiturile și în bisericile românești. Sunt trași pe roată țărani români. Această prigoană etnică având un nume precis, genocid, a avut loc și la sudul Dunării și în nordul Dunării în secolul al XVIII-lea, în marile procese al înăntării metropolei din vest către teritoriile de piață din Europa sud-estică.

MIHAI UNGHEANU

Evenimentele care s-au derulat în această primăvară în spațiul ex-iugoslav, evenimentele care se derulează în Iugoslavia de la începutul acestui deceniu, au determinat ca la nivelul istoricilor militari să existe o atenție specială asupra contextului strategic și

operativ-strategic, mai ales. Anul acesta la Institutul de Studii Operativ-strategice și Istorie Militară, am avut drept sarcină să studiem în colectiv problema istoriei provinciei Kosovo. Ca unul care venisem deja în contact cu istoria aromânilor, mi-am ales drept temă permanentă aromânilor în Kosovo.

Problema genocidului este prezentă și în ziua de astăzi. Ceea ce s-a întâmplat și se întâmplă în Kosovo tot genocid se numește, indiferent că este la adresa sârbilor sau la adresa albanezilor. Deci lucrurile nu s-au schimbat prea mult în această provincie în ce privește obișnuința și felul în care cei cu interesul de a domina anumite spații geopolitice, îl folosesc.

Kosovo este încadrată acum în Serbia ca regiune autonomă. Închisă de munti aproape din toate părțile, această regiune reprezintă imaginea în miniatură a întregului spațiu ex-iugoslav, excelând prin exploatarea miniere: aur, argint, fier, cupru și astăzi îndeosebi crom, plumb și zinc, prin producția de grâu, ovine, bovine și, din secolul al XVII-lea, tutun. Valoarea economică a întregului spațiu a fost sporită de elementul poziționării strategice în nord-vestul Peninsulei Balcanice. La apariția și dezvoltarea unei importante civilizații materiale și spirituale, în condițiile permanentelor pericole determinate de așezarea pe axa Orient-Occident, au contribuit din plin populațiile vlahs din peninsula, încă din momentul cristalizării lor, în timpul Evului Mediu acestea fiind predominante ca aport demografic și aport economic. Aromânii, astăzi, aproape au dispărut în majoritate din Kosovo. Accentuez acest cuvânt, majoritate, căci ei nu au dispărut de tot nici până în zilele noastre. Din păcate, marile atlase, albume și enciclopedii occidentale, mai ales din ultimii ani, îi scot din hărțile etnografice și lingvistice pe acești urmași ai aromânilor și prezintă regiunea ca având o populație albaneză sută la sută. Există date despre emigrarea aromânilor începând cu perioada migratorilor avaro-slavi, apoi a bulgarilor, urmate de penetrarea otomanilor în peninsula, iar apoi a habsburgilor. Există date despre emigrarea lor și despre bogățiile strâne în băncile din Occident, în Venetia, Viena, Budapesta și chiar dincolo de ocean, bogății aparținând unora dintre membrii acestei comunități. Numeroase lucrări de specialitate arată ce s-a întâmplat cu aromânii din provincia Kosovo în ultima parte a secolului XVII-XVIII, dar concluzia este că, deși parte lichidată fizic, parte emigrând spre nord, ei nu puteau să dispară cu totul. Raportul etnic în regiune s-a schimbat radical în numai câteva

decenii, similar schimbării raportului etnic în Bucovina de nord după 1940, când numai în cincizeci de ani numărul românilor băstinași a scăzut sub unu la zece.

Paradoxal, acești urmași ai otomanilor și albanezilor, care au luat locul aromânilor în Kosovo și vestul Macedoniei, au crescut ca pondere a populației la sută la sută, conform atlaselor occidentale. Ca o concluzie asupra acestei epoci, ca și pentru întreg spațiul ex-iugoslav, cred că s-ar potrivi cel mai bine cuvintele istoricului patriot sârb Dusan Popovici, care afirma că emigranții vechi din Kosovo, Macedonia și nordul Greciei, erau din punct de vedere intelectual și artistic, înfinit superiori germanilor și sârbilor din zonele supuse de habsburgi. De aceea, influența lor a fost foarte mare în special asupra populațiilor de la orase, unde au pus bazele comerțului.

JIPA ROTARU

Aromânii nu au patrie. E o binefacere că au mai multe patrii, sau un blestem? Dacă patria e pământul de sub picioare, cimitirele și monumentele, atunci întreaga regiune balcanică e patrie a aromânilor.

Am mai vorbit despre codul moral al aromânilor, care în Peninsula Balcanică au fost nevoiți să-l respecte în mai mare măsură decât românii la ei acasă. Persistența acestui cod moral, persistența în el, a reprezentat nu doar o definire a aromânilor, ci o definire în unele momente a întregului popor român și a rezistenței românești în anii comunismului. Rezistența aromânilor din anii comunismului, în virtutea codului lor moral, reprezintă o extraordinară de importanță parte a rezistenței românești.

Codul moral. Este vorba de cultul pentru limbă și religie, cultul pentru familie, pentru credință, pentru eroii înaintași, cultul pentru cultură prin orice sacrificii, cultul pentru învățământ, cultul libertății și cultul armelor. Cultul libertății nu doar ca notiune filozofică. E vorba de o libertate asumată, de îndrăzneală, de curaj și de eroi dintre cei purtători de arme. La toate acestea se poate adăuga cultul fundatiei, cultul ctitoriei. Acest cult al înființării este poate, uneori, mai important decât cel al ființării, căci datul ființării este ctitoria, este fundatia.

Codul moral este cel care i-a ținut în existență pe aromâni. Din acest punct de vedere aromânii trăiesc destinul societăților deschise. Destinul evreilor împrăștiati în toată lumea, care au rezistat prin codul lor, înscris într-o carte. Aromânii nu au avut această carte încât tăria lor spirituală s-a dovedit și mai puternică. Fără acest cod moral aromânii ar fi dispărut de mult.

În perioada dintre domnia lui Cuza și primul război mondial, are loc o disipare a aromânilor. Începând din 1914 sunt problemele cunoscute la nivel politic ale formării statului român. Ce se întâmplă între cele două războaie? Atunci aromânii revin în forță pe ideea menținerii codului moral, a trăsăturilor fundamentale ale acestei etnii, parte a etniei românești. Guvernele de la București au greșit întotdeauna. Nu au înțeles mare lucru nici din ce e în sud, nici din ce e în nord, nici din ce e în apus, nici din ce e în răsărit. S-au făcut greșeli în legătură cu Dobrogea după 1878 și, mai ales, după 1880. S-au făcut greșeli în legătură cu Basarabia, s-au făcut greșeli în legătură cu Bucovina, cu Transilvania, s-au făcut greșeli în problema românilor din sud. Deci este clar: comunismul doar a continuat aceste greșeli în legătură cu românii din sud. Aromânii, răspunzând chemării liberalilor, care nu și-au îndeplinit apoi decât în mică măsură obligațiile asumate, au fost așezați pe granița cu Bulgaria, unde au trebuit să stea din nou cu arma sub cap, așa cum au făcut-o și înainte. Încât înscrierea lor în mișcarea legionară nu este inexplicabilă politic și nu-mi vine să cred că poate fi condamnată politic. Este o chestiune serioasă care trebuie revizuită. A fost urmearea acelei naționalism, pe care au trebuit să-l cultive mereu.

Despre rezistența aromânilor în puscăriile comuniste nu se scrie aproape nicăieri. După 1933, după 1940 și mai ales după 1947-48. În puscării, grupurile de aromâni au fost întotdeauna promotoarele unei rezistențe naționale foarte serioase.

După 1989, dar și înainte, în perioadele de scurtă destindere economică, reiese puternic în evidență colectivismul aromânilor. Ei se ajută între ei: întrajutorarea, colectivismul, dăruirea, deschiderea către lume le sunt proprii.

Cred că pragmatismul aromănesc joacă și va juca în perioada imediat următoare unul dintre cele mai importante roluri, mai important decât pe timpul lui Cuza, în salvarea din ceea ce se mai poate salva financiar, economic, din România.

GHEORGHE DUMITRAȘCU

relația eu-tu în poezia lui Nichita Stănescu (II)

O componentă de bază a relației EU-TU este *biografia*, nu una reală, ci una inventată, rețrăită, dar având, literar, aceeași funcție. Accentele romantice, blagiere, anumite sentimente retorice subordonate manierei, noul baroc, intenția melodică din lirica de dragoste câștigă noi particularități stilistice, lărgind aria de expresie metaforică revelatoare pentru spectacolul EU-TU.

În poezia erotică protagonistează acestui spectacol sunt sentimentele, nu cuvintele, nici ideile. Sentimentele ascund viziuni inedite, plastice, reflexive. Grație lor, cuvintele devin transparente, circulare: „Numai cuvintele se roteau între noi, / Înainte și înapoi, / și cu cât te iubeam mai mult cu atât / repetau, într-un vârtej aproape văzut, / structura materiei de la-nceput” (*Poveste sentimentală*).

Cuvântul fundamental EU-TU, transpus în spectacolul iubirii, este original. El nu sucombă în disperare și agitație, nu cedează în plâns / plângere minor(ă) pe tema infidelității și a dispariției, nu alunecă în procese (divorturi, împăcări) sentimentale, într-o cazuistică penibilă ori în vulgarități gratuite. Dimpotrivă, relația dialogală EU-TU asigură versurilor exuberanță, „conferă silabelor o dulce euforie, virtuți demiurgice, atitudine stenică”. Există o senzorialitate / senzualitate a raportului *eu-tu*, stilizată în manieră clasică. Sunt lăsate pe margine convențiile artificiale trubadurești, remiscențele elegiaco-lăutărești transcrise prin filiera poetilor Văcărești. Între *eu* și *tu*, EL, poetul, trăiește într-o perpetuă încântare, raportul acesta având un fond generos. Nichita Stănescu a refuzat să stea în umbra gloriei altora, nefiind tentat să le preia stilul, succesul, refuzând în același timp să le moștenească erorile. Antologia poeziei de dragoste *Clar de inimă* este revelatoare pentru ambițiile sale, pentru propriile reușite, pentru eșecuri.

Nicolae Manolescu, referindu-se la *Sensul iubirii*, observă noutatea acestor poeme, „chiar dacă numai în latură superficială. Modul de a vorbi despre sine și despre lume era, înainte de orice, șocant”. Relația EU-TU în perioada adolescenței lirice pendulează între metafizica realității și fizica emoției. În primele faze ale creației, poetul simte nevoia de concret, de viu al formei, de atingere a *tu*-ului, a alterității. El posedă o imaginație materială de sorginte bachelardiană, preferând calea pur contemplativă. Scriind despre Nichita Stănescu, Eugen Simion insistă asupra unui rafinament erotic în cântecele „cele mai multe — tânguitoare și prefăcute”, asupra unei reutilizări stilistice a vechii retorici amoroase, în care relația EU-TU este una de interdependentă între *eu*, poetul, și *tu*, cuvântul.

Cât privește poemele despre iubire, tânărul poet azază „în prim plan inițiativele eului în fata unui univers mai mult sau mai puțin apt pentru transformare”. Eul, la vârsta copilăriei, își cunoaște / reprezintă existența sub forma jocului. Libertatea comunicării cu lumea este magnanimă, euforică, reflectând fervoarea imaginilor, a imaginației, a dialogului dintre *eu* și *tu*.

Privită prin masca lumii, raportarea EU-TU pare a invoca magia efectelor de memorie, extazul gesticației poetice, pozitivul confesiunii. În *Poeți contemporani*, M. Nătescu îi reproșează lui Nichita Stănescu o „detașare, o zbatere în vid căreia îi lipsește gravitatea și forța metaforică a comunicării (...). Poezia lui e un fel de retorică a nimicului în limite rationale, care nu antrenează structuri în ordinea onticului și cu atât mai puțin în aceea a spiritului”. Același M. Nătescu îl acuză exagerat pe poet de „tumbă puerile”, incriminând faptul că eliberează poezia de servitutea comunicării tradițional-logice, dar nu-i restituie în schimb decât rareori aura unor sensuri magice.

Relația ce există între concepția *eului masculin* asupra lumii interioare și felul în care el o înfățișează în dialogul cu *eul feminin* (ale cărui apelative sunt multiple) este relația dintre *creator* și *creat*, dintre *materie* și *formă*: materia eului readusă la o formă a *tu*-ului creat în oglinda cuplului EU-TU.

Dacă în *Sensul iubirii* și în *O viziune a sentimentelor* versurile sunt influențate de poezia tradițională, autorul folosind numeroase personificări, un procedeu, din nefericire, naiv: stelele „privesc curioase”, pietrele „își arată colții albi”, iarba „fuge speriată”, iarna „asmute prin aer înfometatele vânturi”, în volumele următoare poetul își va depăși repede conventionalismul, personificările nu vor mai fi simple funcționari alegorici. Astfel, între *eu* și *tu*, trupul, gura, ochii, privirea nu vor câștiga doar atributele unor simple personificări, fiindcă acestea trăiesc deja o identitate proprie, sunt apte să exprime stări, senzații, trăiri pe care oamenii nu le pot exprima, fie din cauza uzurii limbajului în timp, fie dintr-o neîncredere / sovăială modernă în tot ceea ce e grandilocvent și melodramatic, frenetic. Freneziile erotice la Nichita Stănescu — cele din primele volume — „stau sub semnul evadării în timp, al asumării lui aproape epidermice, nu întâlnim nici o angoasă — tineretea iubeste înconștientă —, nici o meditație pe tema rozei ofilite la crepuscul. Acută, senzația de dezintegrare, de descompunere la «căldura» timpului care se „freacă” de trupul tânăr ce-l înfruntă cu agresivitate”.

În creația stănesciană se produc mereu transmutații, metamorfoze, simțurile sunt transmutate între EU și TU, EL și EA. Iubita devine din *tu*, ea, având un alt fel de a fi, realizat printr-o spiritualizare inversă: „Ea are gură-n călcâie. / Ea se hrănește mergând / pe muchia unde materia / se schimbă în gând” (*Ideea cu gură*). În multe poeme, transferul de roluri erotice este înregistrat parcă de altcineva. De aceea, poetul îndrăgostit clamează cu tandrețe: „Măinile mele sunt îndrăgostite, / vai, gura mea iubește, / și iată, m-am trezit / că lucrurile sunt atât de aproape de mine, / încât abia pot merge printre ele / fără să mă rănesc”. (*Leoaică tânără, iubirea*).

Pentru poetul „iubirii cu sens și viziune”, cuvântul *tu* nu este suplinitor / substituit, nici varietate a lui *eu*, dar el, *tu*-ul nu ar putea să existe fără *eu*. *Tu* nu este *eu*, ci altceva, realitate senzorială care aparține sau care este relativă la un EU. Între EU și TU e corpul și sufletul. Cei doi termeni ai relației corp-suflet sunt corelativi: fiecare dintre ei îl implică pe celălalt și nici unul dintre ei nu poate fi înțeleas sau adus în actualitate ca substanță individuală, fără celălalt.

Cele dintâi poeme ale lui Nichita Stănescu oglindesc un *eu* contemplativ, îndrăgostit, aflat la „vârsta de aur a dragostei”. *Tu* este o noutate, tărâm pentru cucerire: „Nepriveam unul pe celălalt, deodată, / ca pe o hartă a lumii” (*Geneză*), este cuvântul de dragoste, în toate ipostazele morfologice: „eu te pândesc”, „când / ai să vii, / până-n piscul văzduhului” (*Cântec de dragoste la marginea mării*), „fosnete și lamuri în care îți înfunzi uitarea și te pierzi” (*Joc de unu*). Eu se află într-o infinită adresare, rugă, chemare: „O, tinde-ți mâna stângă către ei // și stinge tu conturul lor de lemn subtil” (*Luna în câmp*). În vârtejul sentimentelor, *eu* și *tu* se strâng laolaltă: „se făcu un cerc, de-a dura, / când mai larg, când mai aproape, / ca o strângere de ape” (*Leoaică tânără, iubirea*).

Trăind în contingent, lumea lui *eu* poate fi reală, imaginară, imagina(n)ță, rostindu-se în voci multiple, cu o anume coerență în spațiu și timp. Lumea lui TU, demonstrează Martin Buber, nu are „nici o coerență în spațiu și timp. Fiecare TU, după consumarea fenomenului de relație, trebuie să devină un ACELA. Fiecare ACELA, după intrarea în evenimentul relației, poate să devină un TU”. Desigur, poetul, ca orice creator de literatură, este o „persoană polifonică”. Prin exteriorizare, persoana creatoare își implică *eul* în prezenta unui TU, care dă rost scrierii / spunerii, / creației. Să ne amintim celebrele sintagme ale lui G. Flaubert și A. Rimbaud: „Madame Bovary c'est moi” și „Je est un autre”, precum și enunțul concis al lui A. Malraux: „L'orgueilleuse honte de Rousseau ne détruit pas la pitoyable honte de Jean-Jacques, mais elle lui apporte une promesse d'immortalité. Cette métamorphose, l'une des plus profondes que puisse créer l'homme, c'est celle d'un destin subit en destin dominé”. („Orgolioasa rușine a lui Rousseau nu nimicește jalnica rușine a lui Jean-Jacques, dar ea îi aduce o făgăduință de nemurire. Această metamorfoză, una din cele mai profunde pe care le poate crea omul, schimbă un destin suferit într-un destin stăpânit”). Emile Benneville, în *Problème de linguistique générale*, consideră drept esențială opoziția dintre *eu* / *tu* (structură personală) și *non-persoana*: persoana a III-a. În scriitură, *eu*-rile și *tu*-urile și *el*-urile din enunțurile posibile devin, la o adică, o infinitate de subiecti. Inversând formula lui Rimbaud, vom spune, parafrazându-l pe J. Louis Baudry, că altul (textul, creația) este un „eu”, un „tu”, un „el”.

RODICA DRAGHINESCU

• Nud în atelier (II) — detaliu

G.CĂLINESCU — 100

UN NOSTALGIC AL CLASICISMULUI EȘUÂND ÎN BAROC

Nostalgia și tentația clasicismului, prin ceea ce reprezintă el ca echilibru, armonie, măsură și raționalism, Călinescu a avut-o permanent. E de ajuns să cităm celebra lecție de deschidere ținută la Facultatea din București, la 16 ianuarie 1946, „Sensul clasicismului”, ca și strălucitul eseu „Clasicism, romantism, baroc”, publicat în fruntea volumului *Impresii asupra literaturii spaniole*, din 1945, în care, deși oferă o densă și foarte plastică explicare a celor trei stiluri și tipologii umane, preferința autorului pentru clasicism se trădează frecvent.

Iată însă că natura sa fundamental neliniștită, spiritul de frondă, tumultul unei personalități mult prea puternice, l-a îndepărtat considerabil de profesia de credință. Totuși aspirația către limpezime și „organizare” s-a concretizat în opera sa istoriografică și critică, iar aceasta se observă la o examinare globală, pe întinderi mai mari, pentru că o analiză fragmentară evidentiază accentul pus pe subiectivitate, pe senzația particulară, gândirea speculativă ce cultivă paradoxul și armonizează contrariile. Gravitatea și detașarea obiectivă pe care și-o impune criticul nu poate ascunde plăcerea amuzamentului, a ironiei, accentul pamfletar, gustul artistului pentru enorm și grotesc. Comicul și ludicul sunt de asemenea elemente ce definesc un est et nonconformist, a cărui operă în întregime are un caracter polemic, contraziicând mereu, impetuos, tot ce înseamnă conventionalism, meschinărie, provincialism.

Călinescu însuși e conștient de neputința de a-și zăgăzui eferescenta spiritului, „cataracte colosale, nebune” ale temperamentului său artistic, pentru a contempla horatian o apă a vieții limpede și fără zădărniciu zadarnic și haotic. O și mărturisește modelului său clasic (pe care îl admira pentru forța și grația poeziei sale): „Am voit și eu ca tine, Horațiu, / Un șopot al Bandusiei să cânt în al meu Latium / Dar n-am găsit în drumu-mi negru ca de cărbune / Decât cataracte colosale, nebune, / Coborând din stânci care fugeau în nori / Spre zborul solemn a mii de condori...”.

N. Balotă îi atribuie lui Călinescu o nemăitântălnită energie barocă, resimțită în agitația fertilă a spiritului său, în erudiția și în diversitatea măștilor sale, în aspirația de a trece drept un *uomo universale*, „o natură

fericit înzestrată cu o pluralitate a propensiunilor, chiar dacă nu cu o multitudinea de talente, natură nemulțumită de ceea ce îi este dat, râvnind spre o supra-natură, spre artă ca desăvârșire”. Inteligent, curios, versatil, polimorf, G. Călinescu este văzut ca un Ulise modern cutreierând mările literelor românești, coborând în Infern și apoi înălțându-se fără veste în Eden, râvnind neîncetat spre o îndepărtată Ithacă a clasiciei seninătăți, de atins doar cu pretul aventurilor minții și simțirii. Un Ulise deloc elin (deși având mai presus de toate nostalgia ordinei clasice, a columnelor albe ale unei arhitecturi ideale), ci mai curând baroc. „Îl văd, spune Balotă, ca într-o gravură din secolul XVII, înfățișându-l pe eroul Odiseii în încăperea Circe-ei, rezistând tentațiilor ei, sucombând însă tuturor ispitelor propriului său spirit. Un Ulise baroc, politrop, cu vorbire meștesugită”.

Deși pare a repudia barocul (pentru el marea literatură este întotdeauna clasică „iar ce este mare în romantism sau baroc aparține tot ținutei clasice”), Călinescu îl ilustrează din plin cultivând, așa cum am văzut, antinomia și contradicția, parodia și grotescul, gratuitatea și plăcerea jocului cu măști.

Dacă *Enigma Otiliei* este romanul clasic al lui Călinescu, exemplificând formula obiectiv-balzaciană (deși putem repera și aici antiteza și construcția în contrapunct, vulgaritatea confruntându-se adesea cu noblețea gestului, mărginirea cu elanul pur — aerul închis din casele de pe strada Antim contrastează cu cerul înalt al Bărăganului, fixat în pagini antologice, inaptitudinea pentru frumos a lui Titi se opune fiorului liric al Otiliei cântând din Liszt, iar meschinăria și venalitatea lui Stănică Rațiu sunt incongruente cu delicatetea lui Felix descifrând o pagină din *Folies d'Espagne* de Corelli, — *Bietul Ioanide* și, în mare măsură, *Scrinul negru* pot fi înscrise în limitele barocului. Opere complexe, polifonice, adesea derutante, a căror filosofie internă, în sensul de unitate între concepție și metoda de a pune în valoare, este profund dialectică, angrenând din plin jocul subtil al contrariilor, ultimele două romane ale lui Călinescu au o arhitectură internă impresionantă, adăpostind mari probleme și pasiuni, confruntări spectaculoase între om și spațiul universal, între om și istorie, între om și propriul său destin. Gen compozit, *Bietul Ioanide*, ca și *Scrinul negru*, ilustrează mai multe tipuri de roman: de aventură, polițist, de moravuri, de dragoste, roman monden și roman epistolar, toate dominate, mai mult sau mai puțin explicit, de spiritul personajului central, Ioanide (care a fost adesea definit ca un alter-ego al autorului), caracter baroc prin excelență, surprinzător, original, contradictoriu, inconformist. Dincolo de considerațiile directe ale naratorului, portretul arhitectului se naște, în general, din colportajul celorlalte personaje: Gaitany îl vede ca pe un „mare om, un bărbat plin de fantezie”, Dan Bogdan ca pe „cel mai mare arhitect pe care l-am avut”, „un geniu”, Pomponescu corectează „enormitatea” spunând că e doar „un om priceput care, dacă ar fi fost ordonat, putea să ajungă cineva”; pentru madam Valsamaky-Farfara e un om original și „sarmant”, în timp ce pentru Panait Suflețel, Ioanide este un „vir impudicus et incontinens” (bărbat nerușinat și desfrânat), un „cleric vagant, fără domiciliu fix”; Gonzalez Ionescu nu poate pricepe cum „un om atât de mediocru” poate fi apreciat, Bonifaciu Hagienus îl caracterizează pe arhitect ca fiind „pozitiv, viclean, corupător de femei”, în timp ce Elvira, soția căreia Ioanide îi păstrează un devotament absolut, chiar atunci când o neglijează scandalos, îl căinează compătitor: „Bietul Ioanide! Muncește neconținut. Ce om superior!”.

Este în această multitudinea a unghiurilor de vedere un gust pentru mobilitate, pentru motivul oglinzilor deformatoare, în care personajele se întregesc adunând într-un punct de fugă repere dintre cele mai contradictorii ale personalității lor, conturându-se ca tipuri instabile, incerte, schimbând perpetuu o mască cu alta.

GABRIELA INEA

teritoriile aparținând României Mari și din spațiile etno-istorice ale statelor din sudul Dunării. Cu rare excepții, situația lor este deosebit de dramatică (...). A doua categorie a „românilor de dincolo” o constituie diaspora, exilul sau emigratia (...) care au format comunități, mai mult sau mai puțin compacte, în țările apusene”. Structurare ideatică operațională, deoarece Valentin Hossu-Longin nu are în vedere o delimitare pur teoretică, ci un criteriu pentru o atitudine activă reciprocă între românii din țară și cele douăsprezece milioane de români de peste granițe. Starea acestora din urmă, în cele două „zone”, atrage implicit atitudinea pe care România ar fi cu cale să o aibă: una de sprijin pentru românii din țările estice și central europene, a căror situație este dramatică, și una de colaborare cu românii din Occident, capabili, prin pozițiile și relațiile pe care le dețin, să sprijine România. Apariția acestui articol și-a dovedit pe dată oportunitatea, el generând primul dialog viabil cu românii „de dincolo”. Numeroase scrisori, care fie arătau situația românilor din țările de aproape de noi, fie veneau cu propuneri concrete pentru crearea unor instituții (ca „Ambasadorii bunăvoinței”, de exemplu), au parvenit autorului. Neîncrederea diasporei în statul român, provocată de structura securistică a acestuia în perioada comunistă, a fost pentru întâia dată înlăturată, devenind posibil dialogul și colaborarea. Mai mult, prin adresele publicate acum, românii de pretutindeni aveau posibilitatea de a intra în contact direct, moment hotărâtor pentru alcătuirea *de facto* a unei comunități românești, nedespărțite de vreo graniță.

Un alt lucru important trebuie spus despre această acțiune și carte a lui Valentin Hossu-Longin. Într-o perioadă în care se deplânge, la noi, lipsa unei inteligenții, adică a unui grup de oameni de cultură și acțiune care să lucreze în favoarea valorilor pe care timpul prezent le poate naște, ei având conștiința identității noastre culturale și naționale, Valentin Hossu-Longin vine să ne reamintească tocmai problema identității culturale, nu în ce îi privește pe românii din țară, ci pe românii ce se confruntă dramatic cu o dezmembrare chiar a identității lor etnice, românii de peste granițe.

Întreprinderea inițiată de Valentin Hossu-Longin, cel care a reeditat „Abecedarul” lui Ion Creangă și l-a dus românilor de dincolo de Prut, nu putea fi trecută cu vederea. Ca urmare a ei, a fost înființat Departamentul pentru Relațiile cu Românii de peste Hotare, al cărui consilier-director a devenit, cum era firesc, Valentin Hossu-Longin. Cartea sa marchează, așadar, unul dintre momentele cele mai importante ale primilor zece ani de după Revoluție.

DAN PERȘA

cătușele americane

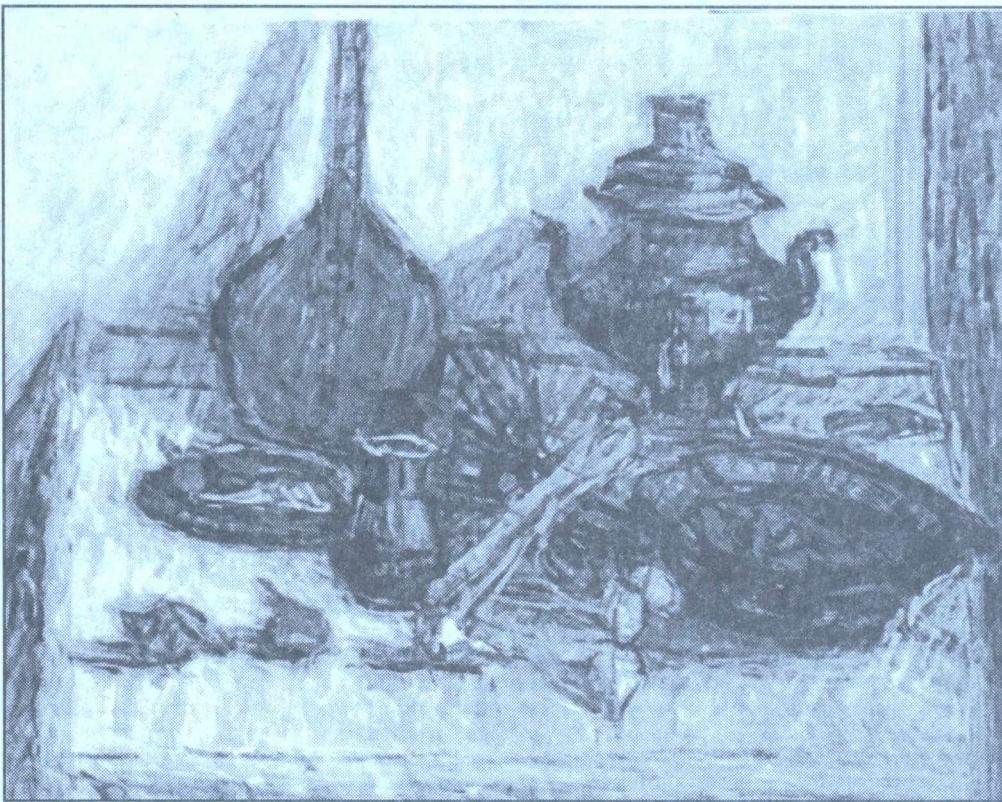
Romanul polițist, cu o vechime de aproape 150 de ani, deși a fost congener cu multe specii narrative, nu și-a trădat nici până astăzi statutul referențial. Ba, am spune că secolul al XX-lea, cu precădere după cel de al doilea război mondial, nu numai că îl-a sporit, dar l-a instalat atât de confortabil în lecturile fidele, încât a atins o cotă vizibilă de... mondializare. Astfel că, de mai multă vreme, asistăm la un fenomen unic în felul lui — realizarea unei noi forme de „literatură universală”, cum observa savantul Adrian Marino.

În acest context, de la Conan Doyle, cu al său Sherlock Holmes, până la G. Simenon și comisarul Maigret, specialiștii domeniului (Boileau, Narcejac, Tv. Todorov, G.K. Chesterton ș.a.) au desfoliat zeci de situații. Dar câteva au devenit comune, specifice: existența unei crime (de regulă, săvârșite) și a unui polițist. Acestea ar fi reperele de tip documentar. Ele pot radia sau iradia în funcție de demersul epic urmărit. Un limbaj standardizat, o tipizare a situațiilor, o confirmare *sui generis* a principiului clasic că binele învinge răul.

De aici încolo, urmează cercetarea, mai întotdeauna cu detalii. Zonele de lucru sunt, practic, nelimitate. O cunoscută butadă — *scopul scuză mijloacele* — își găsește câmp deplin de manifestare. De ce? Fiindcă descoperirea *adevărului* se cuvine a lumina viețile oamenilor; și nu e vorba aici doar de temeiul legii.

Cunoscând foarte bine asemenea teorii, precepte și forme de manifestare ale romanului polițist, colonelul Nicolae Văduva, șef al Inspectoratului T.F., Craiova, criminalist profesionist, a publicat o proză incitantă — **P. 9004. Cătușele americane** (Ed. „Terathopius”, Craiova, 1999, 142 pagini), a doua în ordinea speciei.

Desigur că este vorba despre o crimă săvârșită într-un tren personal, staționat în gara Craiovei. După avataruri, coșmaruri și anxietăți, criminalul este descoperit și deferit justiției. Autorul însă urmărește mai cu seamă câteva idei notabile: munca în echipă, formele de colaborare cu interlocutorii, de regulă civili, grija permanentă de a nu răni orgoliul și de a da sentimente pripte. Peste toate însă, într-o alternanță de oglinzi paralele, protagonistul Vultur este radiografiat polimorf. Romanul se deschide cu postura actuală de colonel, dar jocurile amintirii îl transferă în timp și în viața de căpitan. Prilejul este de a înțelege nu numai

• Natură statică cu samovar și mandolină

comportamentul „oficial” al polițistului și criminalistului, dar și pe cel din familie sau din excapadele „involute”. Avem, așadar, un personaj complex, privit nu cu îngăduință, dar nici prin „furcile caudine”, ci realist, aproape dur, așa cum este și munca propriu-zisă.

Două frumoase dimensiuni ale scrierii — notele lirice și cugetările de tip filosofic — se infiltrează și în alte anchete sau scene de profil: în descoperirea omorului de la Motăței și în ajutorul dezinteresat oferit unei tinere studente care a furat o pereche de pantofi pentru mama sa.

Simbolic, trenul personal 9004 devine pretext, popas și liant pentru criminalul Vișan, căruia i se pun cătușe americane, mai ușoare și... la modă!

Aceleași cătușe „onorează” pe fiul criminalului care și-a ucis tatăl, ascunzându-l sub dușumeaua din bucătărie.

Așadar, la vremuri noi, cătușele noi, pare a spune prozatorul Nicolae Văduva. Aflați, poate, în prea multă libertate, unii români se mai împiedică de... cătușe.

De acum, însă, *dacta alea est!*

MARIAN BARBU

șoapta piticului

Tinu Pârvolescu este un tânăr informatician, filolog și jurnalist timișorean, autor deja al unui roman **Prima-vera** (Ed. „Marineasa”, 1995). Din acest an este cartea **Șoapta piticului** (ibidem, 124 p.), o long-short story, despre care se pronunță deosebit de favorabil Daniel Vighi, Viorel Marineasa ș.a. Vom intra direct în subiect, așa cum însuși prozatorul procedează cu eroul său *Martin*, locatar într-un bloc dintr-un oraș de provincie, eventual funcionar la o firmă ș.a.m.d. Statutul de *single* îi conferă lui Martin starea de voyeurist, de observator pertinent și dezinteresat, prin geam și din balcon, al semnelor de viață date de figuranții unei familii din apartamentul de peste drum. Martin o face de dragul artei, ca gimnastică mentală, dar mai ales spre a-și mobila singurătatea în speculative monologuri interioare. Registrul stilistic este unul al tonalităților minore ce nu exclude subtila ironie intervenționistă a naratorului în prelungirea personajului. În acest climat denotativ, pe fundalul unui simulacru dialogic, n-avem cum să nu întrezărim „nebuniarezonabilă” (Viorel Marineasa), o salvare în extremis de aparentelor, în limitele aceluia tran-tran rutinier. Numai că felul lui Martin de a problematiza ne pune pe gânduri. Investiția lui analitică, reală, se deconspiră tot mai mult ca moară (moiră?) de măcinat teze și antiteze, detalii și proiecte dintr-o proză pe care tocmai o scrie, are de gând s-o scrie, o evită, o amână, o reia ș.a.m.d. Oricum o păstrează ca pe un as în mână, chiar și atunci când se va implica în întâmplări din viața reală. Acest dar al fabulației de compensație, însoțindu-se cu mici satisfacții și ritualuri proustiene, îl ajută mereu pe Martin să nu decadă într-un solipsism de anvergură clinică. El deține deja strategii consolatoare, ajungând uneori să savureze solitudinea. Are 34 de ani și un prieten, pe Tiberiu, alături de care „și-a celebrat” aniversarea. Tiberiu, cu vocația sa de victimă, cade pradă unor indivizi mascați ce-l lovesc în cap cu tevi de aluminiu. Este internat la terapie intensivă. Toată lumea se întreabă cum de i s-a întâmplat așa ceva lui Tiberiu, de ce tocmai lui, un perfect anonim fără dusmani. Martin însuși despică firul în patru, să fi fost o confuzie sau mai degrabă „o împlinire a probabilității”. Sub această supozitie fatalist-scientistă se scrie cartea, are loc întâlnirea (confruntarea) lui Martin cu celălalt personaj principal, Kati, și degajarea

mesajului concentrat în „șoapta piticului”.

Martin își vizitează prietenul la spital, își face chiar o datorie din a fi mereu lângă el, prin transfer de identitate, preluându-i gândurile, personalizându-i stările, „ieșind astfel din sfera abstractului” în viesparul intențiilor energetice negative. Tiberiu însuși, eternul partener de rummy, evadează acum, sub efectul sedativelor, în vise rele, cum ar fi spălarea mortului ce nu era altul decât tatăl său. Treptat Tiberiu se modifică, ajungând în final să fie *alt om*, apt să facă naveta între viață și vis, să-și ridice nivelul de viață imaginară, intenționând chiar să-i vindece pe *bolnavii* de-afară. Și toate astea în urma unui accident. Interiorizată este și sora Kati (de la salonul lui Tiberiu), vădind un la fel de complicat și surprinzător dar autoanalitic. La antipodul acestei triade se află iubitul lui Kati, Florian, regizor, dramaturg și actor amator, cu mari resurse de spontaneitate, în fond un răsfățat al sortii, narcisic și autentic histriion de provincie. Spre deosebire de Kati, fire reflexivă nemântuită, suflet schizoid ce ezită să facă pasul decisiv al vieții, spre a da curs sentimentelor sincere ale lui Martin. Kati n-are curajul să se smulgă din fatalitatea atracției fizice provocate de Florian, chiar dacă luciditatea sa realizează perversiunea propriei captivități alături de „un animal de dormitor”. Nici Martin nu insistă mai mult, preferând varianta *morală* a prieteniei. În fine, din piesa ce se va juca, „Gratiile”, aflăm ce e cu *piticul închis*: „Noi suntem cei care îl ținem închis pentru că s-ar putea să ne șoptească despre noi lucruri care să nu ne convină. Îl închidem pentru că dorim să-l reprimăm”. Fapt e că morala personajelor este focalizată de o metaforă teatrală mediată de un *Deus ex machina*, artifex al spontaneității: „șoapta piticului trebuie să se audă”. Ratarea intențiilor este marca personajelor de prim plan, astfel că vocea piticului nu v-a răsunat nicicând devastator, ci surdinizat. Personajele vor prefera să-și asculte bruiatul propriului trup, suflet, transgresivitatea lor rămânând doar în planul imaginației. Loc ferit de dezamăgire. Tinu Pârvolescu este un narator talentat, dăruit cu spirit de observație, iscusit descriptor de atmosferă, ambianță (spitalul etc.), abil dialoghist și portretist. Scriitura sa e albă, substanțială, dar și clar-obscură în cazul scenariilor onirice, ironice, sau al psihismului malativ. Sigur există multe date din recuzita postmodernistă a prozei, cum ar fi abolirea protagonismului, a iluziei, a stilului inflammat de concretitudinea naturalistă. Subtextual, mereu ironică, adesea intertextuală (aluzivă), narațiunea excelează prin absența ambitiilor de a proclama adevărul infailibil. „Șoapta piticului” emană o voioasă resemnare prin evitarea marilor șarje tragice și utopii. Tonul este mereu dezinvolt, convalescent-sceptic, crud fără intenție, decomplexat. *Ideologia* personajelor pare a fi *gândirea slabă*, difidentă față de un real imprevizibil, ce nu mai merită provocat sau asumat. Nici măcar în cărți. Cantonarea într-o realitate silențioasă, autoscopică, de acvariu, este mult mai confortabilă.

GEO VASILE

două conștiințe afine

Încercăm să facem aici (și încă de două ori) ceea ce disprețuia Cioran atât de radical: citim și comentăm recentul volum al lui Livius Ciocârlie („Caietele lui Cioran”, ed. „Scriسل Românesc”, Craiova, 1999), care la rândul său l-a citit — tocmai pentru a scrie despre el — pe filozoful român adoptat de francezi, cel care afirma atât de răspicat: critica e cea mai urâtă formă de parazitism, criticii sunt „codoșii literaturii”, iar a citi nu doar de plăcere, ci ca

să scrii despre carte, înseamnă a o uide, a-i extirpa principiul vital.

Sunt soiul acela de opinii extravagante cu care ne-a obișnuit Cioran și pe care Livius Ciocârlie încearcă oarecum să le mai „dreagă”, venind cu contra-argumente. Apropos de lectura critică, de pildă, universitarul timișorean susține că ea „nu se substituie lecturii de plăcere. Lectura critică propriu-zisă este, obligatoriu, o a doua lectură. Întâi te îmbăiezi în carte, a doua oară reflectezi asupra ei și o recompi... Dacă a înțelege înseamnă a menține în viață, atunci transpunerea în limbajul propriu, supremă înțelegere, este proba decisivă. Artiștii, la rândul lor, nu fac decât să transpună în limbaj propriu ce au înțeles din lume, din ei înșiși, din literatura de până la ei”.

Acesta este doar unul dintre nenumăratele cazuri în care, cu un umor ușor clovnesc, Cioran desființează categorii cu totul respectabile (universitatea, de pildă, e pentru el „doar o cloacă de imbecilii”), opinii împotriva cărora Livius Ciocârlie argumentează cu inteligență și bun simț, conștient că filozoful nu face pe alocuri decât să braveze, să caute cu orice chip paradoxul, pentru ca, în final, să spună tocmai contrariul a ceea ce te-a contrariat.

Caietele lui Cioran (ca și notațiile diaristice ale lui Livius Ciocârlie, de altfel) n-au nici o legătură cu biografia celui care le scrie — sunt doar o altă formă de literatură, un soi de pretext pentru ample dezbateri și considerații pe care autorul jurnalului (o specie inițial auto-dedicată) le notează pentru ceilalți, transformându-se pe sine într-un personaj, uneori fals sau exagerat, dar folositor ca instrument de legătură între idei și cititor. „Acum, scriem jurnal pentru alții, din histrionism”, spune Livius Ciocârlie, analizând problema sincerității acestei specii. „Facem literatură. Mintim. Rostul literaturii este ca, mintind, să scoată la iveală un adevăr. Soluția, pentru autorul de jurnal, este să aleagă din sine numai ce-l face să fie expresiv. Să fie personaj: nesincer, lacunar, exagerat față de persoana reală, dar potențial revelator”.

Citindu-l pe scepticul filozof cu admirație, cu ironie sau revoltă, dându-i pe rând dreptate sau contrazicându-l cu fermitate, Livius Ciocârlie dovedește până la urmă destule afinități cu Cioran. Amândoi au umor, știu să facă haz, sunt epicureici, se împacă în aceleași suferințe. În finalul volumului, autorul chiar grupează unele comentarii la care replicile cioraniene se potrivească o mânășă, părănd să i se adreseze direct. Întreaga carte, de altfel, e un dialog viu, fermecător, între două conștiințe superioare, de mare acuitate și rafinament.

GABRIELA INEA

un proiect valoros

Din colecția „A treia Europă”, inaugurată de editura Polirom cu doi ani în urmă, face parte și antologia coordonată de Adriana Babeti și Cornel Ungureau, **Europa Centrală — memorie, paradis, apocalipsă**, o carte-reper consacrată definirii și delimitării unui spațiu prin lentiile textelor confesive ale celor mai mari personalități central-europene.

Adunând laolaltă jurnale, memorii sau eseuri autobiografice aparținând unor nume de rezonanță ale literaturii române și universale, volumul însumează peste 500 de pagini care își propun să învie o perioadă destul de lungă (cuprinsă între sfârșitul secolului XIX și anii imediat următori celui de-al doilea război mondial) din istoria acestei părți de continent. Europa Centrală este, pentru fiecare dintre cei 53 de autori antologați, un topos afectiv, unde s-au născut, au copilărit ori s-au format intelectual, o matrice mental-afectivă și culturală surprinsă în aceste texte artistice la fel de limpede și coerent ca și în textele teoretice din anterioara antologie (**Europa Centrală — nevroze, dileme, utopii**, Polirom, 1997).

Privit diferențiat, ca pe o perioadă de stabilitate sau, dimpotrivă, de fragilizare, de „agonie a imperiului”, intervalul de timp rememorat este pentru unii paradis, pentru alții apocalipsă, „lumea de atunci” caracterizându-se deopotrivă prin armonie și împăcare, dar și prăbușire, bestialitate, dezastru colectiv. La Schintzler, de pildă, acesta se confundă cu republica, cu revoluția sau antisemitismul. Viena — capitala sau centrul prin excelență, capabil să coaguleze în jurul său un întreg sistem de valori civilizatorii și culturale — exaltată de Zweig sau Canetti, e criticată cu sarcasm și ironie de Hermann Bahr sau Karl Kraus („Nu e locul acesta ospiciului unei lumi întregi?”). Semnele agoniei sunt detectate și de cei doi praghezi, Franz Kafka și Max Brod, care înregistrează, pe un ton melancolic sau nevrotic, oameni, peisaje, atmosferă. Paginile lui Lucian Blaga sunt printre puținele care sesizează, cu obiectivitate, și farmecul, dar și decadența, disoluția acelei lumi asupra căreia avea să triumfe barbaria nazismului, tragediile individuale și colective.

Alcătuirea cu profesionalism, cu o veritabilă artă a selecției și punerii în valoare, beneficiind de aportul unor foarte buni traducători, antologia comentată aici face parte dintr-un valoros proiect de recuperare și dezbateră a unui interesant concept istoric și cultural.

LILIANA ZAMFIR

STELIANA GRAMA

naufragiu în libertate

Havane și o votcă samizdat
Pe-un atol solitar de ciocolată
Plus o femeie tandră și bronzată
Și Paradisul mi-i asigurat!

O veșnicie de anonim —
Ce-mi pasă de elita cea ingrată,
Când am havane, votcă samizdat
Și-un atol ne-nceput de ciocolată?

Pe culoare-s anatemitat
De specia absurd de birocrată
Ce trâmbează c-am degenerat
Și poezia mea e perimată...

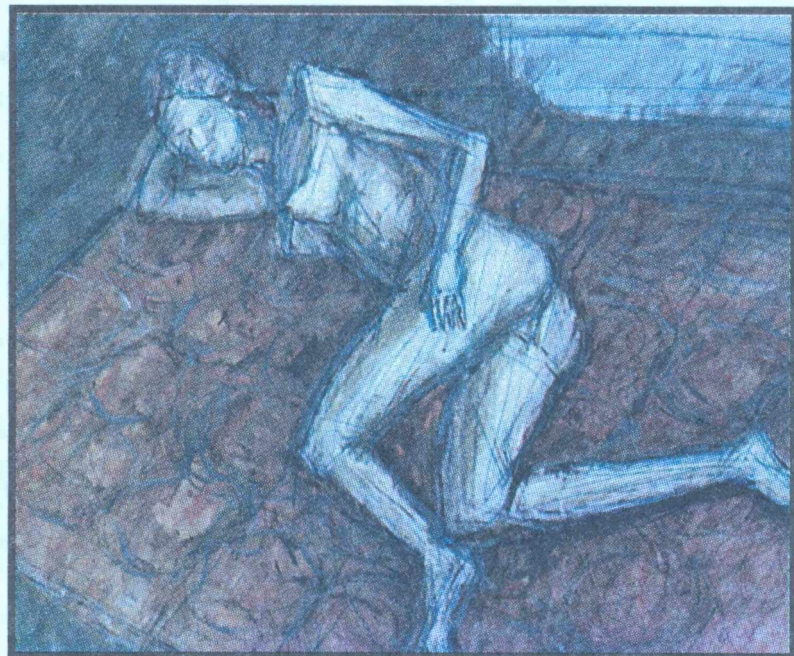
Havane și o votcă samizdat.

abdicarea poetului

Iluziile pier în manuscris,
Cerneala evadează din ospicii.
În cap, nebunul foc de artificii
De Torquemada este interzis.

Excentrici, cromozomii s-au dezis
De-ale protipendadei auspicii.
Iluziile pier în manuscris.
Cerneala evadează din ospicii.

Atâtea dictaturi, atâtea vicii
Disec în schizofrenicul abis,

• Nud culcat

Că-n turnul de ivoriu m-am închis,
Ascuns de-ale hailaifului capricii...

Iluziile pier în manuscris.

stea turmentată

Poți să te-nrăgostesti de-un alcoolic
Și să-l visezi în fiecare noapte?
Cad stele turmentate și necoapte
Din crâșma cerului cel variolic.

Tu mă privești atât de melancolic
În fața neatinsei căni de lapte...
Înrăgostită sunt de-un alcoolic
Și îl visezi în fiecare noapte.

Ciocni-vom iar la bot de cal, simbolic,
Ulcioare cu vin roz, vreo șase-șapte,
Vom chiu, haihui, în miazănoapte
Și ne vom prăbusi în sol podzolic..

Iubind, cum poți uita un alcoolic?

ION STRATAN

mânăstirea dintr-o mare

Tu, mânăstire dintr-un lemn
Și tu, mânăstire dintr-un munte,

Haidem la mare, să ne asculte
Rugile și împărătescul Semn.

Tu, mânăstire dintr-un munte
Și tu, mânăstire dintr-un lemn

Scufundați-vă-n apa ce-i o punte
Între nisip și clepsidra-cherem

2

Haidem odată, haidem odată
Fulgule, bursuc și tu, mare

La adunarea cea lăudată
A celor ce n-au fost niciodată.

Sufletele celor fără de suflet
Se ridică în văzduh ca un zmeu

LEO BORDEIANU

pantoful de aur al poeziei

fiecare a extras poezia în felul său
unii din răsărituri și asfințituri
alții din ierburi din copaci din inima munților
din dragoste din prietenie din mici răzbunări
au fost și din aceia care nu au ieșit din casă
o găseau în cadrul ușii într-un buchet de flori
în ikebana de pe pervaz
în ploaia de după geam
în ninsoarea din imaginație
nu puțini au curtat-o la baluri
în jurul meselor
o salutau ceremonios pe funduri de pahar
în bodegi
în zone exotice de agrement

ea a acceptat cele mai diverse variante
a făcut contracte și avansuri
s-a lăsat convertită însă a dispărut
în ultima clipă din fața altarului
a fugit pierzându-și uneori pantoful de aur

temele au rămas bine conturate devenind
sarcofage dolidora de idei și subiecte
fă cu ele ce vrei

Și fiecăruia îi cade din pleoape
O lacrimă pe care scrie „eu”

3

În adâncul mării, în adâncul mării
Unde scufundătorii fac schimb de timbre

Ne vom întâlni, căruțașii sărării
Cu zâmbete, cu rictusuri, cu zâmbre

Și vom privi unii la alții cu ochii
Și vom ști că nu ne-au ajutat deochii

am cunoscut pe cineva care citea cărți
pentru a-și alege cuvinte
așa cum adolescenții ies pe bulevard
pentru a ochi fete

tomuri noi au rămas intacte
hârtia și cea simplă și cea luxoasă
se vede întoarsă înapoi în meandrele
vegetalului
nu demult am deschis un volum gros
între copertele lui s-a ascuns un șoarece
fluturii din cărți țin locul stelelor de pe cer
unele poeme mai trăiesc
altele s-au mumificat au fost ceruite sau
împăiate
o bună parte s-au alterat au prins mucegai
s-au volatilizat au devenit
ilizibile

autorii au rămas cu mai puțin păr
cu mai puțini dinți cu mai puține mâini
picioare
vezicule rinichi
fără bucăți întregi de stomac
fără ochi
unele poezii frumoase și mândre fiind
le contestă paternitatea
altele îi privesc cu tristete
cum pășesc
de-a lungul balustradelor fără capăt

e l fuge, icnește, își adună toate puterile, dar de la un timp respirația i se oprește în piept, uscându-i-l, geme și transpiră de nerăbdare, știind, ba și găsindu-l un soi ciudat de fericire de la această descoperire a sa, că, părăsindu-l ultimul strop de vlagă ce-i alimentează mișcarea, totul se va sfârși, mai precis, totul va reîncepe.... Și, cum se întâmplă în toate cazurile când cade din clepsidră ultimul fir de nisip, tocmai el, ce păstrează în memorie scurgerea tuturor celorlalte fire dinaintea sa, în clipa când simte că totul se sfârșește, adică toate încep, prin fața ochilor îi trece întreaga sa.... Se vede ieșind pe poartă și la un colț de stradă își așteaptă vecinul, un tip falcos și posac. Urmat de un vechi prieten al său, acesta apare peste câteva clipe și până la Răspântie merg, tustrei, în tăcere. E încă devreme, ziua abia începe, dar deja stăruie un năduf neobișnuit pentru această primăvară timpurie și ei, numai din priviri, se înțeleg să-și potolească setea cu câte o halbă de bere. O cotesc spre localul cunoscut și se salută cu trei inși care picură de somn, toropiti de căldură, într-un ungher al Berăriei. Numărul impresionant de sticle goale de pe masa lor e o dovadă că stau aici din zori.

Abia reușesc să savureze două-trei înghitituri de bere, când aud, surprinși, un urlat de durere. Se răsucesc, nedumeriți, și zăresc pe unul dintre cei trei vecini, un grăsan scâldat de sudori, cu dintii înfipti în umărul altuia, un slăbănog. Al treilea, cu un dinte pierdut în multele sale încăierări, căci e un bătaș fără pereche, sare să-i despartă — cară la pumni în plexul Grăsanului de pare că bate toba, dar acesta nici gând să-și descleșteze fălcile.

Domnilor, nu căscați gura, ajutați-mă, că nu sunteți la teatru...

Urmat de amicii săi, el pornește spre masa vecină, dar Bătașul poruncește să fie adusă o

NICOLAE RUSU

SURÂSUL
INIȚIAȚILOR

funie. Mai tânăr și mai iute de picior el aleargă până la un stâlp uriaș de beton ce servește de când e lumea drept indicator de Direcție, iar în timp de război e trecut în gestiunea echipei de Execuție a tribunalului. În decursul nopții trecute, de altfel ca și în alte câteva nopți, cei din echipa de Execuție se folosiseră de El și uitaseră în cuiele betonului o duzină de funii cu lanturile bălăbănindu-se vesel și păstrând încă o aromă de oameni căzniți. Bucuros că le are la îndemână, înhață una dintre funii și se repede după hăituitii Grăsanului. Acesta, vrând să scape de urmăritori, gonește în salturi de viață încolțită, găfăie ca o locomotivă, dar sudoarea-i șiroiește unsuroasă pe față, pe gât și pe pieptu-i pârșos. Se vede că e îngrozit de ceva, iar cei care-l urmăresc hăulesc prinși de o ciudată stare de frenezie. Din cauza unei veselii nestăpânite, molipsitoare, ca într-o hârjoană de copii poznași. Aceștia nu-s în stare să-l înhațe. Peste un timp topăiala și chicotelile lor caraghioase încep să-l amuze și pe el. Într-un mod inexplicabil și cu totul

ieșit din comun, fugarul se strecoară printre ei cu o abilitate de țipar, gonind ca un apucat, găfăind și icnind, iar pe hăitașii lui din ce în ce mai tare îi umflă râsul... În cele din urmă, Grăsanul se împiedică și se rostogolește ca o minge până în peretele Berăriei. Năvălesc de-a valma peste el, îi răsucesc mâinile și-l leagă fedeleș, după care-l lasă să zacă snop, frânt de oboseală. Abia atunci observă cu toții în ochii lui niște luciri ciudate, iar gura îi e schimonosită de un surâs viclean, hipnotizant. În aceeași clipă, însă, aud șuierături, strigăte, răsete, chiote... De după colțul Berăriei tâsnesc niște oameni — aleargă și aceștia după un tip cu pălărie. Cei care se răfuiseră odinioară cu Grăsanul, fără să mai stea în cumpănă, se contopesc, entuziasmați, cu gloata în mișcare...

După o lungă și obositoare hăituață, e doborât și cel cu pălărie. Nu are nimic comun cu Grăsanul, nici nu se cunosc, însă ceva, totuși, îi înrudește — aceeași strălucire stranie în ochi, același surâs viclean și

superior... Bătașul aruncă o privire întărită în jur și-și freacă agitat palmele — i-ar fi plăcut să mai lege pe cineva. Privindu-și iscoditor tovarășii de hăituață, se oprește deodată asupra celui falcos care nu mai e posac și găfăie încă de atâtea goană, surzând satisfăcut de cele făptuite. Bătașul face câțiva pași îndărăt, ținându-l suspect. Mișcarea acestuia e sesizată de ceilalți și, fără să se dumească ce se întâmplă, Falcosul rămâne singur. Abia acum observă cu toții în ochii lui aceeași lucire ciudată și el, printre primii, se aruncă asupra vecinului și prietenului său...

După o scurtă învâlmăseală se pomenește și acesta legat butuc, iar până la chindie Berăria e plină de trupuri celuite...

Fiind cel mai tânăr și mai rezistent, el devine căpetenia cetei și, de la un timp, începe să-l obsedeze surâsul enigmatic al celor sortiți. Are impresia că tocmai el, acest surâs de om inițiat, poate explica enigma ciudatei epidemii. Frământat și cucerit de gânduri, fără să-și dea seama că meditațiile îi sunt contraindicate, se pomenește singur. Își ridică brusc fruntea și tresare. Nu de frică, ci de Adevărul ce i se deschide într-o ultimă și supremă sfortare a Rațiunii. Și în clipa când ceata e gata să se arunce asupra sa, înțelege că fiecare află Adevărul în ultima sa clipă de luciditate. Vede în ochii lor pălpând aceleași luciri ciudate și se gândește să le spună că Adevărul se află în ei, doar că sunt inconștienți de El. Inițiat, surăde atotștiutor și în aceeași clipă totuși dau năvală peste el. Reușește însă să se smulgă din mâinile lor, se strecoară ca o zvârlugă printre ei și un timp îndelungat fuge, icnește, își adună toate puterile, dar de la un timp respirația i se oprește în piept, uscându-i-l, geme și transpiră de nerăbdare, știind, ba și găsindu-l un soi ciudat de fericire de la această descoperire a sa, că, părăsit de ultimul strop de vlagă ce-i alimentează mișcarea, totul se va sfârși, mai precis, totul va reîncepe...

SCENA

ÎN PERSPECTIVA NOII STAGIUNI TEATRALE

În pofida faptului că în această tranziție, care nu se mai sfârșește, unii actori sunt folosiți în penibile reclame video, în tot felul de „souri” și sușe absurde, ridicole și groțesti, aflate totalmente în afara esteticii și a teatralității, Măria-Sa Teatrul tinde să-și păstreze blazonul, respingând tentațiile facile și anihilând, în covârșitoarea majoritate a cazurilor, ispita alunecării unor slujitori ai săi pe toboganul încălcării statutului lor profesional (performanță, stare specială, pregătire fizică și psihică), pe fondul unei prosperități financiare pasagere și al iluzoriei metamorfoze, deux ex machina, la starea de „vedetă” (star de carton ori mucava). Muza Thalei, în numele bunului gust, care este marca de distincție a spiritelor alese, veghează la întâlnirea fastă regizor-scenograf-actori, sub zodia omogenității, ținând către izbândă corporală a lucrului cu trupul, către accentul marcant, vizual și plastic, al spectacolului, în sensul că scena dispune de o emoție concentrată pe care o poți focaliza printr-un obiect bine ales, printr-un detaliu, și, de ce nu, pringândirea și simțirea fierbinte ale interpretului... Aceste reflecții mi-au fost prilejuite de proxima stagiune teatrală constanteană care se apropie cu pași repezi și care este pregătită de către institutiile profesioniste de spectacol din străvechiul Tomis cu mare răspundere, pe locuri chiar „cu asupra de măsură”. În prima jumătate a lunii august când luminile rampei, stingându-se, marcau încheierea stagiunii (de regulă prelungite pe litoral) precedente, am întreprins, în prima parte a lunii august, un raid prin teatrele de referință de la Pont, testând pulsul orientărilor în perspectiva noii stagiuni teatrale 1999-2000.

• La „Dramatic”, actorul Virgil Andriescu, directorul trupei, ne-a asigurat că se vor încheia conturile cu comediile de tip boulevardier, urmând a fi puse în scenă comedii a căror problematică și densitate ideatică fac atingere cu stările de lucruri din societatea românească actuală. Pe frontispiciul repertoriului al noii stagiuni se va afla *Revizorul* de Gogol, o comedie politică, eminentamente satirică, garantând un impact sigur asupra publicului. Mizanscena aparține unui regizor (Tudor Mărușcu) al cărui nume se identifică în proporție de 100% cu succesul. Sub îndrumarea unui alt mare regizor contemporan, Gelu Colceag va fi montat un spectacol aparținând dramaturgiei lui Lev Nicolaevici Tolstoi — *Cadavrul viu*. Cu regizorul Vlad Mugur, Teatrul Dramatic „Ovidiu” a încheiat un precontract în vederea realizării unei reprezentări din repertoriul universal. Pentru a se stabili cu precizie titlul, este nevoie ca regizorul în cauză să vină la fata locului, spre a se edifica asupra posibilităților interpretative ale colectivului actoricesc, în rândurile căruia, ca urmare a unei riguroase selecții, au fost angajați din 54 de concurenți, încă 11 actori și actrițe, care au absolvit în vară, institutele de profil din Iași, Cluj, Tg. Mureș, Craiova și București. În scopul încurajării și propulsării celor nou-angajați pe orbita succesului, se intenționează cooptarea lor, în corpore, într-unul din spectacolele lui Tudor Mărușcu. Se pomeste de la considerentul că actorul este exponentul Cetății, că reprezintă o persoană publică reprezentativă a cărei activitate nu se încheie odată cu pregătirea unui rol. În paralel cu recrutarea de forte tinere, atrase de Constanta unde știu că vor lucra cu regizori de un înalt profesionalism, ambiționând să monteze spectacole de mare anvergură, „Dramaticul” constantean se desparte, fără regrete, de actorii plafonați, dispunând de o gamă limitată de mijloace interpretative. În această ordine de idei, dl. Virgil Andriescu precizează: „Nu ne putem permite să păstrăm o trupă inertă, incapabilă să răspundă exigentelor textului dramatic și solicitărilor regizorale. Am spus ca regizorii să dea audienței pe rol la fiecare montare, ceea ce reprezintă o veritabilă piatră de încercare pentru actori. Apare astfel, într-o favorabilă lumină, cel talentat și părăsește definitiv scena cel înglodat în stereotipii și înrobite unor cutume frenatorii. Regizorii doresc să aibă succes mizând pe creșterea vertiginoasă a box-office-ului și pe bani din ce în ce mai mulți. În cel mult doi ani, sper ca Teatrul Dramatic „Ovidiu” să devină un nume cu renume” a încheiat dl. director Virgil Andriescu. La creșterea prestigiului acestei venerabile instituții de cultură și de educație, va contribui și reluarea, începând din vara anului 2000, a „Serilor de teatru antic” de odinioară, sub o formă fundamental schimbată. Manifestarea teatrală de anvergură că nu se va limita strict la reprezentări cu subiecte antice, la superproducții ostentativ fastuoase, care, sub aspect artistic, rămân profund datoare publicului. În urma unei discuții cu actualul ministru al culturii, dl. Ion Caramitru, s-a studiat posibilitatea construirii unui amfiteatru în străvechiul Tomis, între Edificiul cu Mozaic și Termele Romane. De menționat că nu există niciăieri în lume un teatru în aer liber pe malul mării!

• Prestigiosul Teatru de Balet „Oleg Danovski”, initiator, în vara aceasta, al primului Festival Internațional de Dans, se pregătește pentru obișnuitul turneu de iarnă în țări central și vest-europene (Germania, Franța, Olanda, Austria, Elveția). Toate compartimentele instituției conduse de dna Ana-Maria Munteanu sunt angrenate într-o activitate titanică, din zori până-n noapte, lucrându-se la punerea în scenă, pentru a doua oară, a unei capodopere a literaturii

universale și de balet, veritabil triumf al creației regretatului Oleg Danovski — *Lacul lebedelor*. Regia este semnată de maestra de balet, prim-solistă a Operei vieneze — Simona Noja, care râvneste să recreeze un spectacol demn de celebrarea memoriei celui care i-a zămislit chip cioplit cu un avânt, cu o fantezie și cu o minutie de filigran. Noutatea acestei montări constă în faptul că, pentru prima dată în istoria teatrului, șase distribuții diferite de prim-balerini vor evolua în rolurile Odette, Odile și Siegfried, ceea ce echivalează cu promovarea energică și generoasă a unor tineri soliști. Se preconizează schimbarea radicală, înnoirea decorului și a costumelor, apelându-se, în acest scop, la maestrele scenografe Pop și Schubert (cea de a doua de la Opera din Viena). Rezultă de aici un spectacol proaspăt, reconfortant, strălucitor, cu o nouă imagine, dar, păstrând limpezimea, forța de expresie și proporțiile reprezentăției celebrului înaintas. Premiera acestei cvasipremiere e programată pentru ziua de 12 septembrie. În stagiunea de toamnă vor fi reluate și alte montări care au figurat pe afișul T.B.O.D. și care sunt incluse în repertoriul amintitului turneu: *Spărgătorul de nuci* și *Motanul încălțat* (după Ceaikovski), *Crăiasa zăpezilor* pe muzică de Grieg-Sibelius, *Cocoșatul de la Notre-Dame* (baletul clasic *Esmeralda* pe muzica lui Pugni), *Chopiniana* și *Seherazada*, un diptic alcătuit din baletul romantic *Silphidele* pe muzica lui Chopin, respectiv Rimski-Korsakov. Stagiunea de toamnă se va încheia la 1 noiembrie a.c., dată coincidentă cu începerea turneului european care se va termina la jumătatea lui ianuarie 2000.

După 15 ianuarie, stagiunea își va urma cursul obișnuit, în afara baletelor clasice, consacrate, fiind prezentate și marile succese ale Festivalului Internațional de Dans — *Anotimpurile* (de Sergiu Anghel) și *Mozzartissimo* al ex-concitantului nostru, actualmente parizian pare excellence — Gigi Căciuleanu. În perspectiva anului 2000, managerul Ana Maria Munteanu are un proiect foarte ambițios de reechilibrare a repertoriului cu o serie de lucrări moderne a căror transpunere scenică se speră că va atrage sufragiile publicului, exercitând asupra ei o înrăurire estetică indubitabilă.

• Consilierul artistic Doina Voivozeanu de la Teatrul Liric ne-a asigurat că noua stagiune a Operei tomitane va începe în ziua de 1 octombrie a.c. cu *Aida* de Giuseppe Verdi, beneficiind de o distribuție aproape în exclusivitate constanteană. Doar în rolul lui Radames interpretul va fi un invitat din țară. Până la Crăciun vor vedea luminile rampei alte două opere verdiene — *Othello* (regia, Cristian Mihăilescu; scenografia, Viorica Petrovici) și *Rigoletto*. În roluri-cheie vor fi distribuiți interpreți din Țara Soarelui-Răsare, recrutați în urmă unui curs ce se va organiza la Constanta. Sfârșitul lui noiembrie va marca reprezentarea operei *Boema* de Giacomo Puccini, cu George Martin în rolul lui Rodolfo. Un „remake” interesant (premiera a avut loc acum trei decenii!) îl va constitui reprezentarea cu opereta *Liliacul* de Johann Strauss, în scenografia timișoreanului Grigore Gorduz, la primăvară. În intenții — mizanscena cu opera atât de cunoscută, de mare popularitate — *Madame Butterfly*.

• Preocuparea de prim ordin a Teatrului „Fantasio” constă în pregătirea unei noi ediții (a opta) în luna noiembrie a.c., a Festivalului Național al Teatrelor de Revistă. Dl. profesor Jean Badea, secretarul literar al instituției, ne-a informat că au fost trimise invitații tuturor colectivelor artistice de profil similar din țară, confirmarea participării acestora efectuându-se în intervalul 1-10 septembrie. De la 15 septembrie, Secția pentru copii și tineret își deschide stagiunea cu succesele de răsunet ale ediției precedente, dintre care *Lecția de muzică* pare a fi un punct luminos de referință. Pentru copii și adolescenții Constantei, sunt în plină desfășurare preparativele pentru o premieră cu *Cele trei daruri*, spectacol scris și regizat de directorul Teatrului „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul (Republica Moldova). Temerarul întreprinzător se numește Victor Ignat. Toate spectacolele din repertoriul anterior, în speță *Ginere de import*, *Hotel Fantasio*, *Să vezi și să nu crezi*, *Cazino Fantazio* vor fi reluate în actuala stagiune. Pe un text scris de Cornel Udrea și Florin Pretorian va fi montat spectacolul-cheie cu care „Fantasio” se va prezenta la Festivalul Național de gen din toamna acestui an...

FELIX MAIOR

• Tavă cu tăciune și raci

maidane cu teatru

Pe 24 mai 1990, actorii lui Mihai Mălaime și-au pus „masca” și-au ieșit în stradă. „Eu am jucat în stradă pentru că nu am avut încotro”, se confesează Mihai Mălaime în cartea sa „Maidane cu teatru”; și adaugă: „Acolo aveam să aflăm puterea de a rezista”. Un spectacol al teatrului „Masca” este o revărsare de măiestrie actoricești adaptate spiritului unui spectator grăbit care vrea să se întâlnească cu o stare tragi-comică în modul cel mai neoficial cu putință. Spectacolele lui Mihai Mălaime au o grație naturală, un aer de inocență și naivitate, născute din rafinament și toleranță. Dincolo de veselie, culori, baloane și măști groțesti se află o adâncă preocupare pentru condiția umană.

Pentru actorii trupei, Mihai Mălaime este „Teatrul Masca”. Mălaime a avut curajul să joace până la capăt rolul de revoltat în teatrul românesc întorcând spatele unei activități teatrale ce închide spectatorul între ziduri și reduce întâlnirea actor-spectator la o ceremonie fadă. A clădit mai apoi un *teatru alternativ*, având ca precursori mari maeștri ai genului: Peter Brook, Marcel Marceaux. Mihai Mălaime propune un teatru ce pune înainte de replicile producțiilor tradiționale — gestul și expresia corpului uman. Așa se explică și replica ce mi-a oferit-o un veteran al trupei: „E greu să spun ce pot să fac”.

• Când a devenit teatrul „Masca” teatru de stat?

• În 1990.

• Cum e să joci teatru pe maidane? Mai precis, de ce trebuie ca actorul să coboare în stradă?

• De ce să stea în turnul de fildes? Prin definiție, actorul este un om al cetății. De aceea rolul lui este să se implice în viața cotidiană a societății. Numai așa se produce ceea ce *întâlnire* care se vrea a fi fenomenul artistic dintre actor și spectator. Eu cred că e firesc ca locul actorului să fie în stradă, în forum.

• Scena și cortina sunt bariere înaintea receptivității mesajului?

• Scena, ca spațiu al actului teatral, nu poate fi o barieră, cortina în sine nu joacă acest rol decât până se ridică. Există, însă, o barieră de care suferă toate teatrele. Nu spun că unele nu se străduiesc să o evite. Bariera de dialog, de întâlnire.

• Care e rolul regizorului în acest gen de spectacol-comuniune?

• Nu e un secret că pentru multe decenii rolul regizorului a fost ori minimalizat ori inexistent. Nu a existat. Mai repede a existat o variantă colectivă a acestuia, adică colaborarea actorilor pentru realizarea spectacolului. Regizorul, ca profesie, a apărut destul de târziu, de multe ori, el fiind subjugat de către actori. Cu timpul, această meserie a devenit foarte importantă în economia spectacolului. El este un creator iar rolul său nu poate fi judecat prin subiectivizări. Scopul lui este armonizarea artei lui cu cea a actorului. De aceea regizorul, în opinia mea, este indispensabil actului teatral. Înclin să dau supremație regizorului într-un secol în care superspecializarea e un deziderat clar.

• Vedeți acest fel de spectacol-comuniune ca pe o necesitate pentru desăvârșirea laturii educaționale pe care fenomenul artistic trebuie să o aibă?

• Evident. Spectacolul de teatru dacă înseamnă întâlnire atunci să nu se petreacă sub semnul hazardului! Și atunci când doi oameni se întâlnesc pe stradă, dialogul acceptat în toate limbile este același: „Ce mai faci? Bine! Rău! Ești supărat? Da! Nu! De ce?” Dialogul curge către un expozit clar al problemelor fiecăruia în dorința de a le depăși. Iată că și întâlnirea teatrală se petrece deloc hazardat ci pentru a se găsi niște răspunsuri.

• Reprezentațiile dvs. teatrale aduc un parfum a la *commedia dell'arte*. Este o încercare retro sau se justifică adaptarea și acum, în prezent?

• Spectacolul nostru, să spunem „Concert de promenadă”, nu se putea naște în Evul Mediu în forma pe care o are. Nici în timpul *commediei dell'arte*, nici în anii '60. El s-a născut acum, pentru că acum au existat condițiile prielnice. Acum se justifică. Dar să nu extrapolăm. În ideea că te întâlnești cu un spectator pe care îl inviți este necesar să convenim asupra faptului că trebuie să-i îți trează atenția atât prin elemente clasice teatrale, cât și prin fenomenul de noutate, de actualitate.

• Cum e publicul în stradă?

• Teatrul a devenit instituție când nu a mai simțit nevoia întâlnirii, și nu a mai simțit-o atunci când întâlnirea nu a mai fost dialog. Nimic din conventionalitatea spectacolului obișnuit nu va funcționa în stradă. Spectatorul este liber să fie el însuși în această instaurată complicitate cu spectacolul. Așa se produce întâlnirea! Pe întreaga durată a evenimentului, freamătă la un loc toate cele trei tipuri de spectatori: receptivi, neîncredători și refractari. Participă împreună, creează împreună o atitudine, un punct de vedere de care nu ai cum să nuții seama. Lipsa oricărui tip de convenție, condiția intermedie a spectacolului (cel puțin în cazul nostru) duc la un colorit social extraordinar al publicului și, de aici, la o relație pe cât de adevărată, pe atât de variată cu spectatorul.

• Este teatrul de stradă mai teatru decât teatrul clasic?

• În multe privințe, da (în opinia mea), sau, în orice caz, în stradă el își recapătă dimensiunea atât de des pierdută și, ce-i drept, de tot atâtea ori regăsită, cea de barometru al stării de sănătate spirituală a cetății.

• Ce înseamnă a fi actor la teatrul Masca?

• Mi-am dorit ca asta să însemne mai întâi să fii actor. Un actor este un meșteșugar, sens coroborat cu orgoliul autodepășirii continue. Dar în același timp are și șansa de a fi artist cu desăvârșire. Prezenta lui pe stradă înseamnă a se supune exigenței unui public stratificat, iar singura cale de reușită, este o libertate desăvârșită a actorului, libertate pe care puține teatre închise o au, și mă refer acum la mijloacele de expresie.

• Găsiți îndreptățită comparația, pe care aș risca să o fac, între ceea ce faceți dvs. și ceea ce Peter Brook numea „teatrul imediat”?

• Ar trebui mai întâi să motivez detașarea mea de lumea teatrală românească imediată. Am avut șansa să-l cunosc personal pe marele Peter Brook, pe Marcel Marceaux, care e, în definitiv, cel mai mare pantomim al lumii, pe Le Coq, pe Milan Sladek, astfel încât simpla întâmplare de a mă fi regăsit împreună cu ei a fost transformată într-o clară determinare a principiilor mele de a face artă. De aceea probleme de genul: dacă sunt sau nu asimilat unui curent anumit, dacă am sau nu relații cu lumea teatrală românească nu mă interesează. Eu însumi mă plasez de partea celor neliniștiți. Aici rezidă și subtilitatea, pe care Brook a sesizat-o în definirea „teatrului mortal”.

• Unde se desparte tipul de teatru a la Mihai Mălaime de teatrul cu casa de bilete?

• Păi, chiar de la casa de bilete. E vorba de o resuscitare a limbajului corporal. Eu am creat-o mult mai puternică decât limbajul scris. Este vorba de redefinirea, dacă vrei, a rolului artistului de cetate. O reasumare a sarcinii morale și sociale pe care actorul o are și pe care celelalte teatre au transformat-o într-un simplu capital de amuzament, de petrecere a timpului liber. Mulți dintre onestii oameni de teatru se vor fi supărat citind afirmația mea. Cu toate astea există chiar în teatrul tradițional oameni care cochetează cu alternativa și sunt și mai merituosi pentru că nu au autoritatea și libertatea pe care o are o trupă ca a mea. Sava, spre exemplu, — cel mai mare regizor român — a ajuns să fie repudiat de proprii lui actori — de ce? — pentru că se născuse prea devreme. A încercat să facă ceva cu totul nou și a eșuat. *Alternativa*, pentru a încolți, trebuie să se nască atunci când e cazul, când condițiile sunt propice. Știi cum e? Nu poți propune alternativa când teatrul pe care îl conduci încă nu e mort cu desăvârșire.

• De unde nevoia de schimbare a viziunii asupra spectacolului teatral? Regizorul plin de idei sau spectatorul grăbit?

• Prefer să răspund la a doua parte a întrebării.

SERGIU MIHALCEA

continuare în pag. 14

culisele și fațada „atelierului”

La Sfântu Gheorghe de Covasna, un director inimos (și în ale artei), Radu Macrinici pe numele său — dramaturg din tânăra generație, un extraordinar condei care vine să aducă un suflu nou, ca să folosesc o sintagmă la modă, în letargia noastră scriitură dramatică, se încâpățânează (și bine face) să realizeze în fiecare an, din 1992 încoace, un festival pe care l-a botezat „Atelier”. L-a gândit — încă de pe vremea când avea să preia frăiele teatrului de limbă română „Andrei Mureșanu” din „Buzăul ardelean”, la începutul anilor 90 (fiind atunci cel mai tânăr director de teatru din țară) —, l-a pus în practică și iată-l ajuns acum copil de școală, adică la editia a VII-a.

Iar pariul de plecare s-a dovedit cât se poate de roditor. Timp de șapte zile, orașul covăsnean adună pe o aceeași scenă cele mai importante producții teatrale din țară (și alte câteva... de afară), ce vizează experimentarea de noi formule de expresie în arta spectacolului, adecvarea actului de creație scenică la condiția omului contemporan, reconsiderarea gestului cultural în perspectiva unei lumi în reconstrucție. Manifestare neconvențională cu caracter exploratoriu, structurată pe formule tematice precum teatrul fizic, pantomimă, teatru poetic, meta-teatrul, teatru-dans și, mai nou, teatru instrumental sau one man / woman show, festivalul a însemnat încă de la înființarea sa, o întâlnire-test menită a verifica apetenta instituțiilor de spectacole (fie ele de stat ori particulare) spre experiment, spre avangardă, spre căutare. Inițial, festivalul s-a ocupat de Cenușăresele din teatre, mai precis de acele spectacole care erau aproape interzise în instituțiile în care fuseseră create. Cu timpul — și aici stă marea merit al festivalului —, respectivele montări au început să fie luate în considerare numai datorită faptului că reușiseră să culeagă premii la festivalul de la Sfântu Gheorghe.

Plasat sub semnul tolerant și viu al experimentului, festivalul „Atelier” ne-a provocat și de această dată la un joc cu propriile noastre limite de percepție, pentru a ne smulge iar și iar din ghearele conformismului și regulilor stricte ale artei spectacolului. Experiment, inovație, invitație la meditație, la căutare comună, iată ce ne propune de șapte ani încoace „Atelierul”, ale cărui spectacole selecționate dovedesc de cele mai multe ori că forme neconvenționale pot fi experimentate în clasică cutie italiană. Arta lui R. Macrinici de a alcătui un program în care toate spectacolele să fie legate de un fir director comun va rămâne întotdeauna secretul său de... artist. Nu s-a dezmințit nici de această dată, iar montările aduse în concurs au fost și acum (cu 3 excepții) de o calitate de netăgăduit. E drept, și excepțiile de care vorbeam se înscriu în pariul festivalului, darnu se ridică la nivelul valoric al celorlalte 11. Vă-nchipuiți, deci, că misiunea juriului — format din dramaturgul Iosif Naghiu (președinte) și criticii de teatru Miruna Runcan, Doru Mares, Biro Bela și Ion Calion — nu a fost deloc ușoară, mai ales că premiile impuse de regulament rămân destul de clasice în raport cu oferta atât de neconvențională a creatorilor de spectacole invitați să concureze.

Cum spațiul tipografic nu îmi va permite nici pe departe analiza, fie ea și succintă, a tuturor montărilor din această ediție, mă voi rezuma, cu regret, la doar câteva dintre ele, cele mai elocvente din punctul de vedere al nonconformismului și inovației scenice. Și așa începe cu spectacolul Teatrului maghiar de Stat „Tamasi Aron”, instituție ce împarte clădirea, și scena, cu teatrul de limbă română din Sfântu Gheorghe. Anul trecut cu un excepțional „Alceste”, în regia lui Bocsardi Laszlo și anul acesta cu un „Don Juan” al secolului nostru, în care regizoarea Barabas Olga —

„fugind” aparent de Moliere prin modul de decupare al textului — reușește să ajungă la adevăratul spirit al scriitorului și să redescopere, prin cheia de tratare scenică a conflictului, problematica molierescă. Fidelă intențiilor textului, regizoarea se joacă, conștient, între modernitate și postmodernitate, surprinzând în chip fascinant contrastele dintre judecată și emoție, moralitate și amoralitate, misticism și rationalism. Actorul Palffy Tibor face din personajul principal un vagabond hedonist ce duce parcă în spate, cu forța, un Sganarel neputincios. O întâmplare a zilelor noastre ce are ca suport o piesă tradusă în argou. Putin a lipsit ca „Lazaretul” propus de teatrul-gazdă să ia trofeul cel mare și numai analiza „la lingurită” l-a departajat de adversarul său maghiar. Regizorul Gelu Badea trasează spectacolului o lectură „infidelă” a reportajelor realizate de Brunea-Fox, în urmă cu peste șase decenii, în leprozeria de la Tichilești, și a unei nuvele a lui Andreiev. Am asistat astfel la un eseu teatral ce te aruncă în mod brutal într-o lume în agonie, a cărei unică speranță este moartea ce parcă nu mai vrea să vină, ca o izbăvire ce le este refuzată cu obstinație eroilor. Un univers grotesc macină timp și suflete. Sexualitatea este cuvântul de ordine al „Dizarmoniei” lui Alexandru Tocilescu, un spectacol de teatru instrumental, primul de acest fel din România. Instrumentiștii cvartetului „Pro Musica Nova” din Cluj sunt converșiți la teatrul-dans, la teatru gestual, la teatru de imagine, în spațiul heptagonului barbian. De o estetică unitară, spectacolul își are originea în muzică, inspirându-se din poeziile cu tentă sexuală ale lui Ion Barbu — „Domnișoara Hus”, „Uvedenrode” și „Infraredism” —, și din piese muzicale care își trag seva din folclor. Într-o „bizară armonie”, muzicienii devin actori și dansatori care, alături de balerinele Laurenția Barbu și Raluca lanegic, ne propun o reușită încercare de păstrare, de salvare a sexualității fiecăruia dintre noi. Și tot de erotism este vorba și în spectacolul Teatrului „Dream Team” din Budapesta, un obșnuit al festivalului și, nu de puține ori, al premiilor acestuia. Teatru-dans, artă plastică, cinematografie se împletesc pentru a da chip scenic „Lolitei” lui Nabokov.

Ne aflăm astfel în fata unui festival de certă deschidere europeană, ce reușește să redea un tablou relevant al direcțiilor de experimentare în teatru.

GABRIELA RIEGLER

SIMEZA

PEISAGISTICA LUI NIȚĂ MANOLESCU

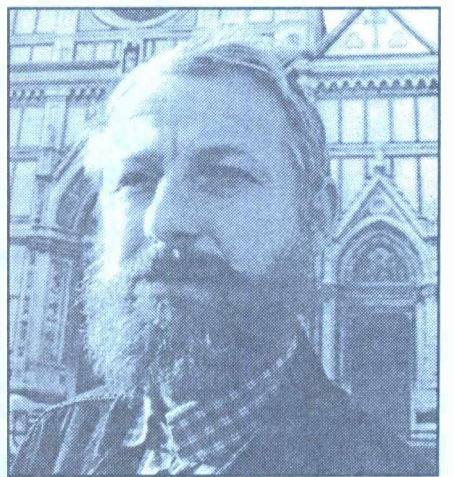
Parcimonioasa prezentă a picturii lui Niță Manolescu în expozițiile de acum câțiva ani, cât și superba ei singularizare în ultimele manifestări ale Uniunii Artiștilor Plastici din Constanța, relevau o anume distincție a atmosferei poetice, doar aparent insolită. Erau, în fapt, momente premergător-pregătitoare ale unui nou repertoriu de „semne”, ale unui nou mod de „alcătuire” a imaginii, ce aveau să se închege în altă etapă a picturii sale, care se cerea imperios comunicată. Și iată, expoziția sa de la Muzeul de Artă Constanța — mereu aceeași onorantă gazdă — se dezvăluie cu mirabilă seninătate, publicului.

Niță Manolescu stăpânește legea organizării spațiale a imaginilor, care „nasc” o altă realitate decât aceea care-i slujește pictorului de model, astfel că, deși nu înlocuiește datele ce se ivesc în câmpul său vizual, „noile modele” create sunt consecința firească, deplină, a actului creator. Ele,

modelele, le evocă pe cele reale, dar sunt mai vii, mai frumoase, mai tonic colorate; „dislocate” din „contextul” lor urbanistic, ele se singularizează, capătă aura ineditului și rămân pe retina privitorului, ca și în memoria lui afectivă. Decelăm în pictura artistului stadii, trepte îndelung gândite. Cinesteziă, ea vizează deopotrivă trăirile, emoțiile autorului — poet inițiat în descoperirea farmecului vetust al vechilor clădiri din orașul pe care-l străbate observându-l, dar și o anume capacitate de a „vedea” și reconstitui acest univers al lumii înconjurătoare conjugat cu cel al lumii sale interioare. Aparent, schema închegării operei pare simplă. Și, totuși, între momentul-fapt al cunoașterii și actul creației se așterne o cale a trudei înșingurate din care artistul iese învingător. El reușește să-și ferească „oglinzile” operei de uscăciunea „reproducerii”, căci se bazează pe seriozitatea de meșteșug, pe picturalitatea ce „mustește” în fiecare pânză. Continând a descifra metoda de lucru a lui Niță Manolescu vom afirma că postimpresionismului asimilat, din școala românească de artă, care-i stă exemplu, artistul îi adaugă o anume notă constructivistă; că la limita conturelor evidente ici-colo, culoarea nu se topește, ci rămâne densă, materială, concretă. Inefabilul peisagisticii sale, potențat prin echilibrul culorii-lumină este, poate, dat de constanța cu care un anume ocrul al său, specific, apare — *cantitativ variat* — în fiecare pânză, definindu-l astfel, potrivit observației noastre, și conferindu-i determinativ de pictor al Dobrogei. Adică acela care, dincolo de înțelegerea rostului trinomului spațiu-lumină-culoare folosește cu știință ocrul în variile lui posibile „componente”.

Niță Manolescu este un observator constant al peisajului local; un incorigibil senzitiv care încearcă să pună — aparent — semnul egal între observarea cantitativului imediat și rafinamentul decantațiilor cromatice. Autocontrolul, exigența și constanța, temeinicia și inteligenta „abstragerii”, toate aceste calități vădesc experiențe ale unor îndelungi „ședinte” petrecute activ, în solitudinea atelierului său de la Mamaia. Dar, „spectacolul” inedit al acestui drum străbătut care însoțește observarea și transfigurarea, acest proces consecutiv contemplării-receptării-semnificării nu este determinativul singular al peisagisticii sale de acum. În traiectoria evoluției sale — credem — marea pictură interbelică, încă necunoscută publicului din Constanța în reala ei dimensiune, pentru care muzeul stă mărturie și pictorului școală, creația densă a măestrilor grupați aici pare să-l fi captivat, sprijinit și slujit în mare măsură pe artist. Această mare întâlnire nu este un accident, ci adâncirea în același motiv, care a definit peisagistica înaintașilor, inspirată de Dobrogea. Faptul a făcut cu atât mai grea desprinderea de influențe și aflarea propriei căi în articularea unui peisaj despre care s-a spus deja foarte mult. Și totuși Niță Manolescu a reușit să formuleze o sinteză proprie a spațiului, luminii și culorii, a culorii care încorporează, în chip variat, însăși lumina. Peisagistica sa, din expoziția prezentată, este un real „document” al arhitecturii orașului nostru: Cazinoul, Catedrala, Bazilica, Muzeul Național de Istorie și Arheologie, Geamia, Vila Suțu, Casa cu lei ș.a. Toate devin cronică plastică reprezentativă pentru locul numit „Peninsula”, cea care conferă farmec, pitoresc și personalitate orașului Constanța. Ele vor putea fi cunoscute prin pictura lui Niță Manolescu; de aceea caracterul ei documentar este indiscutabil. O anume savoare stăruie în peisajele lui Niță Manolescu, inspirate de Constanța sa și a noastră. Imaginile ei, cărora pictura le dă o nouă viață, rămân mărturie — efigii ale orașului a cărui arhitectură veche, de sfârșit și început de secol, se năruie treptat, în preajma nepăsării noastre.

FL. CRUCERU

PROFIL

Gheorghe Caruțiu

urmare din pag. 1

din tinerețe — că un artist plastic se construiește în timp, cu greutate — a înaintat spre înălțimi de spirit și spre desăvârșirea artei sale cu răbdare, siguranță, înțelepciune și dăruire, ajungând în prezent să facă o pictură densă, plină de vigoare și echilibru, pendulând între tradițional și modern, de o coerență stilistică demnă de invidiat, care configurează cu suptele armoniile și fastul unui spectacol plastic insolit.

Pentru artist pictura este, înainte de toate, un mod de a se descoperi, de a se cunoaște pe sine. El se dovedește a fi preocupat mai mult de natura statică în care-și clarifică problemele conceptuale despre pictură. Dar aceasta nu înseamnă că nu abordează cu același interes și nudul, portretele și peisajele. Îndeosebi peisajele din zona copilăriei sale — Mireasa, Cheile Dobrogei, Târgușor poartă pecetea unei frumuseți austere inconfundabile, a unui dinamism și supranatural pe care numai el știe să le surprindă în toată substantialitatea lor.

Disciplinat, dozându-și forța talentului după o strategie personală, demonstrând un fin și eficient simț critic, un admirabil partener de dialog și un cunoscător la zi al fenomenului plastic contemporan, pictorul impune imaginea unei firi pozitive, destinate, altruiste, cu vocația de a transmite discipolilor, aflați în număr mare la orele de studiu din atelierul său, magia, subtilitățile și farmecul artelor plastice. Prezența constantă cu lucrări în expozițiile personale — Muzeul de Artă Medgidia și Galerile de Artă Constanța (1983), Galerias del Este - Valencia (1992), Institutul Român de Cultură — Madrid și Academia Română — Roma (1994), Sala de Exposiciones Antiquo Mercado — Requena (1995), — în expozițiile de grup începând din 1982 și până în 1999 — la Odessa, Bienala de pictură și sculptură — Sala Dalles, Muzeul Național de Artă, Artexpo București, Yokohama, Galerile de artă din Cuj, Baia Mare, Muzeul de Artă Constanța și multe altele, participarea anuală la taberele și simpozioanele naționale și locale, prezența în colecțiile Muzeului de Artă Constanța și în colecțiile particulare din Suedia, Spania, Franța, România, conturează drumul consacării sale, un drum plin de căutări și izbânzi, care confirmă un adevăr simplu, dar fundamental — că pictura, înainte de toate, este o luptă cu tine însuși și cu viața.

OVIDIU DUNĂREANU

Scrie Geo Bogza: „În istoria noastră, pentru a ieși din nimicnicie, a fost nevoie de bărbați, iar la 1848, în Moldova, în Muntenia și în Ardeal a pășit în arenă o întreagă generație cu fruntea înaltă și inspirată, tăiată de linia adâncă a voinței. Unul dintre aceștia a fost Simion Bărnuțiu”, cel care a formulat prin *Discursul din Catedrala Blajului* din 2/14 mai 1848, programul Revoluției de la 1848 din Transilvania. Despre Bărnuțiu se vorbește mult, numele său se citează adesea, dar opera lui, deși cuprinde multe idei de mare actualitate, este puțin cunoscută pentru că nu a fost reeditată. Ioan Chindriș a înțeles necesitatea reeditării unor scrieri fundamentale din opera social-politică a unor mari gânditori români, cum a fost și Simion Bărnuțiu. După ce în 1990 ne-a dat o elegantă ediție intitulată *Discursul de la Blaj și alte scrieri de la 1848*, ne oferă acum o monografie de idei: *Simion Bărnuțiu, suveranitate națională și integrare europeană*, Cluj Napoca, 1998. Majoritatea textelor, cu caracter social-politic, sunt subordonate subtitlului monografiei și sintetizate de aceste cuvinte adresate de Simion Bărnuțiu „către români”: „Omul nu e, nici nu i se cuvine să fie numai naționalist, patriot, dar (ci) și cosmopolit (cu deschidere spre universalitate). Misiunea noastră e, prin urmare, îndoit legitimă, și pentru voi și pentru Europa. Unicul scop care vă leagă pe toți este mântuirea patriei”. În afara raportului

suveranitate națională / integrare europeană, Simion Bărnuțiu mai este actual și prin convingerea că într-o provincie multiethnică cum este Transilvania, fiecare etnie trebuie lăsată să-și cultive nestingerită tradițiile și specificul național: „Astfel de popoare pot fi unite mai multe într-o societate juridică ce se zice stat (Status Civilis): așa sta Printipatul Ardealului din unguri, sași, români ș.a., carii toți doresc a fi fericiți și, fiindcă fericirea nu se poate dobândi fără cultură, voiesc cu toată inima a se cultiva. Cultura, dar, și fericirea sunt scopurile cele mai de frunte a fiecărui popor ardelean, și la scopurile aceste ungurii năzuiesc pe cale ungurească, sașii pe cale nemtească, românii pe care românească, fieștecare pe a sa cale firească. Căile aceste însă toate sunt drepte, călcate în pace de multe veacuri, și în urmă toate se întâlnesc în aceeași cale primară a fericirii și a culturii publice omenești; și cine va zice că fericirea și cultura a tot Ardealului atarnă numai de la o limbă singură, oricare... Respect sufletelor înflăcărate pentru limba și naționalitatea sa, dar entuziasmul național numai atunci meritează respectul altora, când arde pentru

drept, care e un bun comun al tuturor, ca și adevărul. Câte rele s-au întâmplat popoarelor, mai toate de acolo au urmat, că urmându-și egoismul, n-au voit a respecta dreptul” (p. 50).

Discursul de la Blaj sau *Discursul din Catedrala Blajului* constituie nucleul acestei monografii de idei, în sensul că articolele anterioare îi pregătesc forma literară și conținutul identic, iar cele ulterioare vor prelua și dezvoltă ideea fundamentală din această capodoperă a oratoriei românești. Volumul mai cuprinde și scrieri pe teme de educație și școală, conturându-se cele două coordonate fundamentale ale activității lui Simion Bărnuțiu: apărătorul drepturilor naționale ale românilor pe baza „dreptului natural” și apostolatul didactic. Lectura acestor scrieri bărnuțiene cuprinde surprinzătoare idei din publicistica eminesciană de mai târziu, unele formulate chiar în cuvinte de o frapantă asemănare. La Simion Bărnuțiu: „Cu cât e mai cultivată limba oarecărui popor, cu atât e mai cultivat poporul, limba e măsura și mijlocirea culturai”. Cât de apropiat de această „definiție” a lui Bărnuțiu este gazetarul Eminescu care spunea că „limba este măsurariul

civilizației unui popor”. În scrierile despre limba română, Eminescu vorbește adesea despre unitatea limbii române pe toate teritoriile locuite de români, idee exprimată de Bărnuțiu în articolul polemic *O lege nedreaptă și o tocmeală de rușine*: „Cine ar îndrăzni, dar, a zice că n-au avut dreptă învâța și-a face limba, care o vorbesc astăzi românii din Ungaria, cești din Ardeal, românii și moldoromânii atât de o potrivă, cât nici se poate zice că ar fi împărțită în dialecte, ci e numai una și aceeași, care îi leagă pe toți aceștia ca o legătură dulce frățească și îi unește într-o familie care totdeauna cu o fală nobilă s-au numit pe sine româna” (p. 48).

În realizarea acestei ediții, pe care autorul o numește, potrivit, „o monografie de idei”, existau două soluții: o ediție critică de acribie științifică, cu respectarea unor forme rebarbative de limbă, latinisme sau arhaisme (spende, speme, remanea, ma, etc.) sau o ediție accesibilă care să atenueze, din punct de vedere lingvistic, dificultatea lecturii, păstrând fidelitatea ideilor exprimate. Autorul a ales această a doua soluție, și a făcut bine, pentru că scopul unor asemenea restituiri este o lectură din perspectiva contemporaneității, verificarea actualității unor ideii social-politice din tezaurul gândirii românești.

ION BUZASI

Aspecte ale vieții culturale în Scythia Minor sec. IV-VII (5)

După cum în arhitectura sec. IV-VII, constatăm transformări și adaptări la imperative militare și religioase, și în arta sculpturală intervin mutații, cea mai importantă fiind abandonarea treptată a chipurilor cioplite. Biserica răsăriteană respinge idolatria. Se cultivă prin excelență pictura și mozaicul. Dar, în prima parte a dominatului, se păstrează încă, numeroase portrete imperiale sau ale unor demnitari. Pietrele de mormânt capătă un aspect mai sărăcăcios, neîngrijit, rustic. Cunoscutele scene ale defunctului eroizat, dispar; la fel se întâmplă și cu imaginea Cavalerului Tracsau a banchetului funerar. Ultima, suferă reduceri până la schematism pentru ca în timp să fie abandonată. Compoziția dată când vade conclavul familial din jurul celui dispărut se va înlocui, de exemplu, cu semnul crucii sau cu monograma lui Christos.

Adaptarea manifestărilor plastice la practicile creștine nu exclude însă, persistența încă a unor producții de spiritul creștin al veacurilor III-IV, amintim un *ex-voto*, sculptat în calcar, dedicat lui Hercules și mai multe dedicații unor divinități: Deus Sanctus, Deus Sanctus Aeternus, Deus Sanctus Hero, Jupiter Optimus Maximus, Jupiter Olbiopolitanus, Hera Regina, Hercules Ripensis, Cybele, Mars Conservator — adorate deopotrivă de militari și de civili.

Pietre de mormânt din sec. IV, păstrează încă motive decorative vechi: chenarul cu coardă de vită de vie sau de iederă, care apare pe monumentul lui *Nepotianus* de la *Halmiris*, a lui *Aurelius Sisimus* sau a lui *Saturninus*, ambii de la Ulmetum.

Basorelieful îl avem pe monumentul ridicat pentru Valerius Felix din Tomis; sub un fronton triunghiular cu rozete, apar busturile schematice ale celor doi soți. Același schematism se reflectă și în stela lui *Bassianus*, pusă pentru fiul său *Lilas*, în care, într-o reală iconografie „populară” este reprezentată întreaga familie. Într-un relief descoperit la Rasova, întâlnim o scenă unică: cinci personaje, patru în picioare, al cincilea șezând; primele parcă ar executa un dans funebru, ori ar fi angajate într-o procesiune. Sculptura pare să redea perspectiva.

Pe stela funerară a unui *biarcus* de la Ulmetum, frontonul este decorat în centru cu o coroană și cu frunze de acant, la acrotere. Dedeșubt apar mai multe imagini cu personaje tipice banchetului funerar și a eroizării defunctului. Aspectul este specific epocii târzii, iar neîndemânarea executiei este evidentă. Amintim, de asemenea, și basorelieful de pe placa de calcar, provenind de la Chiosê Aidin, de lângă Silistra, cu un conținut net creștin: Maica Domnului este redată cu lisus copil, pe genunchi, iar de-o parte și de alta, se pare că figurează Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril. Piesa datează din sec. VII.

Aceste câteva exemple reflectă dovezi tardive ale artei sculpturale, când încă mentalitățile politeiste păstrează reflexe accentuate. Treptat însă, acestea vor fi total înlocuite sau vor dispărea. Se folosesc simboluri ca: porumbelul, crucea simplă sau monogramată, frunza de palmier, pentagrama, oranta ș.a. Porumbelul simplu sau ciugulind dintr-un ciorchine de strugure, apare pe frontonul mai multor stele funerare, sau pe blocul de marmură pe care este scris epitaful pentru *Torpilla* din *Epiphaneia*, moartă la Tomis. În frontonul triunghiular se reliefează o coroană de iederă cu chrismonul plasat în centru. Pe stela de

marmură pusă pentru *Terentius* (sec. IV-V), este reliefată crucea pe un vrej de iederă, iar într-un cerc, chrismonul. Crucea „latină” se folosește frecvent; exemplificăm cu cea de pe epitaful lui *Orentes* și al *Marcelei*, părintii lui *Marcellus*, din Tomis. La capetele lătite ale crucii, sunt redați porumbei minusculi. Aceeași cruce se găsește pe stela funerară aparținând unui administrator al bisericii „Sfântul Ioan” din Tomis, ridicată pentru fiica sa, *Maru*, sau pe brațul de marmură pe care stă scris epitaful lui *Ioan*, fiul lui *Focas*, din Constantiana. Importantă este piatra de căpătâi pusă de *Gheorghe*, fiul lui *Murinus*: o cruce de marmură descoperită în satul *Lazu* (sud de Constanta), cu capetele ceva mai lătite, ca în suprafața hastelor orizontale să se scrie epitaful.

Arta sculpturală, atât cât s-a produs între veacurile IV-VII, vădește o totală detașare față de perioada principatului și o producție insignifiantă. Accentul se pune însă pe mozaicuri și pe pictură, domenii foarte bine reprezentate la Tomis.

Măreția orașelor romano-bizantine ni se relevă în vestigii arhitecturale sau decorative păstrate în numeroase centre arheologice. Dacă liniile construcțiilor vădeau o eleganță specifică, interioarele lor impresonau adesea prin decoruri alese: pilaștri, ancadrame, plăcși parietale, picioare de mese sau de *Kathedrae*, fragmente de picturi parietale etc.; toate aduc în prim plan aspecte plastice variate și sunt măsura aprecierii vieții artistice a cetăților respective.

La Tomis sunt renumite două pavimente mozaicate de la două edificii: unul public, aflat pe latura de vest a peninsulei tomitane — cunoscut de public ca Edificiul Roman cu mozaic; celălalt, particular, s-a descoperit în partea de răsărit a aceleiași zone. Ambele vădesc tipul de „covor oriental” cu decoruri policrome, realizate prin *tesserae*, din care rezultă motive geometrice, florale și chiar zoomorfe. Sunt compuse din câmpuri dispuse după un anumit ritm, toate încadrate de chenare de diverse tipuri.

Edificiul roman cu mozaic reprezintă un complex arhitectural pe faleza portului (portul antic fiind astăzi suprapus de cel modern). Pardoseala mozaicată era de circa 2000 mp, din care s-au păstrat circa 800 mp; restul s-a distrus din antichitate, odată cu prăbușirea magaziiilor din substructie. Din constatările făcute, distrugerile s-au datorat mișcărilor seismice care au determinat prăbușirea falezei, și odată cu ea și a marelui edificiu, cu încăperile boltite din substructia sa.

Covorul de mozaic conține motive geometrice și florale, distribuite în trei registre principale, toate executate din *tesserae* de marmură, piatră și ceramică (în șapte culori și mai multe nuanțe). În chenarul lat de 6,20 m, întâlnim vârfuri ample de iederă cu frunze lungi, motivul frânghiei, cercuri intersectate din care rezultă patruleter înscrise în cercuri, motivul valului și împletitura triplă.

Partea centrală, lucrată în *opus vermiculatum*, păstrează două cercuri mari distantate, înscrise în pătrate și despărțite printr-un câmp dreptunghiular. Motivele decorative diferă de la un câmp la altul. Cercul din partea de sud, relativ bine păstrat, are înscrise pătrate mari, bordate cu funia împletită; în spațiile astfel create s-au înscris flori, ramuri, frunze, vase de băut (un frumos *Kantharos*), cuburi mici, arme (panoplii?). În colțurile rămase libere, apar vase din care răsar frunze; tot aici este redată și singura imagine zoomorfă; porumbelul care soarbe apă dintr-o frunză. Cel de-al doilea cerc, mai puțin bine păstrat, are înscrise solzi de pește, de dimensiuni ce descresc de la margini către centru. Câmpul dreptunghiular dintre cele două cercuri se divide în mici pătrate cu chenare ce reiau motivul frânghiei împletite. În sfârșit, lângă cercul mare, mai apare un câmp rectangular cu interiorul împărțit în pătrate și romburi, în care sunt de asemenea înscrise diverse motive: funia împletită în patru, tabla de șah, dantelă, solzi de pește, *pelta*, crucea gammată, petale ș.a.

ADRIAN RĂDULESCU

ÎN TRE HAGIOGRAFI ȘI CONTESTATARI

În ciuda tuturor avertismentelor cuprinse în eseurile de rasă ale lui Michael Shafir, în rapoartele nord-americane asupra antisemitismului mondial ori, mai nou, în diverse cărțuții (vezi *Despre exegeza Mișcării Legionare* de I. Constantinescu), iată, timpul a trecut, iar prognoza dictată fasciștii nu s-a instaurat la București. Situația însă, după aceeași, rămâne tensionată și... cine știe... În fond, lumea trebuie să fie îngăduitoare cu ei. Vreau să zic să nu li se ducă buhul de falși profeți! În răstimp, în schimb, au apărut mai multe studii și cărți interesante privind trecutul Gărzii de Fier. Unele au un caracter strict științific, iar altele sunt de pură propagandă legionară. Ceea ce, desigur, nu are nici o legătură cu tembelismele despre neconținutul „pericol legionar”, rămas la ordinea zilei, probabil, încă din *obsedantul deceniu*! În contextul actual, în care saltimbanci ai Noului Komintern se grăbesc să-i proclame legionari pe studioșii fenomenului dreptei românești, Doamna Marta Petreu a publicat un studiu deosebit de interesant și temeinic, din care citez: „... Vasile Marin a intrat în Legiune în toamna anului 1932. Mai bine pregătit decât Codreanu — își luase doctoratul în drept la Universitatea din București, cu lucrarea **Fascismul** —, cu o minte limpede și o exprimare exactă, tăioasă, el contribuie, prin articolele publicate în principal în „Axa”, apoi în „Învierea”, „Cuvântul”, „Revista mea”, „Vestitorii” ș.a., la o mai clară articulare politică a doctrinei legionare [...] Prin el, legionarismul a fost infuzat cu idei nietzscheene (începând cu 1933) și spengleriene (începând cu 1933, foarte evident în 1936). [...] Elitismul lui C.Z. Codreanu se regăsește, bine întemeiat teoretic și la V. Marin [...]. La nivelul actual al cercetărilor, putem susține că Nichifor Crainic și mai ales Nae Ionescu — prin publicistica lor antidemocratică, naționalistă, prin cursurile lor de factură mistică, antiraționalistă, precum și prin exemplul personal — au pregătit și au influențat o parte a intelectualității tinere în direcția ideologiei legionare creștin-ortodoxe [...]. Unul dintre primii intelectuali tineri ce trece la legionarism a fost un criterionist, Mihail Polihroniade (în 1932). I-au urmat Cioran (în noiembrie 1933), Eliade (în 1936), Noica (în 1938). Tot din interiorul grupului criterionist, Haig Acterian, Marieta Sadova, Dan Botta, Arsavir Acterian, Petre Tutea; apoi Vintilă Horia, Radu Gyr, P.P. Panaitescu, Traian Herseni etc.” (vezi *Doctrina legionară și intelighentia interbelică* în „Apostrof” — Revistă a Uniunii Scriitorilor, Cluj, nr. 4 / 1998, pp. 15, 17). Dar nu trebuie ignorate cărțile, unele având un caracter mai mult sau mai puțin hagiografic: Victor Isac, *O istorie obiectivă a Mișcării Legionare. Testament moral politic*, Deva, Editura „Călușuza”, f.a. (1998), 286 p.; Julius Evola, *Naționalism și asceză*. Reflecții

asupra fenomenului legionar, traducere, ediție îngrijită de Vasile A. Marian, Alba Iulia, Paris, Editura „Fronde”, 1998, 191 p.; Paul Guiraud, *Codreanu și Garda de Fier*, traducere, ediție îngrijită de Radu Dan Vlad, București, Editura „Majadahonda”, 1998, 79 p., acest ultim opuscul fiind inclus în colecția *Români în Istoria universală*, coordonată de subsemnatul. Volumul lui Julius Evola, prefat de Claudio Mutti, reunește mai multe articole referitoare la C.Z. Codreanu și Garda de Fier întocmite după vizita autorului la București, în 1938. Cartea dispune de trei anexe, dintre care merită toată prețuirea *reperle bibliografice: Străinii despre Mișcarea Legionară din România* (pp. 165-190) și studiul d-lui Răzvan Codrescu, intitulat *Codreanu și problema legionară* (pp. 119-164), valorificat anterior în *Punctele Cardinale* de la Sibiu. Recitind pătrunzătoarea analiză a d-lui Răzvan Codrescu, aflăm că Zigu Ornea, „publicist” este „unul dintre cei mai radicali calomniatori ai dreptei românești interbelice” (p. 150, nota 46), integrat „delirului contestatar” al lui C.Z. Codreanu (p. 131-132, nota 14). Totodată, d-l Răzvan Codrescu reaminteste cititorului că, în România Mare, debutul acțiunilor de tip terorist aparține *nu lui C.Z. Codreanu*, ci evreului comunist Max Goldstein (p. 160, nota 60), și că profesorul Ion Coja a fost acela care a demontat unele dintre falsurile lui Zigu Ornea, precum în acest caz: „Extrem de insistent, suspect de insistent se arată d-l Zigu Ornea în încercarea sa de a fixa definitiv în mintea cititorilor săi ideea crimei de care se face în veci vinovat C.Z. Codreanu, asasin al politailor Manciului. Am crezut și eu povestea asta până când am citit cartea *Pentru legionari* (a lui C.Z.C.), care conține și o serie de documente cu privire la cele petrecute atunci, în clădirea tribunalului din Iași, documente care clasează cazul în speța omorului în legitimă apărare. Această soluție a fost dată de justiție la vremea aceea (1925), când alături de Căpitan se afla doar o mână de tineri, mai mulți elevi decât studenți. Soluția nu a fost contestată de nimeni cu seriozitate. O contestă azi d-l Zigu Ornea... (Cititorii) se întreabă unde am ajuns dacă, bunăoară, am interpreta cu aceeași frivolitate, a d-lui Zigu Ornea, și alte întâmplări ale istoriei creștine, cum ar fi binecunoscutul fragment biblic: «Făcându-se Moise mare, ieșea la frații săi fiii lui Israel și, cunoscând necazul lor, văzută-a pre un om egiptean bătând pre un evreu oarecare din frații lui, fiii lui Israel. Și, căutând încoace și încolo și nevăzând pre nimenea, Moise a ucis pre egiptean și l-a ascuns în nisip...». Păstrând proporțiile și cu toată grija de a nu cădea în păcatul blasfemiei — și nu cădem! —, cele două «asasinate», al lui Moise (asupra egipteanului *torționar*) și al lui C.Z. Codreanu (asupra tortionarului Manciului), nu sunt oare, totuși, comparabile?” (vezi *Legionarii noștri*, București, Editura „Kogaion”, Fundația Culturală Buna Vestire, 1997, p. 90-92).

GH. BUZATU

pulsația vieții politice

Urmărind viața politică pluripartinică de azi, cetățeanul român de rând poate fi deconcertat. Multitudinea partidelor, unele re-înființate, altele înființate după 1989, dar, mai ales, prezența lor cotidiană extrem de vie în presa de toate categoriile — scrisă, audio și video — sunt mai mult decât surprinzătoare pentru o opinie publică, care aproape cincizeci de ani n-a știut decât despre partidul unic comunist. Privirea înapoi a istoricului poate, însă, readuce atenției o existență politică de mare efervescență în societatea românească, încă de acum o sută de ani. Acest lucru îl reușește, într-un volum recent, și universitarul constănțean Stoica Lascu, volum intitulat: *Partidele politice la Brăila în perioada modernă (1875-1914). Mărturiile de epocă* (Brăila, Editura Istros. Muzeul Brăilei, 1998).

Cunoscut în lumea cercetătorilor în domeniu ca specialist în istoria modernă și contemporană a României și, în cadrul acesteia, în istoria Dobrogei, Stoica Lascu este autor, până acum, al unor documentate studii apărute în periodice de prestigiu ca: „Revista de istorie”, „Studii de istorie”, „Anuarul Institutului de istorie «A.D. Xenopol»” din Iași, „Magazin istoric”. Menționăm apoi calitatea sa de coautor al monografiilor istorico-turistice: *Constanța. Ghid de oraș* (1985), *Litoralul românesc al Mării Negre* (1989), *Callatis-Mangalia 2500* (1995) și de coordonator, împreună cu Constantin Vitanos, al volumului colectiv *Valori ale civilizației românești în Dobrogea* (1993), dedicat centenarului Colegiului Pedagogic din Constanța. Toate acestea l-au impus pe autor ca pe unul dintre cei mai avizați cercetători ai spațiului istoric dobrogean. Activitatea de publicist desfășurată în presa locală (revista „Tomis”, ziarele „Cuget liber” și „Observator”) și aceea de realizator de reviste de cultură istorică ca „România de la

Mare” și „Picuraru de la Pind” completează, în mod mai mult decât convingător, biografia creatoare a personalității sale.

De data aceasta, cercetarea istorică a lui Stoica Lascu se îndreaptă spre un areal învecinat cu cel dobrogean și anume spre istoria Brăilei. Sursele sale sunt acum nu documentele de arhivă sau alte izvoare istorice, ci paginile ziarelor și revistelor vremii. Autorul recurge la presa din convingerea că din paginile ei, se poate reconstitui viața partidelor în perioada modernă”, ziazele timpului fiind „izvoare de epocă esențiale în plan documentar” (*Introducere*, p. 7). Numită într-un editorial din „Trompeta”, (1, nr. 10, 25 ianuarie 1899, p. 1) „a patra putere în Stat”, presa personifică pentru ziaristii brăileni însăși opinia publică. Ea exercită „facultatea de a pedepsi, până la forma cea mai teribilă, chiar cu prescripțiunea și nimicirea morală; într-un cuvânt, ea revendică rolul de conștiință publică” (ibidem).

Așadar, pulsația vieții politice din Brăila din perioada 1875-1914 este recuperată din documente de presă. Programele de partid, frământările interne ale acestora, prestațiile conducătorilor și a celor aleși în consiliile locale, în Parlament și în Guvern, activitatea politică de zi cu zi a organizațiilor brăilene ale Partidului Național Liberal, Partidului Conservator, Partidului Conservator-Democrat (condus de Take Ionescu), Partidul Naționalist-Democrat (constituit de N. Iorga și A.C. Cuza în 1910), Partidul Tărănesc (înființat la Brăila, în 1914 din inițiativa avocatului Gheorghe S. Ioanițiu) ies la iveală dintr-o mulțime de ziare. Numărul impresionant al acestora (aproximativ 350 de titluri!) a făcut din Brăila un adevărat pol al publicisticii românești în perioada modernă, orașul dunărean situându-se, din acest punct de vedere, pe locul al patrulea din țară, după Capitală (circa 2300 de titluri), Iași, (circa 650) și Craiova (circa 390).

Volumul este structurat în trei părți. După o

NISTOR BARDU

continuare în pag. 14

• Natură statică cu fructe și draperie

JUSTIȚIE ȘI INJUSTIȚII

femeile în magistratură

Eugen Petit, fost șef de secție la Înalta Curte de Casație și Justiție, cu o vastă activitate publicistică, a încercat în două articole publicate în „Curierul Judiciar” din 1930, să demonstreze că femeile sunt inaptele pentru funcția de magistrat.

În 1932, senatorul André Bardon a propus parlamentului francez modificarea legii de organizare judecătorească, în sensul admiterii femeilor în magistratură. Propunerea a fost respinsă.

Ca o ciudătenie menționez și prevederea din „Codul Duelului” de Verger de Saint-Thomas, care excludea de la duel femeile, atât ca beligerante, cât și ca martore. Se considera că nu îndeplinesc condițiile de „onoare”, pentru a participa la „justiția spadei”.

Pentru prima dată în magistratura română au fost numite trei femei: Sanda Rosetti, Yolanda Eminescu și Simona Popescu, prin Decretul nr. 436 din 15 februarie 1945. La solemnitatea de depunere a jurământului, în sala de ședințe a Secției I a Curții de Apel București, au vorbit Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul Justiției, și Ella Negruzzi, prima femeie avocat din România, care și-a încheiat alocuțiunea afirmând că „ultimele lanturi au căzut”.

Prima femeie judecător din Dobrogea a fost Maria Pogârneată, numită la Judecătoria Mixtă Constanța, la 24 iunie 1946. În condiții dure, cu tact și inteligentă, ea a evitat capcanele regimului totalitar, umanizând actul de justiție, timp de zece ani, după care, invocând motive medicale, a trecut în altă funcție.

Prima femeie procuror în Dobrogea a fost Lucia Brîscariu, absolventă a facultății în 1953. Următoarea a fost Gabriela Timiras, în 1955.

În prezent, aproximativ 80% din magistratii români sunt femei. Nu este locul să discutăm aici cauzele. Același fenomen se constată în domeniul medical și în învățământ.

În Canada am constatat, atât la facultățile de drept, cât și la instanțe, parchete și barouri, că proporțiile dintre bărbați și femei sunt egale.

Până zilele trecute, Ministrul de Justiție al Canadei a fost o doamnă, care a fost schimbată ca urmare a unei remanieri guvernamentale. Ministrul de Justiție al provinciei Québec este Linda Goupil, o franțuzoaică. În U.S.A. ministrul de justiție este o femeie. La fel și în Franța. Louise Arbour, procurorul Tribunalului Penal Internațional (I.P.T.) este o canadiancă. La 27 mai 1999, Louise Arbour l-a inculpat pe președintele Slobodan Miloșevici pentru crime împotriva umanității. Ea este primul magistrat internațional care a pus sub inculpare un șef de stat aflat în funcție. Louise Arbour se va întoarce în septembrie la Ottawa și îl va înlocui pe judecătorul Peter Cory, de la Curtea Supremă a Canadei, care a ieșit la pensie. În locul ei se preconizează numirea doamnei Carla Del Ponte, elvetiancă.

În România a fost o singură femeie ministru al Justiției, Maria Bobu, numită pe criterii politice, fiind soția lui Emil Bobu. Maria Bobu făcea parte dintre cei despre care regretatul coleg Aurică Taină spunea că sunt cu liceul pauză sau cu școala de dans. Căpitanul

Dima Nistor, fost judecător la Tribunalul Militar Constanța, apoi avocat, care fusese coleg cu soții Bobu la Școala Juridică din București, povestea că tovarăsa ministru a fost, în tinerețe, servitoare la Buzău.

Fostul colonel Oleg Gordievski a scris că în KGB au existat numeroase femei, printre care și juriste. În 1990 a fost aleasă Miss KGB, în persoana Katiei Maiorova, prima deținătoare în lume a titlului de „regină a frumuseții serviciilor secrete”. Domnișoara Maiorova purta o vestă antiglont cu o grație de manechin de la Pierre Cardin și era capabilă să-și anihileze adversarul cu „o lovitură de karate în cap”.

Fostul ministru al Justiției, Gavrilă Iosif Chiuzbaian, a organizat câteva concursuri de Miss Justiția la Sinaia. Sindrofia de la Sinaia alimenta și rubrici din „Academia Catavencu”, cea mai amuzantă fiind rubrica „Jurnal de bordel”, semnată de Nutzy Spaima Constituții. Într-un text se conchidea: „Dura lex, sed sex, domnule ministru”. Nu mică mi-a fost surpriza când am aflat că Nutzy, Spaima Constituții care semna *Jurnal de bordel* nu era pseudonimul lui Mircea Dinescu, ci al maramureșanului Ioan Groșan, autorul volumelor „Caravana cinematografică” și „Trenul de noapte”, pe care le citisem, la apariție, cu plăcere.

Recent au fost condamnați doi generali de către Secția Penală a Curții Supreme de Justiție. Completul de judecată care i-a condamnat pe cei doi generali a fost compus din Mihai Ciubotaru, președinte, Cornelia Silvia Marica și Margareta Teodorescu, judecători. Nu ne îngăduim să facem aprecieri asupra legalității și temeiniciei sentinței. Credem însă că este prima dată când, în conformitate cu legea, generali ai unei armate au fost condamnați de judecători femei.

Aș vrea să menționez câteva doamne magistrat care au onorat locul pe care l-au ocupat în justiția română. Mai întâi fosta mea colegă de facultate și prietenă, Turturică Didina, judecătoare la Tribunalul orășenesc Constanța, al cărei soț, Staicu Ionel, și el judecător, a fost arestat pe nedrept. Neputând suporta nedreptatea și presiunea socială, la începutul anului 1963, Didina a tăiat cu lama venele de la mâinile fetiței, care avea câteva luni, apoi și le-a tăiat și ea murind amândouă. Tragedia a zguduit Constanța. Staicu Ionel a fost pus în libertate după doi ani, în sarcina lui neputându-se reține nici o faptă penală. Omul era nevinovat.

Doamna procuror Doina Condulimazi, în prezent pensionară, și-a pus în slujba adevărului inteligența, imensa putere de muncă, pregătirea juridică și o conștiințiozitate ieșită din comun, ca procuror de ședință.

Rodica Moscu, fiică de învățători din Vatra Moldovitei, cu lecturi alese, iubitoare de muzică simfonică și artă plastică, seamănă cu un personaj romantic dintr-o piesă a lui Anton Pavlovici Cehov. Și-a pus inteligența, sensibilitatea, instinctul juridic, cultura, imaginația și farmecul în serviciul dreptății. Este judecător la Curtea Supremă de Justiție.

Tânără doamnă Elena Vlad, procurorul șef al Secției judiciare de la Parchetul C.A. Constanța, delicată și dreaptă ca un principiu...

S-a înșelat distinsul jurist Eugen Petit. Viața a dovedit că femeile sunt apte pentru funcția de magistrat.

TITUS RUSU

„Augusta” din Timișoara. Odată cu *Înfruntarea lui Heraclit*, eu consider că am încheiat un stadiu. Noua carte reprezintă o altă etapă revoluționară pentru scrisul meu, unde am încercat și alte registre lirice. Ea poartă titlul *Mărul îndrăgostit de vierme* și sper să fie ceva insolit pentru cititorii care au urmărit evoluția scrisului meu. Tot anul trecut, am mai scos o carte pentru copii, *Carte pentru bobocei, A.B.C și 1,2,3* — un fel de abecedar pentru preșcolari. Sper ca până la sfârșitul anului în curs să-mi apară o altă carte pentru copii *Dacă vrei să fi Columb*, care se află de mai mult timp în așteptare la Editura Fundației Culturale din București.

Continui să scriu și să public poezii și eseuri în publicațiile de aici și din țară. Adică fac ceea ce am făcut de când mă știu, fiindcă altceva nu mai pot face. Continui să cred și eu, ca noi toți, cu fidelitate și poate cu naivitate până la urmă, în această „dulce și necesară iluzie a scrisului”.

maidane cu teatru

urmare din pag. 11

Spectatorul e mai grăbit pentru că e mai dotat. E mai agresat și de aceea e mai grăbit. Refuză spiritul renascentist — care propune deschidere către toate domeniile. El are nevoie de un spectacol scurt, concentrat în idei și răspunsuri care să poată concura cu formele televiziunii. Și dacă vorbim de televiziune, mă refer la videoclip care îți oferă o cantitate de informație ca pentru un film de lung metraj. Acestei perioade îi corespunde spectacolul construit cu armele televiziunii.

• **Am aflat un secret și anume că pregătiți „Hamlet”. Poate fi coborât Hamlet pe stradă?**

• (După câteva clipe de cumpănire). În primul

CULTURĂ ȘI SEXUALITATE

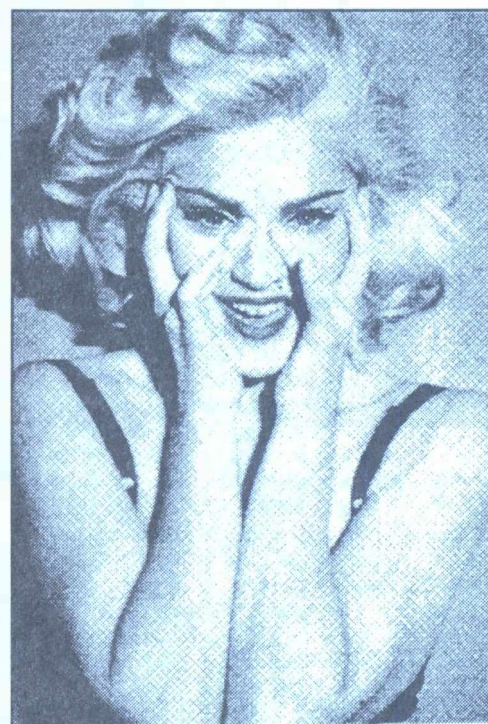
Sărim din istorie în contemporaneitate. Nu putem să nu includem în cultura sfârșitului de secol și mileniu fenomene ca Elvis Presley, *The Beatles* și *the Rolling Stones*, care au descătușat pornirile naturale ale tineretului și nu numai. Și apariții comerciale ca *Abba* și *Spice Girls* transmiteau sexualitatea, tonifiant, benefic. Erau mini-hetaire. Excepție fac două mega-staruri cu biografii și comportament sexual controversate: Elton John (homosexual declarat) și Madonna („Oamenii oricum cred că sunt curvă. Așa că ce mai contează?”).

MADONNA 40!? Născută în Michigan, în Bay City, la nord de Pontiac, oraș satelit al Mecca-ului automobilistic american, sediul concernelor *General Motors*, *Ford*, *Crysler*, cu o lungă listă de simboluri: Cadillac, Chevrolet, Mercury, Lincoln, Plymouth, Buick — o litanie care facilitează milioanele de oameni o viață mai mult sau mai puțin bună.

Bay City, pe marginea lui Saginaw Bay, este una din tristele suburbii. Aici, la Oficiul stării civile a fost înregistrată, pe 16 august 1959, nașterea unei fetițe pe numele de Madonna Louise Ciccone. Tatăl lucra în industria de automobile. Venitul familiei nu era coplesitor, mai ales că erau de hrănit opt copii. Madonna are cinci frați, ea fiind cea mai mare dintre cele trei surori. Când împlinește șase ani idila familiară este distrusă prin moartea mamei ei, bolnavă de cancer, și recăsătorirea, după doi ani, a tatălui ei.

Copilăria Madonnei a fost marcată de songuri al căror succes se baza pe un feeling, un ritm ce invita la dans. Micuța este deja extrem de apetisantă când, în 1972, își începe cariera într-un film de supermen, regizat de un coleg de clasă. În film se vede cum tânără cu sânge fierbinte prăjește ouă pe propriu-i pântec! De atunci buricul pământului!

După examenul de absolvire se înscrie la Dance Department al Universității din Michigan. La acea dată avea deja un punk-look, să vadă lumea că e altfel. E o adevărată „bad-girl”, zgomotoasă, fără rețineri, nebună după independență, obraznică, interesată doar de succesul ei. În același timp își câștigă faima de a fi „hot”, o fată care arde de sexualitate. Mai târziu, un membru al grupeii de rap *Beastie Boys* din New York va dezvălui că specialitatea ei era să-și inițieze pe puști în toaleta școlii. Nu-i păsa de bărfă. În capul ei era de mult un star. Asta îi spunea și profesorul de dans, Christopher Flynn, care era încântat de ea, nu că ar fi dansat formidabil, dar avea ceva cu totul deosebit. O putere, o aură care ar fi trebuit să încante lumea. Vorbea permanent cu ea de New York, Mecca

obligatorie pentru toți dansatorii ce tânjesc după „fame”.

La acea vreme a cunoscut un tânăr ce avea să aibă un rol important în aventura ei. Steve Bray, un metis înalt, muzician, baterist în diverse formații locale, care avea și un job: ospătar la „Blue Frogge”, un club de noapte al universității unde mergea adeseori să danseze.

„Pentru prima oară în viața mea am întrebat un tip dacă îmi plătește un drink!” Relația nu durează mult dar hotărârea era luată, împotriva voinței tatălui și anturajului: Madonna părăsește comoditatea liniștită a universității, ambientul trist al cartierului, în căutarea aventurii. Adio copilărie, cămin familiar, complicitatea de taină cu frații. Adio viitor ferecat. Să stăpânești o bandă de prieteni studenți e plăcut, dar nu-i de ajuns. Ea trebuia să pornească spre țara făgăduitei, în orașul reflectoarelor ca una din nenumăratele emigrante, care aterizează în Big Apple (New York), al căror bagaj consta din iluzii și care hotărâste să ajungă superstar.

Times Square, iarna 1978, doi pași de la rău fatamă stradă 42, cu peepshow-uri, sex-shop-uri, cinematografe porno și dealeri de heroină. *Time Square*, intersecția inițierii, unde o fată tânără din provincie, cu numai 35 de dolari în portmoneu și o veche geantă de voiaj sub braț, se lasă acostată de un străin:

— Știi deja, micuțo, unde dormi la noapte?
— Nu.
— Atunci vino cu mine.
Și ea se duse...

G.M.T.

(Fragmente dintr-o carte în pregătire la editura CONSTANT)

pagini), cuprinzând „Documente” de presă, selectate din ziarele vremii și ordonate, de asemenea cronologic, oferă o imagine foarte elocventă a prezentei publice a partidelor din Brăila, parte integrantă a vieții politice românești de până la primul război mondial.

Parcurgând aceste documente de epocă publice, cititorul de azi regăsește în multitudinea de date foarte interesante pentru istoria partidelor politice și a democrației românești, și o serie de aspecte negative precum violența limbajului, partizanatul excesiv, exclusivismul, demagogia electorală, damnarea adversarului politic, sesizabile, din păcate, și în peisajul politic actual.

În legătură cu acest capitol al cărții lui Stoica Lascu ne permitem a observa că eventuala grupare pe partide a documentelor respective ar fi dat un caracter mai sistematic informațiilor.

Cele peste cincizeci de pagini de *Note și comentarii*, care succed părții a treia, oferă cititorului (cercetătorului) orientarea necesară printre zările din care sunt extrase documentele și personalitățile politice prezente în aceste documente. Rezumatul în limba franceză și indicele de nume de persoane și de instituții atribuie volumului în cauză plusul de rigoare științifică necesară pentru a-l impune atenției cercetării istorice din țara noastră.

Dacă la nivelul istoriei naționale s-au mai făcut reconstituiri ale vieții politice dintr-o perioadă sau alta, pe baza documentelor de presă, pe plan local, lucrarea lui Stoica Lascu este, după cunoștința noastră, o premieră.

Ca dobrogeni și, mai exact, în calitatea de constănțeni, nouă nu ne mai rămâne decât să ne întrebăm: pe când un volum de mărturie de epocă privind partidele politice din Constanța, semnat de profesorul Stoica Lascu?

eu cred că aici, în basarabia...

urmare din pag. 3

omogeni în ceea ce privește vârsta biologică, dar au aceeași gândire și se integrează cam în aceeași viziune de creație. Poeti ca: Grigore Chiper, Vasile Gârnet, Teo Chiriac, Nicolae Popa, Irina Nechit, Leo Butnaru, Dumitru Crudu, Emilian Galaicu Păun, Nicolae Spătaru — au început să fie tot mai cunoscuți și premiați în țară de diferite reviste s.a.m.d. Apar și nume mai noi: Nicolae Leahu, Mircea N.Ciobanu, apoi eseistul Vitalie Ciobanu, redactorul șef al revistei *Contrafort*, care are rubrici permanente în revistele și ziarele de mare tiraj din țară. Iată, acești scriitori, cred că ar trebui și mai mult mediatizați în spațiul de dincolo de Prut.

• **În finalul dialogului nostru, să ne oprim asupra cărților dumneavoastră de ultimă oră, spre o mai bună cunoaștere a ceea ce faceți de către cititorii din România.**

• De curând, am editat o antologie de autor în seria *Poeți români contemporani* a Editurii Eminescu și o carte de poezie *Eterna Danemarcă*, volum ce a luat premiul U.S. din Moldova. La sfârșitul anului trecut am apărut cu o altă antologie de autor, în cunoscuta și foarte apreciată, aici, serie „Biblioteca școlară”, în care am inclus poezie pentru copii — pentru că am scris și multe cărți pentru cei mici — și eseuri. Este o selecție din tot ce am considerat eu că mă reprezintă până astăzi. Cartea se numește *Înfruntarea lui Heraclit* și beneficiază de un tabel cronologic și de aprecierile literare semnate de criticii Alex. Ștefănescu, Constantin Ciopraga, Adrian Dinu Rachieru ș.a. Am terminat lucrul la o nouă carte de versuri, pe care, sper, de asemenea, s-o editez la Editura

rând Hamletul nostru nu e numai al lui Shakespeare. Pornim de la un scenariu construit după cronica lui Saxus Grammaticus care e izvorul lui Shakespeare. Ca să glumesc pot spune că nu am abordat marele repertoriu. Dar e adevărat că abordând Hamlet intri în bălogul ursului. E totuși Hamlet, fie și al lui Saxus Grammaticus. Și prin asta teatrul e nemuritor pentru că suportă transformările trupului.

• **Cât de greu este să realizezi că înaltele de a rosti vorbe trebuie să știi să-ți rostești trupul?**

• Nu e greu numai pentru un actor ci pentru toată lumea. Dacă am avea timp să ne gândim la noi înșine, din necunoașterea relațiilor noastre cu divinul din noi sântem caracterizabili ca niște biete mașini rodate într-un anume sens. E jignitoare pentru produsul acesta minunat care e omul, comparația cu roțile de la o mașină care se uzează numai pe o anumită parte și le întorci ca să uzeze și pe cealaltă. Ne privim de ceea ce ni s-a dăruit. Ne privim de șansa comuniunii. Prezența noastră pe pământ e receptată de semeni ca luptă, zbatere pentru a te ajunge și mai puțin ca o luptă cu sine, cu propria evoluție. Artistul, cu adevărat nelimitat profund de el și de toate, are șansa de a nu se reîncarna, pentru că mai rău și mai sublim decât atât nu se poate.

pulsăția vieții politice

urmare din pag. 13

„Introducere” de 30 de pagini, cu numeroase referințe, despre viața politică a Brăilei în perioada menționată (1875-1914), urmează „Lista documentelor” întrebuintate, ordonate după criteriul cronologic. Partea a treia, cea mai consistentă (peste 240 de

LABIRINT

• Numărul 37 al **României literare** așază la un loc de cinstă controversă și spiritul polemic, debutând cu editorialul lui Nicolae Manolescu, care face câteva necesare precizări privind deosebirea dintre polemică și pamflet, dintre controversă de idei și vehemența verbală. „Nu considerăm înjurătura o figură de stil acceptabilă”, spune editorialistul, expunând criteriile după care revista își alege, spre publicare, „replicile” sau ecourile la diverse articole apărute anterior. Vom găsi, prin urmare, în cuprinsul revistei, un material semnat de Ileana Mălăncioiu, intitulat *Dosar și contra-dosar Caraion*, apoi o replică a lui Mircea Iorgulescu la obiectele aduse deja celebrei teze de doctorat cărtărescine, ca și nedumeririle lui Ion Simuț, exprimate pe nu mai puțin de două pagini, vizavi de articolul publicat într-un număr anterior al revistei de către Cristian Tudor Popescu, pe același subiect: postmodernismul românesc, teoretizat cu rigoare științifică de Mircea Cărtărescu, e o realitate sau doar o „făcătură”, o pură ficțiune critică? În aceeași notă, mai putem citi ecouri la alte trei materiale publicate anterior; am reținut intervenția lui Ștefan Borbely care, vorbind despre criteriile de selecție care au operat în cazul întocmirii *Dictionarului analitic al Operelor Literare Românești*, pune în discuție un subiect interesant, demn de o atență aprofundare — acela al dilemei în cazul alegerii între valoare și notorietate.

• Numărul dublu (7-8) al revistei **Unu** de la Oradea cuprinde prologul la un dicționar al poeziei române, alcătuit cu acribie și profesionalism de Miron Kiropol, ce traduce în franceză poezi mai mari sau mai mărunți din literatura noastră, conștient că verbul românesc este unul dintre „cele mai explozive, cele mai pline de fast din întreaga poezie a oamenilor și zeilor”.

• În **Luceafărul** nr. 31, ilustrul anonim, semnatat al rubricii *Averse*, face o analiză a prestației lui Adrian Păunescu „în fata camerelor de luat vederea”, la „suspectul post de televiziune Antena 1: „Insistența lui de a demonstra, cu orice prilej, că s-a numărat printre opozanții stejarului din Scornicești, devine slinoasă și ridicolă. Ca și cum noi, contemporanii lui, eram legați la ochi și urechi, când el făcea sluj și cânta la urechea dictatorului, sau, între timp, am căzut într-o pustioară amnezică”. Nu sunt crutați nici mușafirii nocturni ai Bardului de la Bârca: „... invitații lui sunt în mare parte refuzați de idei și demnitate, rămășițe ale propagandistilor de mai ieri, aserviti și onctuoși, dispuși (și predispuși) să execute ordinele moderatorului supraponderal.

• În același număr al **Luceafărul**-ului, Dumitru Tepeneag pune în discuție statutul traducătorului din România, pretextul oferindu-i-l nefericita editare a traducerii sale din Jacques Derrida, în care redactorul de carte, o anume Camelia Arvatu, „a intrat cu picioarele”. E vorba de două scrisori adresate directorului editurii Univers, Mircea Martin, căruia parizianul Tepeneag îi face o serie de reproșuri prietenești: „E jignitor pentru mine că i-ai acordat mai multă încredere unui redactor decât mie... Mă simt contrariat, insultat: să primesc lecții de franceză și exprimare în română de la te miri cine. Asta nu mi s-a întâmplat nici în anii '60, când eram un tânăr necunoscut și inexperimentat”. E prima oară când se aduce în discuție, cu justificată vehemență, modul în care se lucrează la edituri, cu redactori mediocri și plini de zel otios.

• Din **Adevărul literar și artistic** reținem articolul semnat de Alexandru George la rubrica „Civica” și intitulat semnificativ „Cu ce ne-am ales în mizerie” (referințele vizând istoria noastră recentă) ca și *Recuperările* din opera lui Blaga, în care Mircea Naidin, autorul amplului studiu, caută ideile „aplicate” ale marelui poet și filolog, referitoare la aspecte politice și sociale concrete („Istoria românilor în viziunea lui L. Blaga”).

ARIADNA

• Academia de Științe, Literatură și Arte împreună cu Universitatea din Oradea, cu sprijinul câtorva prestigioase asociații și fundații, au organizat la Cercul Militar, în perioada 2-5 septembrie 1999, a II-a ediție a Festivalului Internațional de Poezie și ediția a VII-a a Salonului Internațional de Carte, manifestări culturale onorate de prezența a peste 110 invitați din 15 țări ale lumii, între care acad.prof. Georges Thines, vicepreședinte al Academiei Belgiene, Adam Puslojic (Serbia), Miron Kiropol (Franta), Ion Milos (Suedia), Kazem Shahryari (Iran), acad. Gabriel Tepelea, Dan Cristea, Nicolae Prelipceanu, Marius Tupan, Aurel Rău, Cassian Maria Spiridon, Lucian Vasiliu (România) etc.

Colocviul **Poezie și libertate — o religie pentru mileniul III**, prin comunicările scriitorilor Constantin Abăluță, Valeriu Stancu, Mircea Popa, Ion Milos, Adam Puslojic, a captivat atenția unui auditoriu select și receptiv. Programul a inclus un amplu miting poetic susținut de către toți poezii invitați, numeroase

PREMII ȘI PREMIAȚI

lansări de carte, între care și monumentalul **Dicționar al poeziei române în limba franceză**.

• Premiile Festivalului au onorat personalități precum Jean Jacques Celly, Alexandru Lungu sau Angela Marinescu. Salonul de carte a oferit de asemenea o serie de distincții pentru poezie (**Denisa Comănescu** — pentru volumul *Urma de foc*, Colecția „La steaua-poetii optzeciști”, Editura Axa, Botoșani, 1999; **Jaques Izoard** — pentru volumul *Le Bleu et les Poussieres*, Editura La Difference, Paris; **Adrian Alui Gheorghe** — pentru volumul *Complicitate*, Editura Libra, București, 1999; **Miron Blaga** — pentru volumul *Cântece de revoltă și moarte*, Editura Anotimp, Oradea, 1999), proză (**Marius Tupan** — pentru volumul *Rătăcirile Domnului*, Editura Fundației Luceafărul, București, 1999), critică (**Mircea Popa** —

pentru volumul *Reîntoarcerea la Ithaca*, Editura Globus, București, 1999), eseu (**Aurel Chiriac** — pentru lucrarea *Pictura bisericilor de lemn românești în secolul al XVIII-lea și al XIX-lea*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 1999) și traducere (**Jose Luis Reina Palazon** — pentru traducerea în spaniolă a cărții lui J.W. Goethe, *La vida es Buena*, Editura Visor, Madrid, 1999; **Valeriu Stancu** — pentru traducerea în franceză a poeziilor din volumul colecției „Poesis” a Festivalului Internațional de Poezie, ediția a II-a; **Radu Țuculescu** — pentru traducerea dingermană a volumului *America nu există*, Editura Cogito, 1989 și Der Dichter Lacht, autor Tadeus Pfeifer, Biblioteca Revistei „Familia”, 1999) ca și câteva premii speciale. Printre cei distinsi cu elegante diplome „pentru merite editoriale deosebite”, s-a aflat și revista „Tomis”, recompensată pentru „consecvență și coerență programului său cultural”.

Din partea revistei „Tomis” au participat la Festival scriitorii Sorin Rosca și Marian Moise.

concurs de proză polițistă

Editura Alifa din cadrul Editurilor ALL lansează un concurs de proză polițistă.

Manuscrisele vor fi trimise pe adresa editurii, bd. Timișoara nr. 58, sector 6, București, până la data de 31 decembrie 1999. La concurs pot participa atât autori consacrați cât și debutanți. Fiecare participant își va alege o parolă, pe care o va scrie cu litere de tipar pe prima pagină a manuscrisului, împreună cu adresa și numărul de telefon; numele participantilor nu va apărea nicaieri în manuscris, în caz contrar aceștia fiind descalificați. Rezultatele vor fi comunicate telefonic (sau prin poștă în cazul persoanelor fără telefon) în săptămâna 20-26 martie 2000, urmând ca numele câștigătorilor, însoțite de parole, să fie publicate în numărul ziarului Total din luna aprilie 2000.

Premiile acordate: **Premiul I** — publicarea operei premiate în seria **Pisica Neagră** a Editurii Alifa; **Premiul II** — publicarea operei premiate (fragmente sau foileton) în ziarul Total al Editurilor ALL; **Premiul III** — un abonament pe anul 2000 la colecția **Pisica Neagră**.

FILE DE JURNAL

• Gândurile-mi fug din creier și se face seară de biserică-n ruină... Hilare gesturile își pun coroane de hârtie și ies în lume; pe tractoriile clare s-așterne iarna nordică. Creierul devine o scorbură vizitată de vânt. În întunericul meu nimeni nu vine. Stinsă-i de mult prezenta iubirii.

• Libertate: am cerut libertate. Mi s-a dat libertate, și-acum observ că, fără tine, viața mea se-nchide în Tristete!

• Mireasma dacă-mi trece-n sânge, eu însumi voi fi Trandafirul.

• Stare: Nu cred că în epoca mea se mai poate ajunge la imn; cred însă că sentimentele pot fi conservate, asemeni undelor atomice, în casete perfecte: (uneori de-atâta surdă așteptare vor scăpa-n iarbă, rupându-ne cu ură genunchii).

Cred că vulturul poate fi o stea din care s-a scos tocmai lumina ce sustine verticala.

Cred că trandafirul din care m-am îmbătat aseară, va fi excomunicat din lumea parfumurilor, iar furnica fără conștiință va continua să care mult mai mult decât îi trebuie; s-ar putea ca *poetul* să fie confundat cu un geam, și copiii, care bat mingea acolo, să-l lovească. Durerea poate fi și ea întinsă ca untul pe pâine, însă nu mai stoarce lacrimi decât dacă se exercită pe propria piele.

• Pentru că nu pot să-nving *moartea*, și mă mint scufundându-mi viața în vin; și pentru că nici *vinul* nu poate să mă apere de propria-mi neliniște, îmi rămâne să cer protecție Cerului, să cer lumină arborilor, să cer adăpost pietrelor, să mă ascund în cuvintele oamenilor, în transeele focului ocrotitor, dar cine îmi va da clipa de liniște? Cine îmi va da căldura necesară spre a mă naște din nou?

ARTHUR PORUMBOIU

SANDA GHINEA

epigramă

Ce-i epigrama? — Un balon, un dens, de spumă, foileton. În cel din urmă vers al strofei, o tumbă-n fața catastrofei.

unui memorialist

(la cocktail)

În această-adunătură, el, degustător stilat,

a uitat ce-a „degustat” de la mână până la gură.

la poșta redacției

„Vă spun — deși sunt imprudent — că nu aveți pic de talent!” „Vă mulțumesc, sunteți integru, dar am ajuns deja celebru”.

unuia de la revista „metafora”

Mâncătorul de hârtie, domn în propria-i capsulă, iar o cronicetă scrie, *Nu-lă limită, ci nulă!*

CALENDAR septembrie

1.09.1895 — S-a născut Lucia Borș-Bucuta, prozatoare
1.09.1964 — A murit George Georgescu, compozitor (n. 12.09.1887)
8.09.1930 — S-a născut Tudor Popescu, dramaturg, prozator
13.09.1970 — S-a născut Adriana Căteia, poetă
16.09.1934 — S-a născut Aurelia Batali, poetă
17.09.1921 — S-a născut Spiru Chintilă, pictor (m. 25.04.1985)
20.09.1910 — S-a născut Tașcu Gheorghiu (m. 17.11.1981), poet, prozator
20.09.1918 — S-a născut Constantin Scrima, poet, dramaturg (m. 8.06.1984)

21.09.1918 — S-a născut Radu Holban, prozator, publicist
22.09.1948 — S-a născut Kira Iorgoveanu, poet, publicist
24.09.1915 — S-a născut Sorin Beiu, epigramist (m. 17.12.1988)
24.09.1983 — A murit Cătălin Băjenaru, poet (n. 9.11.1967)
25.09.1881 — S-a născut Panait Cerna, poet, istoric literar (m. 26.03.1913)
27.09.1903 — S-a născut Alexandru Ciucurencu, pictor (m. 1977)
28.09.1882 — S-a născut Vasile Pârvan, istoric, arheolog (m. 26.06.1927)
30.09.1882 — S-a născut Constantin Brătescu, geograf (m. 23.10.1945)

GELU CULICEA

JOHN ALLEGRO Ciuperca sacră și crucea

NUMELE PLANTELOR

ȘI MISTERELE CIUPERCII

Descifrarea denumirilor plantelor și a medicamentelor ne face nu numai să ne gândim la imaginea formelor lor în mintea botaniștilor antici, ci și să aflăm despre puterea demonică care se presupune că o au. Acest amănunt este important mai ales în ceea ce privește ciuperca-mătrăgună. Cuvântul sumerian din care provine grecescul *Mandragoras* și englezescul *Mandrake* (mătrăgună) este NAM-TAR-AGAR, „plantă a câmpului stăpânită de demoni”. Consoanele **m** și **n** și-au schimbat locul, iar **T** a fost înlocuit cu sunetul apropiat **d**.

Această descifrare este interesată în special de descoperirea identității și izvorului altor denumiri celebre folosite în popor pentru medicamente, în spetă — „Nectarul” zeilor. Litera **M** din cuvântul NAM-TAR s-a transformat în **K** indo-european și astfel a dat naștere în limba greacă la *Nektas*, nectarul din limba noastră, mâncarea zeilor, ciuperca sacră.

După opinia filosofilor antici, relatată mai devreme, rezultă că cine cunoștea denumirile plantelor demonice, precum ciuperca sacră, le putea controla într-o oarecare măsură.

Era posibil să le faci să crească unde și când doreai, și, după ce le găseai, pronunțând denumirile lor aveai posibilitatea chiar să le culegi din pământ. Mai mult, dacă planta, asemenea mătrăgunei, avea și o anumită caracteristică, aceea de a fi folosită ca medicament; administrarea ei în exces putea fi uneori nocivă pentru organism ceea ce făcea necesară pronunțarea numelui sacru.

S-a dezvoltat o tradiție concentrată asupra transmiterii corecte a denumirilor speciale și oculte ale plantelor-medicamente, precum și a incantațiilor care le însoțeau. Aceasta reprezenta dezvoltarea științei secrete a vrăjitorilor și profetilor.

O expertiză foarte sofisticată asupra naturii și utilizării medicamentelor era ca și pretenția deținerii puterii politice asupra unei comunități ceea ce a devenit o amenințare pentru conducerea țării și a declanșat o reacție negativă din partea autorităților.

Stratagema cultului misterios era cunoscut de puțini oameni. În limita posibilului, cei inițiați nu dezvăluiau cunoștințele în scris, ci pe cale orală, novicilor lor, care le învățau pe de rost, fiind blestemați dacă le divulgau.

Dacă noțiunile erau scrise de către cei inițiați, nu puteau fi citite decât de membrii sectei, utilizându-se un cod secret, precum în cazul Manuscriselor de la Marea Moartă.

Mitologia plantelor, cunoscută de-a lungul a mii de ani în lumea antică le oferea criptografiilor Noului Testament sursa de inspirație. Poveștile despre ciuperci abundau în Vechiul Testament. Ca și frații lor asenieni, creștinii credeau că erau urmașii spirituali ai Vechiului Israel. Ca atare, era o intenție vădită de a transmite doctrinele sacre și numele și expresiile incantațiilor tănuite într-o poveste a lui Moise, al doilea Moise, alt justițiar, denumit după succesul patriarhului Joshua (în limba greacă Iesus, Isus). Așa s-a născut mitul Nașterii Domnului din Noul Testament. Este îndoiește cât timp a putut să înșele autoritățile romane și evreiești. Cu siguranță un izvor roman îi atestă pe creștini cu ură și dispreț, fiind hăituiți prin regat cu o feroțitate extremă, rezervată pentru tulburătorii liniștii. Cel mai înșelător se pare că au fost cei din secta denumită „creștini”, care au format o parte importantă a bisericii. Important este că putem acum să descifrăm codul și să descoperim denumirile secrete ale Plantei Sfinte, așa cum a fost denumită din cele mai vechi timpuri, și să facem o introspecție în natura acestui cult și a locului său în lumea antică.

traducere de
JEAN DRĂGAN

Mi-am cumpărat din Chișinău, cu ani în urmă, un mic termos chinezesc cu dulcea marcă *Sunflower*. Odinioară, fumam țigări *Golden Deer* și mă spălam cu săpunul *Brand of lion*. Provincia Sichuan este supranumită *Paradisul*. Tuica (Mao-tai) din Chengdu (o adevărată metropolă) e răsfățată cu numele de *Sabia de primăvară din Sud*. Un local din vechiul Shanghai se cheamă *Restaurantul pe valuri verzi*. Firma unui magazin din Zhengzhou, *Sărutul îngerului*. Barajul de la Dujiangyan, construit pe cursul unui afluent al Fluviului Albastru, în sec. III î.e.n., 2care își mai păstrează rostul după atâta amar de vreme fără să dea vreun semn de degradare, este cunoscut sub denumirea *Dragonulculcat*. Cel puțin arta culinară chinezească abundă în bucate cu denumiri care, în fantezia lor, par să concureze cu ineditul preparării bucatelor înseși: *Cuibul rândunicii în zăpadă parfumată*, *O pereche de păsări îndrăgostite cu legume și fructe*. Sau: *Carne de porc pentru concubina împăratului*. Si altele și altele. De unde vine oare această aplecare spre metaforizarea realului la un popor conștient de grandoearea sa și, mai ales, trecut prin atâtea vitregii dovedite oricând capabile să atrofieze sensibilitatea și imaginația? Pe de o parte rezonanța poetică a unor denumiri precum *Cetatea zeitelor de jad*, pe de altă parte dimensiunea materială cosmică a Marelui Zid sau miile de sculpturi în piatră — tot atâtea ipostaze ale lui Buddha — la Luoyang, pe încăpătorul piept al unei stânci numită, bineînțele, *Poarta Dragonului*, martor încă din sec. 5 î.e.n. al unei fervori religioase exprimată deopotrivă prin umilintă și îndrăzneală. De unde deci acest amestec paradoxal de ingenuitate romantică și pragmatism, într-un asemenea creuzet de dimensiunile Chinei? Probabil că tocmai aceste enorme desfășurări, această infinită succesiune de orizonturi, impune reflex nevoia individului de a se regăsi prin fatala mărginire a simțurilor sale, pe sine și între ai săi, de a îmbăta zeei necuprinsului cu aromele și suavitățile carnală a poeziei născută dintr-o sensibilitate perpetuu agresată.

Am călcat pragul multor temple cu prețul unor ascensiuni epuizante, aproape zilnice, luând în tălpi netezimea bolovanilor transformați în nesfârșite trepte, un soi de penitență căreia m-am abandonat cu sentimente contradictorii. Cele mai multe dintre aceste lăcașuri, abia reintegrate circuitului public, sunt supuse, după ani buni de ignorare doctrinară și tabuuri, unui proces rapid de restaurare. Nu știu cât din ele rămâne original, autentic, cât se adaugă în același spirit, și cât se transformă în daună sau în beneficiul întregului. (Personal, în fața unui edificiu sau obiect restaurat, fie el fidel până-n detaliu celui original, încerc o anume reticență. Oricât mi-aș biciui imaginația, fiorul lăuntric aferent unei revelații așteptate nu dă în pinteni să mă traverseze. Cu prilejul primei mele descinderi în China, gazdele generoase ne-au oferit o excursie către un segment din Marele Zid, aflat în vecinătatea portului în care acostaserăm. Ruinele acestuia, abandonul total în fața timpului și a vitregiilor naturale m-au impresionat mai mult decât turnurile recent refăcute ale aceluiași zid, în zona Badaling din apropierea Beijingului). Cert este că marea Chină își recuperează trecutul cu aceeași febrilitate cu care își edifică viitorul. În spiritul unei ancestrale politici de toleranță religioasă care, de pildă, promovaseră laolaltă, în munții Song Shan, cultele cele mai răspândite ale momentului — confucianismul, lamaismul, taoismul, budismul — astăzi, după o perioadă neagră, e voie să te declari și să practici orice credință socotită a-ți fi pe potrivă. Cerbicia vremelnică a ateismului militant în variantă asiatică intră în relație paradoxală cu deschiderea trecută și viitoare a politicii de toleranță religioasă. Cel puțin în ce privește edificiile de cult. Fiindcă, după o perioadă de sistematică agresiune împotriva spiritului cucernic, mai pot fi oare recuperați și credincioșii? Făcând astfel ca, din nou, impunătoarele temple să-și dobândească sacralitatea de odinioară, capovara sobră a zidurilor laborios ornamentate, a duhurilor încorporate în volume policrome să coboare asupra ființei înflorind-o ca altădată? Rămâne de văzut dacă acest act făptuit din înalte responsabilități civice se va limita la reinventarierea unui patrimoniu sau va stimula, o dată cu aceasta, o recrudescență a cultelor atât de numeroase și atât de variate.

Deocamdată, călugării templului *Buddha de jad* din Shanghai par foarte tineri și emancipați, plini de lumească curiozitate. Nimic parcă nu transcende locul și clipa. E adevărat, decorul

îndeamnă la reculegere. Bețișoare de santal aprinse în buchete, pe vechiruguride fontă, împrăstie adieri înmiresmate, ofrande de fructe și flori se grămădesc la picioarele zeităților cu priviri aprige, de războinici, gonguri cu vibrații vespérale răzbat înăbușit din spatele unor paravane purtând patina vremii, lămpioane miniaturale clipesc discret în crepusculul zidurilor, aruncând firave umbre enigmatice pe zidurile copios ornamentate, câteva perne rituale se lasă strivite sub genunchii unor pelerini căzuți în extaz... Cei mai mulți însă, tineri chinezi gălăgioși, puși pe sotii, năvălind în cete pe ușile templelor, par, ca și noi, în trecere, dispuși să reducă totul la o simplă expediție turistică. Împreună cu nu știu cine din grupul nostru comitem eroarea (păcatul?) de a călca într-un spațiu interzis. Vocea care ne cheamă la ordine este una dură, de căprar, pe care modulațiile tânguioase ale gongurilor nu reușesc s-o îndulcească.

Cu ani în urmă, circula o anecdotă ale cărei conotații nu ne erau străine nici nouă, românilor. Cică, pe vremea lui Mao, televiziunea chineză dispunea de două canale de emisie; pe canalul unu îl aflai mereu pe părintele iubit al poporului chinez, iar pe canalul doi un individ fiores zbierala infractor: *Treci pe canalul unu!* Neîndoielnic, intoleranta manifestată în planul credinței religioase era coplesită de aceeași atitudine în plan politico-ideologic. Războiul dintre comuniștii lui Mao și guomindaniștii lui Cian Kai Si este expresia unui radicalism feroce ale cărui consecințe au făcut nenumărate victime. Si totuși, undeva, pe malul Fluviului Galben, în provincia Henan, în vecinătatea orașului Zhengzhou, ne-au întâmpinat două monumente care evocă același episod din timpul războiului chino-japonez; numai că din perspective radical diferite. Istoria menționează că, într-un moment critic, când dușmanul amenința integritatea provinciei, strategii chinezi au dispus bombardarea digului fluviului aflat tocmai în regim de inundație, pe o lungime considerabilă. Astfel, cu prețul unor sacrificii enorme, umane și materiale, inamicul s-a văzut silit să se retragă. Digul a fost refăcut ulterior, iar fluviul și-a revenit în matcă. Cele două monumente, absolut identice ca structură și dimensiuni, își dispută opțiunea militară; primul, cu semnătura lui Cian Kai Si, salută operațiunea ca pe un act pe cât de necesar pe atât de eroic; al doilea, ridicat de comuniști, o sancționează socotind-o un act criminal. Nu contează cine are dreptate, deși, între vremelnicia oamenilor și perenitatea patriei cei mai mulți ar opta pentru cea din urmă. (De-aici și sublimitatea sacrificiului,

CONSTANTIN NOVAC

CHINA, ÎNTRE SAGA ȘI BLITZ (II)

nu-i așa?) Paradoxal este faptul că, într-un regim totalitarist care nu admite alternative, au supraviețuit ambele monumente ridicate atât de aproape unul de celălalt încât îți este imposibil să nu realizezi provocarea deliberativă; nu neapărat în ce privește opțiunea militară cât mai degrabă în aceea politică. Pascal spunea că întotdeauna eroarea provine din excludere...

La Meisan, vechea capitală din vremea statelor războinice, se înalță un templu consacrat celor trei poezi din familia Su; îndeobște, templele taoiste sunt mai puțin ezoterice, în măsura în care ele promovează o filozofie a vieții pământestii, venerând oameni, personalități istorice cu identitate precisă într-un spațiu și timp bine determinat. Războinici învinși sau victorioși, constructori iscusiți, înalte figuri sacerdotale, filozofi care au lăsat urme adânci în civilizația Orientului sunt păstrați, prin sacralizare și edificii de cult nu mai puțin impunătoare decât cele închinat zeităților locului, în memoria viitorimii. Nu e nimic nefiresc asadar ca, în țara în care, cu mult înaintea lui Gutenberg, se descoperiseră deja hârtia și tiparul, să le fie înălțate și slujitorilor artei monumente nepieritoare. Si atunci mă întreb cum de tocmai aici, în China, purtătoarea unei culturi multimilenare, s-a putut dezlănțui acea furtună a *revoluției culturale*, acel tăvălug decis să nimicească toate valorile pentru a sădi în schimbul lor neantul. Seismul, resimțit puternic și la noi, n-a prăbusit totuși temple precum cel dedicat dinastiei poezilor Su, edificiu care, în chip la fel de paradoxal, înfruntând vicisitudinile istoriei, a rămas în picioare.

Mă mai întreb dacă respectivul templu sau oricare altul de același gen, aflat eventual pe solul nostru, ar fi rezistat provocării...

China este o țară comunistă, condusă de un partid unic, care construiește capitalismul. Există ceva în acest paradox în stare să mă determine să privesc cu circumspecție acești doi termeni — capitalism și comunism — termeni care, în decursul timpului meu, s-au tot exclus în chip pascalian, golindu-se sau umplându-se de otravă după litera manualelor conspectate. Cred că amprenta mistică pe care o conferim celor două concepte puse mereu și apăsător în opoziție ne împiedică să înțelegem relațiile mult mai subtile între o ideologie-religie și actul pragmatic, producător de bunuri. Dacă n-ar fi fost exemplul acestui paradox chinez n-aș fi îndrăznit nici măcar să reflectez asupra acestui lucru. Structura nativă, genetică a chinezului, alături de factorul geo-

istoric, legitimează profunda motivație a muncii și de aici nevoia imperioasă a liberului schimb. Nici o doctrină, oricum s-ar numi ea și oricât de tenace în tabuurile ei s-ar dovedi, nu cred că este în stare să modifice natura chinezului. În China, pe unde m-au dus picioarele, n-am zărit lozinci mobilizatoare, grafice de producție sau pancarte cu *ura* și *trăiască*. Cu excepția Conducătorului prezent zilnic pe unul sau două dintre numeroasele canale de televiziune, n-am întâlnit nicăieri mituri întrupate. Aici se muncește pe rupte, cu înversunare, dintr-un imbold ce nu-și găsește alternative confortabile, nu are timp de așa ceva. Nu știu câți dintre cei pe care i-am văzut trudind sunt conștienți că efortul lor se varsă în albia unui țel comun, desi aceasta e realitatea. În aceste condiții nu are cum să se mai justifice unul dintre cele mai costisitoare și opresive compartimente ale propagandei comuniste, anume aparatul de dat brânci spre muncă. Odată cu asta dispăre frazeologia găunoasă despre viitorul de aur, despre omul nou, făuritor al societății socialiste multilateral dezvoltate. Deschizând, în 1979, porțile Chinei către lume, Deng Xiao Ping n-a inventat, ci a descoperit soluția optimă de supraviețuire a unui adevărat continent, cu nu mai puțin de 56 de grupuri etnice; o viziune unitară a perspectivelor s-a dovedit, cel puțin în cazul Chinei, compatibilă și necesară. Succesele acesteia sunt incontestabile și recunoscute ca atare. Nu cred că această soluție poate fi plantată fără riscuri pe alt sol uman. China e unică. Subminând, repet, sensul consacrat al celor două concepte: capitalism și comunism. Un capitalism în care conducerea este asigurată de un partid unic, politica economică centralizată, o ideologie încorsetată în dogme și utopii fantastice, dar care nu-și bagă nasul în mersul pragmatic al lucrurilor, coabitând cu un comunism care promovează economia de piață cu întregul ei cortegiu de bune și rele: creșterea spectaculoasă a producției, relații internaționale lipsite de prejudecăți, aflus de capital străin, inechitate socială, șomaj și inflație.

Interlocutorii noștri, în majoritate scriitori din Beijing, Chengdu sau Shanghai, se plâng de servitiile perioadei de tranziție. Ne plângem și noi de același lucru: scăderea vertiginoasă a tirajelor la cărți și reviste, onorarii modice, indiferența sponsorilor, inflația subproduselor, erodarea valorii etc.etc. Încep prin a mă gândi ce înseamnă tranziția la chinezi, tranziție către ce, câtă vreme se presupune că ordinea socială a rămas aceeași, iată, în toamnă vor sărbători 50 de ani de existență a Republicii. La noi e altceva. Altceva, dar la fel de confuz. Nu țin minte ca, în depănarea întregii mele vieți, să fi trăit în afara unei perioade de tranziție îndemnat mereu să privesc înapoi cu mânie și înainte cu încredere; să-mi transez existența în segmente de timp care, o dată depășite, devin din albe, negre. Am dus-o deci numai din tranziție, în tranziție. Îi spun asta lui Gao Xing, simpaticul nostru cicerone supranumit Merisor, după o întâlnire cu câțiva scriitori din Chengdu cu care, într-un consens solemn, vreme de vreo două ore, am înjurat trecutul făcându-l vinovat și de mizeriile prezentului. Nu ader bucuros la această răzvrătire oarbă și inutilă față de, în fond, și propriul meu trecut. Cum m-aș putea dezavua pe mine însumi? Istoria n-are decât să înfiereze o epocă, dar suflul meu captiv între frontierele ei și-a găsit un echilibru, și-a trăit frenetic tinerețea biologică și spirituală sfidând tabuurile și prejudecățile. Goana asta după viitor e în măsură să amplifice decepțiile și candorile, acele candori ce devin primejdioase la vârsta maturității. Stăm sub un copac a cărui specie nu mă obosesc s-o aflu, ne înconjoară forfota orașului, mă aflu în trecere prin China, un mic tranzit, vasăzică, în miezul tranziției, și ne bucurăm că ne înțelegem încheind un tratat oral de revedere între Europa și Asia, într-o, cine știe, viitoare tranziție.

Acum mai mult de douăzeci de ani, aflat în febra plecării, cu vaporul, spre Extremul Orient, dând să ies din casă, traversat de o firească emoție, știrbesc colțul peretelui cu mucăa dură a valizei. Odată ajuns în China, sub Marele Zid, mă încumet, în ciuda restricțiilor, să culeg de la poalele lui o țandără de mortă înghețată de veacuri cu gând s-o aduc acasă și s-o aplic în zidul meu știrbit, asigurându-i astfel veșnicia. N-am reușit să-mi duc gândul până la capăt; vâltorile necurmătei tranziții m-au purtat pe sub alte ziduri, cu alte glasuri, închipuind alte încăperi... Piatra o mai păstrează și astăzi, lăsând-o să-mi vorbească în graiul ei despre o țară căreia, în mileniul următor, viitorul îi va fi cel puțin la înălțimea trecutului.

• Samovar și fructe

◆ Revistă editată de Consiliul Local al Municipiului Constanța cu sprijinul Ministerului Culturii și al Casei de Editură „Ex Ponto”

◆ Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

• Redactor șef: CONSTANTIN NOVAC • Redactor șef adj.: NICOLAE MOTOC

Adresa: Constanța, Piața Ovidiu nr. 12, tel. fax 61.11.72, 61.10.79 ISSN 12208167 Tiparul: INFCON S.A. Constanța • Cititorii din străinătate se pot abona prin „RODIPET” S.A. P.O. Box 33-57, fax 0040-1-222 64 07; 222 64 39, telex 11995, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București, România • Redactor de serviciu: GABRIELA INEA